

TURUN KAUPPAKORKEAKOULUN JULKAISUJA

PUBLICATIONS OF THE TURKU SCHOOL OF ECONOMICS

Anita Rubin

MUUTTUVUVA KORKEAKOULU
Turun kauppakorkeakoulun
opettajien tulevaisuudenkuvat

Sarja Keskustelua ja raportteja/
Series Discussion and Working Papers
4:2006

Copyright © Anita Rubin & Turun kauppakorkeakoulu

ISBN 951-564-388-0 (nid.) 951-564-389-9 (PDF)
ISSN 0357-4687 (nid.) 1459-7632 (PDF)
UDK 378
378.633
001.18

Esa Print Tampere, Tampere 2006

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	9
1.1	Taustaksi.....	9
1.2	Teoreettinen viitekehys.....	11
1.2.1	Muutoksen kiihdytysvaihe.....	11
1.2.2	Tulevaisuudenkuvat päätöksenteon vaikuttimena.....	15
1.3	Tutkimuksen toteutus.....	17
1.4	Raportin sisältö.....	20
2	TULEVAISUUDENKUVAT.....	23
2.1	Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuus.....	23
2.2	Tulosohjaus ja maksulliset yliopistot.....	27
2.3	Laatua vai määrää? TuKKK:n toimintaedellytykset ja tulosvastuullisuus.....	30
2.4	Onko koko laadun tae? Yliopiston pienuus ja opiskelijamäärä.....	33
2.5	Sijainti ja ilme.....	37
3	OPETUKSEN ARVOT.....	41
3.1	Mitä arvot oikeastaan ovat suomalaiselle?.....	41
3.2	Erilaiset suhtautumistavat tulevaisuuteen: passiivisuus, reaktiivisuus preaktiivisuus ja proaktiivisuus.....	43
3.3	Pärjäämisen eetos?.....	45
3.4	Jääkö sivistys taka-alalle? Oppijan suhde korkeakoulutukseen.....	49
3.5	”Professio viran puolesta”.....	51
3.6	”Katson historiaa ja mikä on muuttunut?”.....	53
4	YHTEISKUNTA MUUTTUU, MUUTTUUKO YLIOPISTO?.....	59
4.1	Työ, työllisyys, työttömyys ja työvoimapula.....	61
4.2	Opettajien pätkätyöt.....	65
4.3	Verkko-opetuksen korvaukset.....	68
4.4	Yliopistojen kolmannesta tehtävästä.....	69
5	TUTKINTORAKENTEEN MUUTOS JA BOLOGNAN PROSESSI..	73
5.1	Bolognan prosessi.....	73
5.2	Kaksiportaisuus ja me.....	74
6	OPETUKSEN VAATIMUKSET JA OPETTAJAN JAKSAMINEN ...	79
6.1	Tulevaisuuden opettajan osaamisvaatimukset.....	79
6.2	Opetuksen muuttuvat sisällöt ja oppiaineiden rooli.....	84
6.3	Opetus muuttuu, mutta jaksako ope?.....	87
6.4	Opetuksen teknistyvä arki.....	89

7	KEHITTÄMISEN STRATEGIAT	91
7.1	Yhteistyö muiden yliopistojen kanssa.....	92
7.2	Meille tärkeimmät strategiat	94
7.3	Avoimen yliopiston merkityksestä.....	97
8	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	99
8.1	Kansainvälistymisen haasteet	99
8.2	Strategian tavoitteet vs. opettajien käsitykset	102
8.3	Jakautunut tulevaisuus	103
8.4	Elinkautinen uhka vai elämänikäinen ilo? TuKKK:n opettajan muotokuva 2010.....	104
8.5	...Siis laukkaan, Rosinante!.....	106
	LÄHTEET	109

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Yhteiskunnan kehitykselliset hyppäykset ja murrosajan kehittyminen.	13
Kuvio 2. Vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma (n=42).....	18
Kuvio 3. Vastaajien työvuodet opetustehtävissä (n=40).....	18
Kuvio 4. Vastaajien taustakoulutus (n=41).....	19
Kuvio 5. TuKKK:n opettajien mielipiteet TuKKK:n, maamme yliopistojen ja Suomen tulevaisuudennäkymistä vuoteen 2010 mennessä (n=40).....	25
Kuvio 6. Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuus vuonna 2015 opetushenkilökunnan arvioiden mukaan (n=40).	26
Kuvio 7. Vastausten prosentuaalinen jakauma kysymykseen ”Suomeen on muodostunut maksullisten yliopistojen järjestelmä nykyisenkaltaisen julkishallinnollisen yliopistojärjestelmän rinnalle vuoteen 2010 mennessä”. (n=42).....	28
Kuvio 8. Käsitukset siitä, millaisilla mittareilla opetusta arvioidaan rahoituksen perustana vuoteen 2010 mennessä (n=41).	32
Kuvio 9. Ristiintaulukointi väittämän ” <i>Opiskelijat arvostavat vuonna 2010 nykyistä enemmän pienten yliopistojen tarjoamia yksilöllistä palvelua</i> ” vastausten ja väittämän ” <i>Opiskelijamäärämme lisääntyy nykyisestä v. 2010 mennessä</i> ” vastausten kesken (n=42).....	34
Kuvio 10. Vastaajien käsitykset prosentteina TuKKK:n yleisistä toimintaedellytyksistä v. 2010 (n=42).....	36
Kuvio 11. TuKKK:n haasteet sijainnin, monikulttuurisuuden, opiskelijamäärän ja itsenäisen aseman kehityksen osalta. (n=42). 37	
Kuvio 12. Opettajien ykkösvalinnat opiskelijan tulevaisuudessa pärjäämisen edellytyksiä koskevassa listassa.	47
Kuvio 13. Vastausten jakauma prosentteina kysymykseen ”onko yliopistotason koulutus mielestäsi tulevaisuudessa oppijan kannalta ensisijaisesti...”(n=39)	50
Kuvio 14. Opetustehtävän henkilökohtainen merkitys. TuKKK:n opettajien (n=39) ja pienten lukioiden rehtorien vastausprosentit eri vaihtoehtojen välillä.....	52
Kuvio 15. Vastaajien käsitykset osaamisen vanhenemisesta ja opetuksen sisällön viihteellistymisestä vuoteen 2010 mennessä (n=42).	56
Kuvio 16. Vastaajien käsitykset työllisyyden tilanteesta yhteiskunnassa vuoteen 2010 (n=42).....	62
Kuvio 17. Vastaajien käsitykset opettajien pätkä- ja osa-aikatöiden tilanteesta vuonna 2010 (n=45).....	67

Kuvio 18. Vastausten jakauma väittämään ”Verkko-opetusmateriaalien valmistelusta saatava korvaus vastaa tuntiopetusmateriaalien valmistelusta saatavaa korvausta vuonna 2010.” (n=42).....	68
Kuvio 19. Vastaajien mielipiteet korkeakoulutuksen tarpeesta yhteiskunnassa vuoteen 2010 mennessä (n=42).....	71
Kuvio 20. Vastaajien käsitykset kaksiportaisen tutkintorakenteen vaikutuksista ylempien tutkintojen asemaan TuKKK:ssa, perustutkimukseen ja työelämään sijoittumiseen vuoteen 2010 mennessä. (n=42).....	75
Kuvio 21. Vastaajien käsitykset erityisosaamisen ylläpidosta ja aineenhallinnan vaatimusten kasvamisesta vuoteen 2010 mennessä.....	82
Kuvio 22. Vastausvaihtoehdot prosentteina väittämään ”Kyky välittää kokemusta ja hiljaista tietoa muodostuvat vuoteen 2010 mennessä oleelliseksi ammatillisen osaamisen alueiksi opettajan työssä”. (n=41).....	83
Kuvio 23. Vastaajien käsitykset opetuksen sisällön suhdetta perinteiseen tieteenala-ajatteluun ja opinto-ohjelmien tuloon pääainesivuinemallin sijaan koskevista väittämistä vuoteen 2010 mennessä (n=42).....	85
Kuvio 24. Vastausten jakauma väittämään ”Opettajan jaksaminen ja työmotivaation ylläpito helpottuu vuoteen 2010 mennessä”.....	88
Kuvio 25. Vastaajien käsitykset etätöinä tehtävän, luentotyypin sekä monimuoto- ja verkko-opetuksen asemasta tulevaisuuden opetuksen kentässä.....	89
Kuvio 26. Vastausten jakauma prosentteina väittämään ”On tavallista, että Turun kaupunkorkeakoulun opiskelijat suorittavat osan maisteritutkintovaatimuksistaan muissa yliopistoissa vuonna 2010.”.....	93
Kuvio 27. TuKKK:n opettajien ykkösstrategiat.....	96
Kuvio 28. Vastausten jakauma väittämään ”Avoimen yliopiston opetustarjonta muodostaa merkitykseltään yhä kasvavan väylän perustutkintoon opiskelijaksi hyväksytyjen joukosta.” (n=39)	98

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1	Vastaajien tietoja.....	19
Taulukko 2	Suomalaisten arvojärjestys v. 2001 Puohiniemen (2002, 33–37 ja 67) mukaan.....	43
Taulukko 3	Passiivinen, reaktiivinen, preaktiivinen ja proaktiivinen tulevaisuudenasenne strategiavalinnoissa (Godet 2001, lähdetä mukaellen muotoiltu).....	45
Taulukko 4	Tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta tärkeimmät oppijan kolme ominaisuutta (n=41).....	46
Taulukko 5.	Turun kauppakorkeakoulun tärkeimmät strategiat vuoteen 2010.	94

1 JOHDANTO

1.1 Taustaksi

Samanaikaisesti, kun käsitys tiedosta ja oppimiskäsitykset sekä niihin liittyvät uskomukset ovat muuttumassa, eivät myöskään oppimisen välineet ja oppimisympäristöt pysy ennallaan tietoyhteiskunnan kehittyessä. Tietoteknologian merkitys ja erityisesti erilaiset verkko-oppimisen ja monimuoto-opetuksen muodot korostuvat oppimiseen liittyvissä tulevaisuuden odotuksissa. Samalla myös oppimisen tapahtumisen ympäristö laajenee perinteisen päätöksenteon ja vaikutusten piirin yli Eurooppaan ja globaalille tasolle. Moniosaamisen vaatimus, verkkofilosofia ja verkkoetiikka¹ sekä asiantuntijuuden monikerroksisuus tukevat erikoistumista ja verkottumista toisten osaajien kanssa. Muutos johtaa yliopistoissa vähitellen kovenemaan kilpailuun sekä oppijoista että korkeatasoisista ja muuttumis- ja muuntautumiskykyisistä opettajista ja muusta henkilökunnasta.

Tässä tilanteessa on hedelmällistä myös kysyä, kuinka jatkuva ja intensiiviseltään vahvistuva muutos vaikuttaa oppimisen ja kasvatuksen asiantuntijoihin ja toimijoihin. Selviytyäkseen yhä voimakkaammista oppimisen haasteista niin yliopiston opiskelija, opettaja kuin opetuksen suunnittelusta ja kehittämisestä vastaava asiantuntija joutuvat tarkastelemaan yhä uudelleen oman osaamisensa rajoja ja syvyyttä. Tutkija puolestaan joutuu kysymään, ovatko hänen tutkimustuloksensa sellaisenaan käytettävissä opetusmateriaalina vai tarvitaanko väliin kokonaan uutta ammattilaista, datanikkaria, verkko-oppimisen asiantuntijaa tai tietokonealan eksperttiä, joka pystyy kääntämään tutkimuksen materiaalit ja tulokset opetukseen soveltuvaan muotoon.

Muutokset totutuissa ja pitkään hyvin palvelleissa käytännöissä eivät kuitenkaan saisi tapahtua sattumanvaraisesti ja ilman kauaskantoista, pitkäjänteistä ja tulevaisuusorientoitunutta harkintaa. Lisäksi uuden oppiminen voi tapahtua nopeammin kuin poisoppiminen vanhasta, eikä kaikkea perinteistä pidä

¹ Verkkoetiikalla eli nettiikalla ymmärretään tässä neljän erilaisen asian yhdistämistä, jotka ovat (1) tiedon ja osaamisen jakaminen, (2) sen edistäminen, että ihmisillä on vapaa pääsy informaation ja tietotekniikan käyttöön ja (3) oman vaikuttavuuden kasvattaminen, ja (4) ja vastuullisuuden lisääminen.

heittää pois vain siksi, että se on vanhaa. Monet kaupalliset toimijat osaavat markkinoida uusia toimintamalleja, ohjelmia, menetelmiä tai oppimisympäristöjä aina vain houkuttelevammilla tavoilla, mutta mikään ei takaa sellaiseen, että uusi olisi aina vanhaa parempi.

Jo pelkästään se, että suomenkielestä puuttuu futuuri, voi itsessään vaikeuttaa tulevaisuuden ja siitä muodostettujen käsitysten ymmärtämistä ja kuvaamista. Kaiken tämän vuoksi tässä tilanteessa tarvitaan sekä yhä enemmän tietoa opettajien odotuksista, kognitiivisista taidoista ja oppimiskyvystä että muuttuvan yhteiskunnan oppimistarpeiden ja tavoitteiden laaja-alaista ymmärtämistä.

Tässä raportissa perehdytään siihen,

- millaisia ovat opetustehtävässä toimivien Turun kauppar korkeakoulun työntekijöiden oppimista koskevat tulevaisuudenkuvat ja näkemykset,
- miten näkemykset heijastuvat käytännön työssä, ja
- millaisia mahdollisia ristiriitoja ja jännitteitä tulevaisuutta koskevien näkemysten vertailussa ja arvioinnissa nousee esiin.

Niitä kipupisteitä ja muutoselementtejä, joissa tulevaisuudenkuvia koskevat ristiriidat tulevat näkyville, ovat mm. oppimisprosessiin liittyvät uudet näkökulmat kuten elinikäinen oppiminen (lifelong learning) ja elämänlaajuinen oppiminen (life-wide learning)², muuttuvat oppimisympäristöt ja niihin liittyvät innovaatiot ja näkökulmat kuten eOppiminen (eLearning), mobiilioppiminen (mLearning) ja monimuoto-opetus, sekä opetustehtävän globalisoitumista ja verkostoitumista koskevat päätökset ja uudet institutionaaliset mallit kuten JOO-sopimus ja tutkintorakenteen ja -kulttuurin sovittaminen eurooppalaiseen standardiin.

Korkeakoulujen arviointineuvoston raportissa (Kettunen ym. 2003, 84–91) esitettiin valitettavana tilanteena se, että TuKKK:n Tulevaisuuden tutkimuskeskus ”elää omaa elämäänsä, eikä se kovinkaan vahvasti tue yliopiston toimintaa strategiatyön tai opetuksen osalta”.³ Tämä raportti pyrkii osaltaan lisäämään arviointineuvoston peräänkuuluttamaa yhteistyötä ja osallistumista koulun kehittämiseen ja opetuksen suunnitteluprosessiin myös Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen osalta.

² Käsitteellä tarkoitetaan sellaista oppimisen kokonaisuutta, jossa otetaan huomioon työllistettävyys, aktiivinen kansalaisuus, ”kuuluminen johonkin” sosiaalisesti ja muiden henkilökohtaisen itsensä toteuttamisen tarpeiden täytyminen (esim. Jarvis 2002; The Implications of Life-wide Learning for Lifelong Learning, <http://us.uvm.dk/lifelonglearning/pdf/peterjarvis.pdf>)

³ Tässä on hyvä muistaa, että TUKKK:n itsearviointiraportti luovutettiin arviointineuvostolle syksyllä 2002 ja varsinaisen arviointivierailu Turkuun tehtiin 19.11.2002, jolloin TUTU-keskus oli juuri muuttanut kauppar korkeakoulun uusiin tiloihin Rehtorinpellonkadulle oltuaan sitä ennen koko kymmenvuotisen olemassaolonsa ajan kilometrin päässä Teknologiakeskuksen tiloissa erillään muusta korkeakoulusta. Ehkä arviointitilaisuudessa vielä näkyi tästä aiheutunutta alkukankeutta.

1.2 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettisena perustana toimivat teoriat yhteiskunnallisesta muutoksesta, erityisesti ajatus yhteiskuntien kehityksen murrosvaiheesta. Kirjoittajan tulevaisuudenkuvia koskevassa aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Rubin 1998, 2000) kehitetty malli tulevaisuudenkuvien merkityksestä päätöksenteon ja valintojen vaikuttavana elementtinä on toinen tämän tutkimuksen taustalla oleva teoreettinen pilari. Tässä mallissa lähtökohtana on se, että tulevaisuudenkuvilla ja tulevaisuuteen liitetyillä arvoilla ja odotuksilla on tärkeä merkitys tavoitteiden hahmottamisessa ja päämääriä edistävien keinojen valinnassa. Tästä syystä tulevaisuudenkuvien ymmärtäminen ja näkyväksi tekeminen on tärkeä osa tulevaisuuden koulutuksen ja opetuksen suuntaviivojen laatimista ja strategiatyön sekä käytännön opetus- ja kasvatustyön yhteisten mahdollisuuksien ja tavoitteiden kehittämistä.

Aikaisemmista tutkimuksista nousee esille myös se, että yhden ja saman tutkittavan tulevaisuudenkuvat saattavat olla keskenään sisäisesti ristiriitaisia, ja jännitteitä löytyy myös yhteiskunnan ja sen eri ryhmien vaalimien tulevaisuudenkuvien väliltä. Kun yhden toimijan tai samanmielisen toimijaryhmän tulevaisuudenkuvat ovat voimakkaasti erilaisia kuin yhteiskunnan valtaapitävien vaalima tulevaisuudenkuva, seurauksena on erilaisia konflikteja ja legitiimaatiokriisejä.

Murrosajalle on kuitenkin tyypillistä, että niin yksittäisillä toimijoilla kuin yhteiskunnassa on samanaikaisesti vallalla useita, toisistaan riippumattomia ja keskenään ristiriitaisia tulevaisuudenkuvia, joiden perustana ovat oman aikaamme liittyvät erilaiset aikakaustulkinnat ja sosiaalis-taloudelliset rationaliteetit (esim. moderni teollisuusyhteiskunta ja postmoderni tietoyhteiskunta) (Rubin 1998, 2000). Oleelliseksi nousevat silloin kysymykset siitä, 1) kenen tulevaisuudenkuva kehittyi yhteiskunnallisella tasolla vallitsevaksi eri asioissa, ja 2) miten pitkäaikainen vallitseva tulevaisuudenkuva on. Vastauksissa ensimmäiseen kysymykseen joudutaan pohtimaan intressiristiriitoja ja toiseen kysymykseen eri ilmiöiden kehityksen muutosvauhtia. Viime kädessä tulevaisuudenkuvat ovat siten tärkeitä elementtejä myös valtakysymyksiä pohdittaessa.

1.2.1 Muutoksen kiihdytysvaihe

Yhteiskunnan luonteeseen kuuluu jatkuva muutos ja kehitys – jo Aristoteles huomautti, että ”muutos on ajan toinen nimi”. Kuitenkin voidaan väittää, että tämä muutos itsessään ei ole yhtenäistä ja tasaista vaan sisältää erilaisia hitaamman ja kiihtyneemmän kehityksen vaiheita. Tutkimuksen teoreettinen

viitekehys sisältää oletuksen siitä, että olemme parhaillaan kiihdytysvaiheessa, kahden aikakauden rajalla käymässä läpi yhteiskunnallista, taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista murrosta.

Tätä nyt käynnissä olevaa vaihetta yhteiskuntien historiallisessa kehityksessä voidaan joiltain osin verrata siihen ajanjaksoon, jolloin ns. prototeollistuvissa⁴ maissa siirryttiin maatalousvaltaisesta tuotannosta teolliseen. Edellisen murroksen ajanjakso alkoi noin pari sataa vuotta sitten ja kesti eri maissa eripituisen ajan eikä tämä murros ole joka paikassa vieläkään valmis. Tuolloin muutos aiheutti monenlaisia sekä taloudellisia, kulttuurisia että sosiaalisia ilmiöitä, joiden vaikutukset ovat yhä näkyvissä yhteiskunnassa. Niiden seurauksena silloiset vanhat instituutiot joutuivat kriisiin, jonka lopputuloksena ne joko muuttuivat pakon edessä tai murenivat ja hävisivät. Samalla kehittyi kokonaan uusia tarpeita, joita tyydyttämään ja hoitamaan vähitellen muotoutui uudenlaisia instituutioita, toimintatapoja ja organisaatioita – esimerkiksi ammattiyhdistysliike, naisasialiike, koululaitos jne.

Nyt vallalla oleva muutos ei kuitenkaan ole luonteeltaan täysin samanlainen kuin edellinen murrosvaihe. Nykyistä murrosta voidaan kutsua tietoyhteiskuntaistumiseksi. Tietoa on koodattu ja säilytetty aiemmin esimerkiksi piirtämällä merkkejä savitauluihin, kalliioon, luoliin tai painamalla niitä paperille, luomalla tansseja, runoja, lauluja ja satuja. Toisin kuin nyt, tiedon koodauksen, säilyttämisen ja siirtämisen muodot ovat olleet hyvin pysyviä. Nuorempia on opetettu niiden avulla kädestä pitäen ja perinteisiin vedoten sosiaalistumaan eli tekemään työtä ja toimimaan yhteisten pelisääntöjen mukaan kaikkien eduksi eri tilanteissa. Vaikka osittain näin tehdään tietysti edelleenkin, nyt uutta on se, että informaatiota käsitellään, siirretään, monistetaan, suodatetaan ja yhdistellään uusilla, ennen tuntemattomilla tavoilla. Tätä tarkoitusta varten se täytyy silputa yhä pienemmiksi paloiksi. Samalla kokonaan uutta tietoa luodaan yhä enemmän ja yhä nopeammin ja sitä myös liikutetaan ja levitetään saataville yhä tehokkaammin ja yhä useammalle. Yhä useampi asia ja ilmiö saa symboliarvon ja sitä pystytään käsittelemään tietona. Tieto globalisoituu ja tiedon välittäjät verkostoituvat ja eriytyvät. Valtaosa informaatiosta kulkee vain koneiden välillä, koneet informoivat toisiaan, eikä ihmisen tulkintaa siinä välissä enää tarvita kuin toisinaan. (Malaska 2000; Aaltonen & Wilenius 2002)

⁴ Käsite proteollistuminen (protoindustrialization) kuvaa maaseudun näkökulmasta sitä yhteiskunnallista vaihetta, joka edelsi varsinaista teollisuusyhteiskuntaa. Tälle kehitysvaiheelle oli tyypillistä perinteisesti organisoitunut, mutta vahvasti markkinasuuntautunut ja nopeasti kasvava viljelyspohjainen maaseudun teollisuus. Varsinaisella esiteollisella vaiheella ymmärretään yleisesti kaupungistumiskehitykseen liittyvää vaihetta. Maaseutopohjainen teollistuminen johtui osaksi siitä, että viljelyalueilla oli osa työvoimaa käytettävissä muuhun kuin peltoihin osan vuotta. Osaksi perinteisen käsityöosaamisen organisoimisen siirtyminen kauppiaiden käsiin, josta seurasi sekä työn kaupallistuminen että vähittäinen koneellistuminen. (Johnston ym. 2000, 652)

Aika on yksittäiselle toimijalle aina perimmältään subjektiivinen kokemus, ja samoin ovat muutos ja aikakausien välinen murros. Voidaankin ajatella, että evoluution jatkuvassa muutosvirrassa tapahtuu välillä nopeita kiihdytyksiä ja hyppäyksiä, jotka aiheuttavat sen kulkuun yllättäviä käännöksiä. Siten murros on perimmältään muutosta, jonka luonne on itsessään muuttunut (kuvio 1).

Kuvio 1. Yhteiskunnan kehitykselliset hyppäykset ja murrosajan kehittyminen.

Kuvio 1 kuvaa yhteiskunnallisen kehityksen muutoksia 2. maailmansodan jälkeisessä läntisessä maailmassa. Teollinen yhteiskunta alkoi toisaalta teknologian ja erityisesti tietotekniikan kehityksen ja toisaalta ympäristötietoisuuden heräämisen myötä muuttua luonteeltaan. Muutos voimistui, kunnes vanha teollinen toimintamalli ja muotoutuva tiedon määrän kasvuun ja informaation jatkuvasti nopeutuvaan siirtoon perustuva uusi malli sekoittuvat. Tämä sekoittuminen ei voi olla vaikuttamatta niin instituutioiden ja organisaatioiden rakenteisiin kuin päätöksentekoon mikro- ja makrotasolla. Parhailtaan elämme tässä sekoittuneiden toimintamallien leimaamassa todellisuudessa.

Myös edellinen murros eli siirtyminen maatalousvaltaisesta elämisen ja tuotannon aikakaudesta teolliseen jatkuu siis monissa asioissa yhä. Vaikka ajan intensiviteetti on informaation ja tiedon määrällisen ja laadullisen kasvun

ja tiedonkulun nopeutumisen myötä lisääntynyt⁵, ei ole mitään syytä olettaa, että uudempi murros olisi tälläkään kertaa ohi tuota pikaa (ks. kuvio 1). Tästä syystä meidän tulisi rakentaa toimintastrategiamme ja -tapamme joustaviksi siten, että aika-kausien välisen murroksen piirteet – ennakoimattomuus, asioiden ja ilmiöiden yllättävät yhteisvaikutukset ja päätösten ja valintojen odottamattomat seuraamukset, jotka saattavat ulottua uusille alueille, jne. – voidaan ottaa niissä huomioon.

Murroksen ensimmäisiä signaaleja on se, että väistyvän aikakauden mukaiset lainalaisuudet eivät enää näyttäyty ennestään ennustettavina ja johdonmukaisina, jolloin myöskään perinteiset, kulttuurin myötä syntyneet toimintamallit eivät tuotakaan sitä lopputulosta, jota odotettiin. (Ks. mm. Aaltonen & Wilenius 2002, 16–20; Mannermaa 2004; Rubin & Linturi 2004) Tämän kaltainen muutos ei jätä yhtään instituutiota – ei yliopistolaitostakaan – koskemattomaksi. Voidaan olettaa, että myös yliopistot tulevat lähivuosina voimakkaasti uudistumaan tavalla, jonka muodot eivät meille vielä yksiselitteisesti avaudu.

Tähän tutkimukseen valittu näkökulma on kuitenkin pohjimmiltaan toistaiseksi vain malli, jonka luonteesta ei tiedeyhteisöissäkään vallitse yksimielisyyttä – sitä ei siis ole vielä hyväksytty vallitsevaksi sosiaalisesti paradigmatiksi. Näin ollen tämäkin tutkimus ei pyri ensisijaisesti argumentoimaan aikakausien välisen murroksen näkökulman puolesta. Sen sijaan käsitteen avulla pyritään luomaan kehys tutkimusanalyysille ja selittämään ilmiöitä ja tuloksia, jotka eivät ehkä selittyisi muulla tavoin.

Suurin haaste murrosajassa on saada jotain tolkkua siihen, mitä todella on tapahtumassa ja sitten tunnistaa ne tekijät, joista onnistuminen tai epäonnistuminen käsillä olevassa tehtävässä tai asiassa riippuu (Keskinen ym. 2002, 15). Tämän raportin taustalla olevan analyysin haasteena olikin, löytyvätkö murrosajan ristiriitaisuudet ja epäjatkuvuudet myös Turun kauppakorkeakoulun opettajien tulevaisuudenkuvista. Vain tätä kautta voidaan selvittää sitä, millä tavalla ne nyt tulevat ja miten ne paremmin voisivat tulla esiin arjen opetuksen suunnittelussa ja käytännöissä.

⁵ Mannermaa (2004, 53–55) puhuu määrällisesti ja laadullisesti emergentistä kehityksestä, jossa kehitys ja yhteiskunnallisten systeemien vuorovaikutus tuottaa jatkuvasti sekä laadullisesti että määrällisesti uusia ominaisuuksia samalla, kun osia menneistä ominaisuuksista jää edelleen voimaan. Vanhojen ilmiöiden ja ominaisuuksien merkitys kokonaisuuden kannalta vain muuttuu, kun emergentti kehityksen myötä ilmaantuu uusia, entistä laajempia ja laadullisesti erilaisia toiminnallisia tasoja.

1.2.2 Tulevaisuudenkuvat päätöksenteon vaikuttimena

Tulevaisuudenkuvat ovat tulevaisuutta koskevia mielikuvia, jotka koostuvat menneestä ja nykyisyydestä peräisin olevista käsityksistä, havainnoista ja tiedosta sekä niiden aiheuttamista peloista ja toiveista, joita mielikuvitus höyryttää. Nykyhetken odotuksista kumpuavat tulevaisuudenkuvat ohjaavat päätöksentekoa, valintoja, käyttäytymistä ja toimintaa. Tulevaisuudenkuvat tekee mielenkiintoiseksi tutkimuksen kannalta se, että niillä on väkevä vaikutus siihen, millaisena tulevaisuus laadullisesti lopulta toteutuu. (Rubin 1998, 2000)

Vaikka ihmisen ei ole mahdollista tietää juuri mitään varmaa tulevaisuudesta, silti elämänhallinnan ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi on tehtävä jatkuvasti tulevaisuutta koskevia oletuksia ja arvioita. Sen vuoksi ihminen on historiansa kuluessa kehittänyt monenlaisia tapoja ja keinoja, joiden avulla tulevaisuudesta voidaan tehdä ennustettavaa ja läpinäkyvää. Halu tietää tulevasta on siten hyvin inhimillinen ominaisuus. (Ks. esim. Rubin 1995; 2004, 104; Haapala 2002.)

Siinä, missä aikaisemmat valinnat ja niiden seuraamukset ovat nykyisen todellisuutemme perusta, myös tulevaisuus muodostuu tämän hetken tilanteen ja sen pohjalta tehtyjen valintojen seurauksena. Kun ihminen tai inhimillisistä toimijoista koostuva organisaatio tekee tulevaisuutta koskevan päätöksen, hän siis käyttää hyväkseen jotain sellaista, jota de Jouvenel (1967) kutsuu ”esitietämykseksi” (engl. ”foreknowns”), siis tiedoksi asioiden suuntauksista, voimakkaista prosesseista, trendeistä ja muusta sellaisesta tietomateriaalista, jota voidaan pitää kussakin tapauksessa tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena (ibid., 113–114). Tämä esitietämys muodostuu sekä opitusta että sosiaalistumisen kautta omaksutusta aineksesta, joka suodattuu persoonallisten kykyjen ja ominaisuuksien läpi ja muodostaa pohjan odotuksille, toiveille ja peloille (Rubin & Linturi 2001). Tavoitteenasettelu ja valinnat rakentuvat viime kädessä tällaiselle perustalle niin yksittäisen toimijan tasolla kuin organisaatioissa ja instituutioissa. Vaikka ihmisen mahdollisuudet erityisesti teknologista tai yhteiskunnallista kehitystä koskevien ennusteiden tekemiseen ovat rajalliset – ja esimerkiksi Popperin (1995) mukaan mahdottomat – pystymme kuitenkin tekemään oikeaan osuvia otaksumia toisaalta historiallisen kehityksen perusteella ja toisaalta sen perusteella, mitä tarpeita ja odotuksia yhteiskunnassa, taloudessa, kulttuurissa ja yksittäisillä kansalaisilla on.

On kuitenkin eroa sillä, tuleeko jokin asia tai ilmiö todellisuudeksi ihmisen toiminnan ja päämääränasettelun seuraamuksena vai onko se seuraamusta paljon kompleksisemmasta asioiden yllättävästä yhteisvaikutuksesta, jota ei ole tietoisesti tavoiteltu. Siis systeemiajattelun näkökulmasta tarkasteltuna pitäisi kysyä, onko jokin määrätty tilanne, ominaisuus tai asiantila enemmän kuin osiensa (historiansa) summa ja voidaanko sitä ymmärtää tarkastelemalla

pelkästään jo tapahtunutta kehitystä vai tarvitsemmeko ehkä vielä jotain muuta. Voidaankin sanoa, että toteutuva tulevaisuus muodostuu monien erilaisten tulevaisuudenkuvien, niiden merkitysten, tulkintojen ja uudelleenmäärittelyjen kokonaisuutena (Rubin 2000, 24–25).

Tulevaisuudenkuvien muodostuminen on monitahoinen prosessi: ensinnäkin sosiokulttuurisen tiedon omaksumisen kautta tuotetaan yleisesti hyväksyttyjä tulevaisuudenkuvia ja valintoihin ja toimintaan liittyviä odotuksia. Toiseksi tulevaisuudenkuvien rakentumiseen vaikuttavaa erilaista tietoa saadaan hyvin monelta suunnalta jatkuvasti – niin tiedotusvälineistä kuin arjen eri toimissa ja vuorovaikutustilanteissa. Kolmanneksi toimijan oma kokemus ja elämänhistoria tuottavat tietoa, jota tulkitaan ja hyödynnetään tulevaisuutta koskevilla valintatilanteissa. Neljänneksi omat synnynnäiset ja perityt ominaisuudet asettavat omat ehtonsa sille, millä tavalla toimija hahmottaa todellisuutta ja tulevaisuutta. (Rubin 2000; Rubin & Linturi 2001)

Tulevaisuudenkuvat voivat kuitenkin olla ristiriitaisia. Jokaisella yksittäisellä toimijalla on omanlaisensa käsitys siitä, millaisena tulevaisuus toteutuu. Samanaikaisesti toimijan eri viiteryhmillä ja heimoilla on omat tulevaisuudenkuvansa, samoin kuin niillä organisaatioilla, joiden kanssa toimija on yhteydessä. Lisäksi yhteiskunnan tasolla on määriteltävissä tulevaisuudenkuvia. Joskus toimijan ja ympäristön tulevaisuudenkuvat eivät osu yksiin ja tästä seuraa ristiriitoja ja vaikeuksia. Samaten yhden yksittäisen ihmisen tulevaisuudenkuvat jo itsessään perustuvat eri arvokäsityksiin tai rationaliteetteihin ja siten myös eri asioita koskevat odotukset, päätökset ja valinnat voivat sisältää ristiriitaisuuksia tai eivät ole lainkaan yhteismitallisia. Esimerkiksi nuorten tulevaisuudenkuvia koskeneessa tutkimuksessa (Rubin 1998, 2000) kävi ilmi, että yhden ja saman nuoren mielessä oli täysin erilainen kuva siitä, millaisena tulevaisuus luonteeltaan toteutuu, kun hän puhui omasta itsestään kuin mitä tulevaisuus olisi yhteiskunnassa tai maailmassa laajassa merkityksessä. Mitä kauemmas omasta elinpiiristä tulevaisuutta käsittelevä asia siirtyi, sitä vähemmän se sisälsi toiveita ja positiivisia asioita. Suomen tulevaisuus kuvailtiin jo huomattavasti synkempänä kuin oma ja maailman tulevaisuus nähtiin pelkkien mediasta tai tieteiskirjallisuudesta saatujen kauhukuvien toteutumana. Haasteena tällaisessa tilanteessa on tietysti se, millainen tulevaisuudenkuva on voimakkain taustavaikuttaja silloin, kun nuori tekee omaa elämänsä koskevia päätöksiä.

Tulevaisuudenkuvien tarkastelu antaa tietoa nykyhetkellä olemassa olevan motivaation ja sen pohjalta valitun käyttäytymisen ja päätösten syistä. Usein nämä perustelut ovat tiedostamattomia, piilossa. Jotta voitaisiin ymmärtää tulevaisuuden haasteita koskevien "miksi" ja "kuinka" -kysymysten laadullisia vaikutuksia nykyhetken päätöksentekoon, on tärkeää myös ymmärtää, kuinka tulevaisuudenkuvat muodostuvat. Bellin (1997, I:81–83) mukaan erilaisten

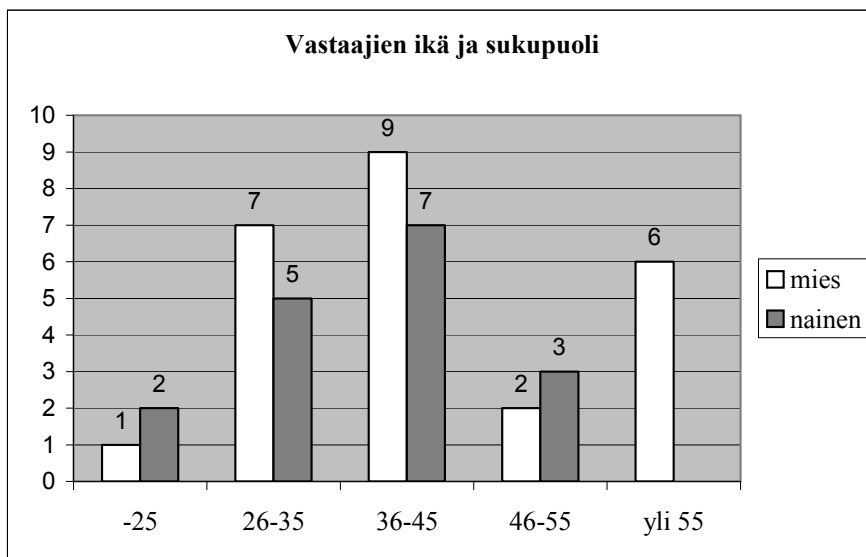
psykologisten, poliittisten, taloudellisten, yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tekijöiden asettamat ehdot ja vaatimukset tuottavat erilaisia tulevaisuudenkuvia eri aikoina ja eri paikoissa. Tätä kautta selittyy se, miksi juuri jokin määrätty tulevaisuutta koskeva käsitys tai tulevaisuudenkuva on milloinkin suosittu tai vaihteeksi vähemmän populaari. Samalla tavalla voidaan selittää monenlaisia yhteiskunnallisia rakenteita ja ilmiöitä, päätöksiä tai tavoitteidenasettelua. (Bell 1997, 87; Inayatullah 1993; Rubin 2000, 76; Rubin & Linturi 2001)

1.3 Tutkimuksen toteutus

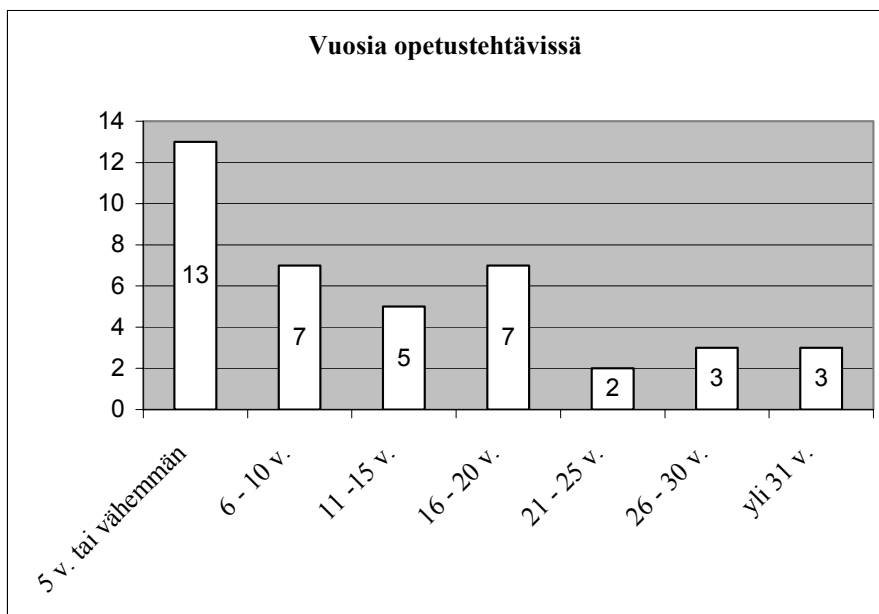
Tämä tutkimus toteutettiin kyselynä, joka lähetettiin koko Turun kauppakorkeakoulun henkilökunnalle sähköisessä muodossa syksyllä 2003. Koska TuKKK:n opetushenkilökunnasta ei ole olemassa erillistä luetteloa tai nimilistaa, henkilökunnan jäseniä pyydettiin itse arvioimaan, koskeeko kysely heitä. Palautettuja vastauksia oli 42, joten vastausprosentti koko koulun henkilökunnasta⁶ oli 14,6 %. Joidenkin kysymysten analyysin kohdalla käsiteltäväksi sopivia vastauksia oli kuitenkin vain 40 tai 41. Jos opetus- ja tutkimushenkilökunnaksi lasketaan ne, joiden tehtäväkenttään opetus olennaisesti kuuluu, opetushenkilökuntaa oli yhteensä 168, joten tästä laskien vastausprosentti olisi 25. Siis noin joka neljäs vastasi.

Matalan palautusprosentin vuoksi tässä raportissa kerrotut tulokset eivät ole yleistettävissä koko korkeakoulukenttään tai edes Turun kauppakorkeakouluun kokonaisuudessaan, vaan ne ovat pelkästään suuntaa-antavia. Tuloksia voitaneen kuitenkin käyttää apuna, kun pohditaan TuKKK:n opetuksen tulevaisuutta yleensä ja opetushenkilökunnan osaamisen kehittämistä koskevia strategisia valintoja erityisesti.

⁶ Marraskuussa 2004 TuKKK:n henkilökunnan määrä oli 288, josta opetus- ja tutkimushenkilökuntaa oli 168.

Kuvio 2. Vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma (n=42)

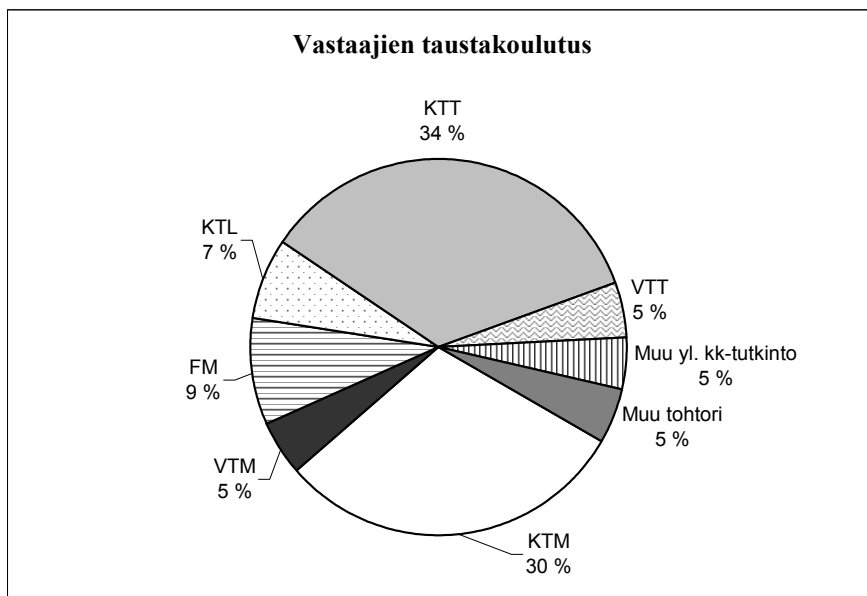
Kuvio 3. Vastaajien työvuodet opetustehtävissä (n=40).

Taulukko 1 Vastaajien tietoja

<i>Sukupuoli</i>		<i>Virkanimike</i>	<i>Työsuhde</i>		
miehiä	25	professori	11	vakinaisia	15
naisia	17	lehtori	8	määräaikaisia	26
		assistentti	7		
		yliassistentti	6		
		tuntiopettaja	6		
		muu	3		

Kuvioiden 2 ja 3 sekä taulukon 1 vastauksista näkyy, että tyypillinen opettaja Turun kauppakorkeakoulussa on nuorehko tai varhaisessa keski-iässä (vastaajista 62 %) oleva mies (61 %), joka tekee työtään määräaikaisella työ-sopimuksella (63 %) yliassistenttina, assistenttina, tuntiopettajana tai lehtorina. Hän voi myös olla ansainnut jo professorin tittelin. Opettajana hän on toiminut kymmenisen vuotta tai sitä vähemmän ja taustakoulutukseltaan hän on KTM tai kauppatieteiden tohtori.

Ei pidä luonnollisestikaan unohtaa, että tällainen karkea tyypitys jättää lähes puolet vastaajista ulkopuolelleen. On myös mielenkiintoista, että todellisia opetuksen senioreja vastaajien joukossa oli heitäkin kolme.

Kuvio 4. Vastaajien taustakoulutus (n=41).

Kuvion 4 mukaan kauppatieteiden maistereita vastaajista oli 13, lisensiaatteja kolme ja tohtoreita 15. Muilla vastaajilla oli jokin muu korkeakoulututkinto, tohtoritasoinen neljällä vastaajalla.

Varsinaiset tutkimuskysymykset olivat pääosin monivalintamuotoisia väittämiä, joissa oli viisi tai useampia vastausvaihtoehtoa valittavaksi. Lisäksi jokaisen väittämän alla oli tilaa kertoa, miksi vastaaja vastasi juuri siten kuin vastasi. Saatteessa painotettiin erityisesti tämän avoimen vastauksen merkitystä tulevaisuudenkuvien tarkastelun kannalta. Avointen vastausten sisältö tuo kiitettävästi syvyyttä ja laajuutta vastauksiin, jotka ilman niitä olisivat jääneet yksioikoisiksi. Nyt osoittautui, että samanlaisen vastauksen syyt, perustelut ja taustat voivat olla eri vastaajilla täysin erilaiset, joten analyysin kannalta perusteluosan liittäminen kokonaisuuteen oli selvästi aiheellista.

1.4 Raportin sisältö

Raportti on laadittu siten, että se pääpiirteissään noudattaa kyselylomakkeen teemoja, kuitenkin siten, että yleisiä tulevaisuudenkuvia koskevat vastaukset raportoidaan ensimmäisessä luvussa. Kyselylomakkeessa tämä osio oli viimeisenä. Kysymysten sijoittaminen itse kyselyssä loppuun johtui siitä, että niihin vastaaminen ei ehkä ole aivan helppoa suoralta kädeltä ja ”kylmiltään”. Koko lomakkeen kaikkien edeltävien kysymysten läpi käyminen ja vastausten pohjittaminen kuitenkin antoi vastaajalle jo itsessään jonkinlaisen valmiuden vastata myös näihin.

Tämä ensimmäinen luku on johdanto, jossa kuvataan tutkimuksen tausta, viitekehys ja toteutus. Teoreettinen viitekehys muodostuu yhteiskunnallisen murroksen mallista sekä tulevaisuudenkuvien ja päätöksenteon välisen vaikutussuhteen analyysistä.

Toisessa luvussa tarkastellaan vastaajien yleisiä tulevaisuudenkuvia, osaluueina Turun kaupparkeakoulun, Suomen korkeakoulujen ja maamme tulevaisuus. Luvussa käsitellään erityisesti myös Turun kaupparkeakoulun omia haasteita: koulun ilmettä, sijaintia, kaupungin antamien palvelujen merkitystä sekä tulosperusteiseen rahoitukseen ja resursointiin liittyviä kysymyksiä.

Kolmannessa luvussa vastaajia pyydettiin kertomaan mielipiteitään siitä, muuttuvatko opetuksen arvot. Kysymykset käsitelivät sellaisia teemoja kuin henkilökohtainen mielipide opetustehtävän merkityksestä, sivistys, opetuksen viihteellistyminen ja tulevaisuudessa tarvittavat ominaisuudet.

Neljännessä luvussa käsitellään yhteiskuntaa ja yliopiston muuttuvaa asemaa suhteessa siihen. Kysymykset koskettelevat työtä ja toimeentuloa sekä niiden haasteita yhteiskunnalle ja opettajille samoin kuin yliopistojen kolmatta tehtävää ja korkeakoulutuksen yleistä tarvetta muuttuvassa maailmassa.

Viidennessä luvussa pohditaan tutkintorakenteen muutoksen vaikutuksia opetustehtävään näkökulmina Bolognan prosessiin ja kaksiportaisuuteen liittyvät odotukset ja pelot.

Kuudennessa luvussa selvitetään vastaajien käsityksiä muuttuvasta yliopisto-opettajan kuvasta. Tässä luvussa pohditaan opettajan jaksamiseen ja työhyvinvointiin liittyviä kysymyksiä, opettajan tehtäväkenttää ja elinikäisen oppimisen haasteita.

Seitsemännessä luvussa puhutaan opetuksen kansainvälistymisestä, yliopiston kehittamisestä ja strategiasta ja luvussa puhutaan myös avoimen yliopiston tulevaisuudesta.

Kahdeksannessa luvussa esitetään tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset.

2 TULEVAISUUDENKUVAT

Kaikki tieteellinen tieto, kuten muutkin uskomusjärjestelmät, on tulevaisuus-orientoitunutta (Niiniluoto 1998, 8; 1999, 6-7). Kun valintoja ja päätöksiä tehdään, ne eivät perustu pelkästään menneeseen kokemukseen ja nykyhetkellä saatavilla olevaan informaatioon, vaan myös tavoitteisiin ja odotuksiin sekä toiveisiin tai pelkoihin. Päätöksentekotilanteessa käydään mahdolliset tulevaisuuden vaihtoehdot ja toivottavat tai vältettävät seuraukset läpi enemmän tai vähemmän tietoisesti ja tarkasti, sitten ne arvioidaan, ja lopulta tehdään toimintaan johtavat valinnat.

Opettajien tulevaisuudenkuvien tarkastelu antaa tietoa siitä, millaisia tulevaisuus- ja päätöksentekovalmiuksia ja odotuksia yksittäisellä opettajalla on. Opetus ilmentää sosiaalistumisen, erityisesti oman koulutuksen kautta opittuja opetuksen malleja ja sisältöjä sekä käsityksiä tiedon luonteesta ja oppimisesta sinänsä (Haring 2002, 71). Nopeaa reagointia ja päätöksiä vaativassa opetustilanteessa nämä kuvat ja näkemykset konkretisoituvat ja muodostuvat osaksi itse oppimistapahtumaa. Samalla ne ohjaavat oppimistapahtumaan liittyvää sosiaalista merkityksenantoa.

2.1 Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuus

Yliopistojen itsearviointin yhteydessä tehdyn delfoi-tutkimuksen (Jussila & Saari 1999, 21–23) mukaan vuosina 2005–2010 on mahdollista, että seuraavanlaiset asiat ovat voimassa yhtäaikaan suomalaisessa korkeakouluopetuksessa: yliopistoja yksityistetään ja tämä aiheuttaa sekä profiloitumista että laadullisten ääripäiden – hyvien ja huonojen yliopistojen – korostumista. Seurauksena olisi alueellisen epätasa-arvon lisääntyminen. Osa yliopistoista säilyy vanhakantaisena ja -muotoisena ja näissä panostetaan vastaanottavaan oppimiseen, kateederiluennointiin ja organisaation hierarkkiseen rakenteeseen. Osa taas erikoistuu ja se tarkoittaa verkostoitumista ja kumppanuuksien rakentamista yli valtakunnan rajojen. On myös esitetty ajatuksia siitä, että tulevaisuudessa lähiopetus muuttuu maksukykyisten opiskelijoiden etuoikeudeksi ja muut joutuvat tyytymään vähemmän laadukkaaseen, mutta kustannuksiltaan huomattavasti edullisempaan verkko- ja etäopetukseen (ks. esim. Hietanen & Rubin 2004; Rubin 2002a). Elitististen yliopistojen lisääntyminen (suurten

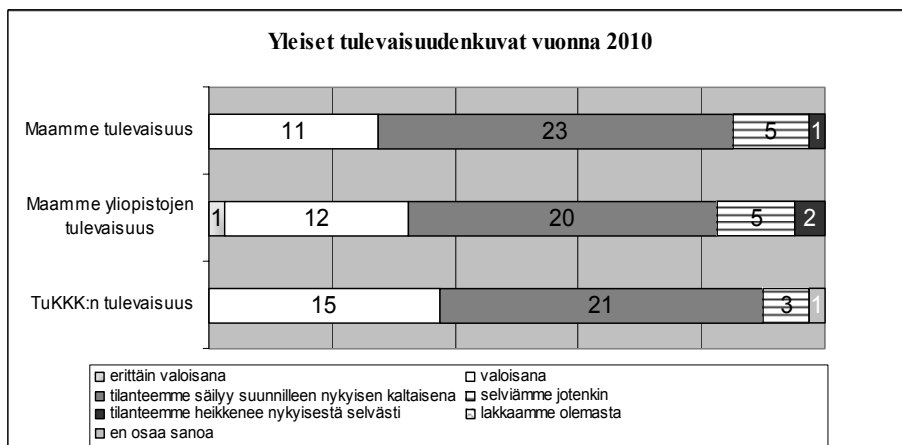
ulkomaisten yliopistojen filiaalit, yksityiset yliopistot jne.) vaikuttaisi sek in tasa-arvotilanteeseen.

Junesin tutkimuksessa (2003) kartoitettiin yliopistojen opettajien käsityksiä opetuksesta ja opettajuudesta yliopistokulttuurin näkökulmasta. Kun puhuttiin perinteisestä yliopistokulttuurista, opettajat kritisoivat voimakkaasti nuutu-neiksi katsomiaan käytäntöjä, joiden nähtiin muodostuneen resurssien puutteen ja korkeakoulupoliittisen päätöksenteon tuloksena. Perinteinen yliopisto-kulttuuri ja sen käytännöt ovat tässä näkemyksessä muodostuneet siitä, että yliopiston tehtävänä nähdään ennen muuta tutkimus. Opetuksen kehittäminen on jäänyt taka-alalle ja opetus ymmärretään pääasiassa opettajajohtoisena tiedon jakamisena – kateederiopetuksena. Kuitenkin ”virallisen” yliopisto-kulttuurin rinnalla Junesin tutkimukseen vastanneet yliopisto-opettajat korostivat eräänlaista epävirallista, vielä kehittymässä olevaa kulttuuria, joka näkyy ennen kaikkea puheena. Opetusasioista puhutaan avoimesti ja myös yliopistokohtaiset johdon kehittämissuunnitelmat opetuksen näkökulmasta nähtiin positiivisina: opettajille tarjotaan yhä enemmän mahdollisuuksia kehittää omaa aineenhallintaansa ja pedagogisia taitojaan, erityisesti verkko-opetustaitoja. (Junes 2003, 80–81)

Millaisena TuKKK:n opettajat itse näkevät tulevaisuuden? Kyselyssä vas-taajia pyydettiin valitsemaan seitsemästä väittämästä vuoteen 2010 mennessä osuvin ja sitten vapaamuotoisesti perustelemaan valintansa ensinnäkin TuKKK:n, toiseksi Suomen muiden yliopistojen ja kolmanneksi koko maan tulevaisuuden kannalta. Vaihtoehdot olivat seuraavat: ”*Näen Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuuden vuoteen 2010 mennessä erittäin valoisana*”, ”*valoisana*”; ”*tilanteemme säilyy suunnilleen nykyisen kaltaisena*”; ”*selviämme jotenkin*”; ”*tilanteemme heikkenee nykyisestä selvästi*”; ”*lakkaamme olemasta*” tai ”*en osaa sanoa*”.

”*Näen Suomen muiden yliopistojen tulevaisuuden vuoteen 2010 mennessä erittäin valoisana*”, ”*valoisana*”; ”*tilanteemme säilyy suunnilleen nykyisen kaltaisena*”; ”*selviämme jotenkin*”; ”*tilanteemme heikkenee nykyisestä selvästi*”; ”*lakkaamme olemasta*” tai ”*en osaa sanoa*”.

”*Näen maamme tulevaisuuden vuoteen 2010 mennessä erittäin valoisana*”, ”*valoisana*”; ”*tilanteemme säilyy suunnilleen nykyisen kaltaisena*”; ”*selviämme jotenkin*”; ”*tilanteemme heikkenee nykyisestä selvästi*”; ”*lakkaamme olemasta*” tai ”*en osaa sanoa*”.

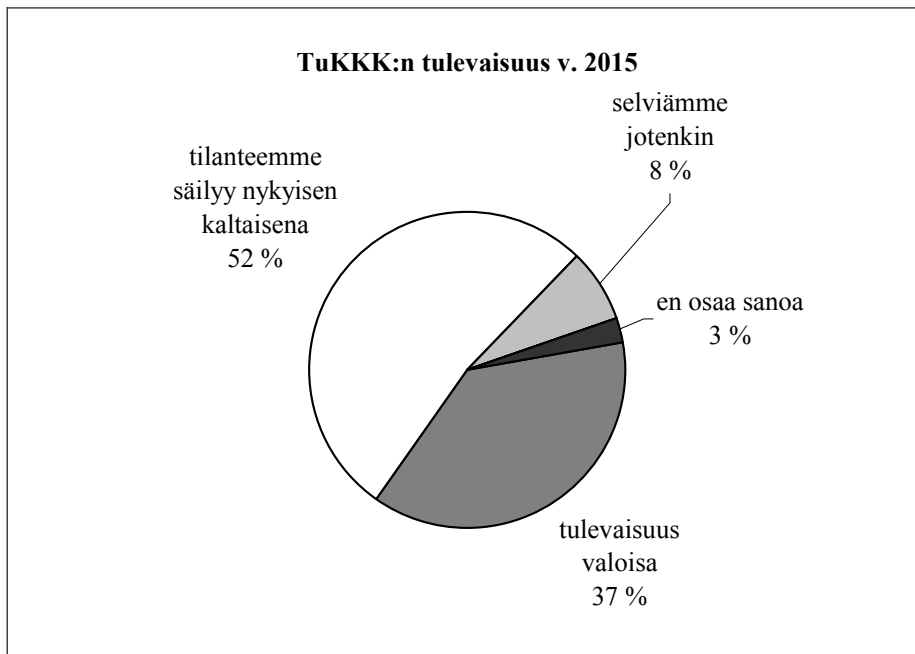
Kuvio 5. TuKKK:n opettajien mielipiteet TuKKK:n, maamme yliopistojen ja Suomen tulevaisuudennäkymistä vuoteen 2010 mennessä (n=40).

Kuvio 5 kertoo ensinnäkin Suomen tasosta, että 11 vastaajaa eli 27 % (yli neljännes) uskoi Suomen voivan tulevaisuudessakin suhteellisen hyvin. Suurin osa vastaajista (23 vastaajaa eli 60 %) oli kuitenkin sitä mieltä, että kehitys kulkee eteenpäin suunnilleen ennallaan ja mitään yllättäviä muutoksia ei ole odotettavissa. Viiden vastaajan (12,5 %) mielestä elämä jatkuu sinnittelynä – jollain lailla kuitenkin selvittää. Yhden vastaajan mielestä maan tilanne huononee.

Maan yliopistojen taso: Maan muita yliopistoja koskeissa vastauksissa noudateltiin hyvin samanlaista kaavaa: puolet ajatteli, että kehitys menee eteenpäin samaa rataa kuin tähänkin asti (20 vastaajaa). Noin joka kolmas vastaaja (12 henkeä eli 30%) ajatteli, että tulevaisuus on yleensä valoisaa, yhden vastaajan mielestä jopa erityisen valoisaa. Tästä huolimatta taaskin viisi vastaajaa uskoo, että jotenkin selvittää, mutta pari vastaajaa pelkää tilanteen selvästi huononevan.

Kolmas rivi kertoo käsitykset oman koulumme tulevaisuudesta. Yli puolet (21 vastaajaa) ei näe muutosta tai sen mahdollisuuttakaan tulevina vuosina. Asiat eivät sen kummemmin muutu ja TuKKK porskuttaa eteenpäin samoin eväin ja samoin tuloksin kuin tähänkin asti. Yleisesti valoisana tulevaisuuden näki 15 vastaajaa eli 37 %. Erittäin valoisaksi tulevaisuutta ei arvioinut kukaan, mutta kukaan ei myöskään uskonut, että tilanne heikkenee tai että TuKKK lakkaisi kokonaan olemasta. Jollain tavalla sinnittelemällä selviämiseen uskoi kolme vastaajaa.

Kolmannessa palkissa esitetyt TuKKK:n tulevaisuutta koskevat tulevaisuudenkuvat on seuraavassa kuviossa (Kuvio 6) esitetty myös suoraan prosentteina.

Kuvio 6. Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuus vuonna 2015 opetushenkilökunnan arvioiden mukaan (n=40).

Kun TuKKK:n tulevaisuutta pohtivat vastaukset esitetään piirakkamuodossa prosenttilukuina (kuvio 6), käsitys tilanteen jatkumisesta suunnilleen ennallaan näkyy selvemmin (vrt. myös kuvio 11). Muutenkin vastaukset olivat useammin neutraaleja tai positiivisia kuin negatiivisia – uskoa hyvään tulevaisuuteen yleisellä tasolla opettajilla tuntuu olevan. Yleisellä tasolla tilanne ei näiden vastausten mukaan juurikaan arjessa muutu – keskimäärin puolet vastaajista ajatteli tällä tavalla. Kun tulevaisuudesta puhutaan yleisellä tasolla, kuten tämän kysymyksen kohdalla, huomio kiinnittyy ilmeisesti pikemminkin siihen, mikä tuntuu varmalta ja tutulta tai mikä oletetaan pysyväksi, kuin siihen, mikä ennakoisi muutosta.

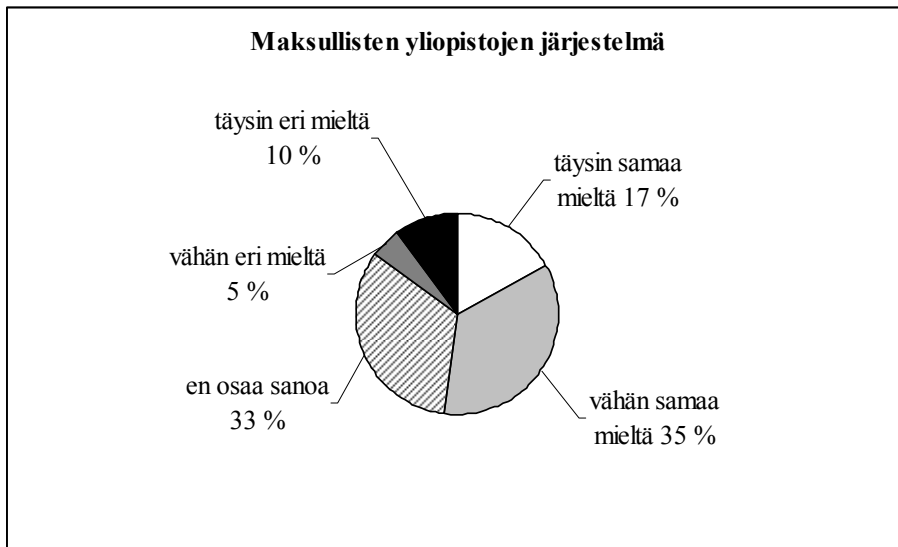
Kuviot 5 ja 6 vahvistavat kuitenkin heikosti myös aikaisempia tutkimuksia, joista kävi ilmi, että mitä lähempänä omaa elämää ja toimintaympäristöä arvioitava tulevaisuus on, sitä positiivisemmalla se näyttää. Siirtymä kohti negatiivisempaa asennetta valoisaan tulevaisuuteen uskovien kohdalla on noin 10 %. Myös esimerkiksi nuorten tulevaisuudenkuvia tarkasteltaessa esiintyy samanlainen ilmiö: oma tulevaisuus ymmärretään enemmän toiveiden valossa, mutta mitä kauempana omasta henkilökohtaisesta elämästä olevia tulevaisuudenkuvia tarkastellaan, sitä enemmän niissä heijastuvat uhkat ja epävarmuus. (Vrt. Rubin 1998, 2000)

2.2 Tulohjaus ja maksulliset yliopistot

Tulosohjaus ja siihen liittyvät sopimukset mullistivat yliopistojen ja opetusministeriön välisen työnjaon, kun OPM sai 1990-luvulla oikeuden määrittää yliopistokohtaisten tulosopimusten rajat ja sitä kautta kunkin yliopiston toiminnan volyymin. OECD sai viimeisen kymmenen vuoden aikana yhä vahvemman otteen eurooppalaisesta koulutuspolitiikasta ja sen seurauksena myös OPM:n näkemys nojaa vankasti OECD:n koulutuspoliittisiin strategialinjauksiin. Itse asiassa koko tulosvastuullisuuden diskurssi perustuu Rinteen ym. mukaan (2005) pitkälti OECD:n käsitemaailmaan, jossa koulutuspolitiikkaan liitettiin ensimmäisenä sellaiset käsitteet kuin tilivelvollisuus, laadunvarmistaminen, laatujohtaminen, laatupiirit, markkinat, asiakkaat, tuotokset, arviointi, tulosvastuu. OECD:n ohjausvalta kansallisissa koulutuspolitiikoissa perustuu sen kokonaisvaltaiseen ja ylikansalliseen tiedonhallintaan, joka tuottaa analyysejä, kansainvälisiä vertailuja, tilastoja ja maatuotkimuksia. Tätä kautta OECD valvoo ja muokkaa välillisesti teollisuusmaiden talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa koulutuspoliittisin kannanotoin ja tiedonvälityksen kautta. (Rinne ym. 2005).

Vaikka tulosohjaus ei suoraan puutu opetuksen ja tutkimuksen sisältöihin, etukäteen sovittavat tulosvaatimukset kohdentavat resursseja ja luovat painopistealueita. Yliopistoihin sovelletaan periaatteessa samoja säännöksiä ja toimintaperiaatteita kuin valtion virastoihin yleensäkin, ja OPM on itsekin tiukan budjettikurin alainen. Tästä on kuitenkin seurauksena ollut se, että yksittäisten yliopistojen toiminnan erityisluonnetta ei kyetä sopimuksissa ottamaan tarpeeksi selkeästi huomioon. (Michelsen 2004, 40–42)

Opetusministeriön tulosohjaukseen ja OECD:n strategialinjaukseen perustuvaa yliopistojen rahoitusrakenteen kehittämistä onkin tästä syystä kritisoitu laajalti erityisesti käytännön tason näkökulmasta. Voikin olla, etteivät suora tulosvastuullisuus ja tiukka määrällinen tulokunto sovellu yliopiston kaltaiselle organisaatiolle. On esitetty, että yliopistojen tuotosta ei edes voida mitata suoran taloudellisen hyödyn tuottamisen mittareilla, koska hyöty on suureksi osaksi nähtävillä vasta vuosien, jopa vuosikymmenien päästä. Esimerkiksi suomalaiset tutkijat ja innovaatiot ovat nousseet maailman huipulle erityisesti tietoteknologian ja biotieteiden alalla. Tällaisia menestystarinoita ei olisi voitu toteuttaa ilman pitkäjänteistä opiskelua ja laajaa ja vuosia kestänyttä tutkimustyötä, joka sellaisenaan ei välttämättä ole mitattavissa suorana vaan välillisenä hyötynä kansallisen tai alueellisen kilpailukyvyyn lisäämisessä. (Ks. esim. Michelsen 2004, 21–42, Willman 2000)

Kuvio 7. Vastausten prosentuaalinen jakauma kysymykseen ”Suomeen on muodostunut maksullisten yliopistojen järjestelmä nykyisenkaltaisen julkishallinnollisen yliopistojärjestelmän rinnalle vuoteen 2010 mennessä”. (n=42)

Kuvio 7 kertoo, että puolet eli 21 vastaajaa on samaa mieltä väittämän kanssa eli toisin sanoen uskoo maksullisten yliopistojen tuloon jo lähitulevaisuudessa. 33% eli 14 vastaajaa jätti vastaamatta tähän, mutta seitsemän vastaajaa eli 15% oli eri mieltä väittämän kanssa.

Kun lähdetään selvittämään vastaajien perusteluita, keskitytään tässä ensiksi niihin, jotka ilmoittivat olevansa eri mieltä väittämän kanssa. Osalle näistä vastaajista ajatus ei sinänsä tuntunut vastenmieliseltä, mutta vuoteen 2010 on kovin lyhyt aika: *”Mielenkiintoista. Täytyisi olla tasokasta, arvostettua. Vie aikaa, ennen kuin arvostusta.”* Toinen vastaaja tarkasteli asiaa vaihtoehtojen kautta: *”Ei ehkä vielä kuudessa vuodessa, mutta tulossa on. Maksullisuus voi olla myös esim. koulutussetelimalli, jossa opiskelijalla on oikeus ”ostaa” tarvitsemansa palaset useammalta tuottajalta. Tällöin pienet voivat olla todella vahvoilla verkostuessaan.”*

Kuitenkin perinteiseen tasa-arvoon puuttuminen tällä tavalla mietitytti monia: *”Sivistyksen ja kouluttautumisen pitää olla kaikille taloudellisista lähtökohdista huolimatta tasapuolinen mahdollisuus. En hyväksy ”pappa betalar” -menettelyä.”* Toisen vastaajan mielestä maksullinen yliopistojärjestelmä olisi *”Kansalaisten yhdenvertaisuutta vähentävä, luokkayhteiskuntaa luova”* ja kolmannen mielestä se *”Murskaa toteutuessaan mahdollisuuksien tasa-arvon rippeetkin.”*

Silti yliopistoakin voidaan tarkastella liikeyrityksenä: *”Yleensä kilpailusta ei ole ollut haittaa. Koulutus on vain yksi business muiden joukossa.”* Toisaalta tämä opetuksen kaupallistuminen voi olla myös haaste: *”Ei sovi suomalaiseseen ajattelutapaan. Lisäksi tällöin houkutus siirtyä ulkomaille opiskelemaan kasvaa huomattavasti, mikäli samalla rahalla saa parempaa opetusta ulkomailta.”*

Ne, jotka eivät osanneet tai halunneet sanoa mielipidettään, eivät useinkaan perustelleet päätöstään. Silti muutamalla oli kommentoitavaa: *”Toisaalta ymmärrettävää, mutta sotii mielestäni ajatusta vastaan, että koulutus tulisi suoda kaikille huolimatta oppilaan perheen taloudellisesta tilanteesta.”*

Samaa mieltä olevat näkivät asian laatuksymyksenä: *”Jos se on tapa parantaa laatua ja reagoida nopeammin uusiin tarpeisiin niin ok.”*

Toisaalta esimerkkejä tämänsuuntaisesta kehityksestä on jo maailmalla olemassa: *”Arvioni perustuu ajopuuteoriaan eli siihen mitä muualla maailmassa tapahtuu...olisi mukava uskoa yhteiskunnalliseen tahtotilaan ja määrätietoisuuteen, joka tuottaisi Suomeen muusta maailmasta poikkeavan kehityskulun.”*

Talousvaikeudet ja resurssipula muutenkin saattaa muutamien vastaajien mielestä johtaa maksullisten yliopistojen tuloon: *”Monet yliopistot ovat taloudellisissa vaikeuksissa, haetaan uusia malleja. On ehkä eriarvoistavaa, mutta toteutuuko todellinen tasa-arvo nytkään?”* Samalla jo olemassa olevatkin yliopistot joutuvat joidenkin mielestä ottamaan asian vakavasti omalta osaltaan: *”Ei ehdi tuohon aikatauluun, mutta pitemmällä aikataululla täysin mahdollista. tosin nyky-yliopistojen maksullisuus on minusta myös täysin varteenotettava vaihtoehto.”*

Maksulliset yliopistot ovat siis tämän tutkimuksen vastaajien perusteella tulossa myös Suomeen ennemmin tai vähän myöhemmin. Vapaamuotoisissa vastauksissa sivuttiin jonkin verran myös sitä, kuinka tämä sitten vaikuttaa pienten yliopistojen ja erityisesti TuKKK:n asemaan. Silti kun tarkastellaan opettajien yleisiä tulevaisuudenkuvia ja käsityksiä maan yliopistojen tulevaisuudesta (ks. kuvio 5), jossa tulevaisuus nähtiin nykykehityksen jatkumona, on yllättävää, että maksullisten yliopistojen tulo nähtiin väkevästi tapahtuvana tosiasiana. Olisihan yksityisten yliopistojen hyväksyminen Suomessa kuitenkin hyvin merkittävä korkeakoulupoliittinen muutos ja pitkälle koulutuspolitiikan tulevaisuuteen vaikuttava päätös eikä millään mahduttavan tavanomaisen kehityksen malliin.

2.3 Laatu vai määrää? TuKKK:n toimintaedellytykset ja tulosvastuullisuus

Yliopistojen saamasta julkisesta rahoituksesta perusrahoitusta on nykyisin lähes 90 %. Tällä rahoituksella katetaan toimintojen hallintoa, opetusta, tutkimusta sekä yhteiskunnallista palvelutehtävää. Kun rahoitukseen vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan tarkemmin, tutkinto- ja opiskelijamääriä koskevat määrälliset tavoitteet korostuvat selvästi enemmän kuin suoritettut tutkinnot tai opinnot. Varsinaisen tuloksellisuusrahoituksen, joka muodostaa yliopistojen saamasta julkisesta rahoituksesta muutaman prosentin, jakokriteereinä käytetään tutkimuksen ja opetuksen laatua, jota mitataan kuitenkin määrällisillä saavutuksilla, erityisesti Suomen akatemian nimeämillä tutkimuksen huippuyksiköillä ja Korkeakoulujen arviointineuvoston nimeämillä opetuksen ja aikuiskoulutuksen huippuyksiköillä. Tuloksellisuuskriteereihin sisältyvät myös opintojen etenemistä, kv. opiskelijavaihtoa ja valmistuneiden työllistymistä mittaavat osiot. (Korhonen-Yrjänheikki 2004, 67)

Stephen Ball (2004, 13–15) arvostelee ankarin sanoin nykyisiä koulutusorganisaatioita ja suomalaista opetusjärjestelmää ”suorituskeskeisyyden ja tili-velvollisuuden tavaramuotoistavasta vaikutuksesta”, joka näkyy hänen mukaansa niin opetussisällöissä kuin opetuskulttuurissa ja päätöksenteossakin. Hänen mielestään suorituskeskeisyys esineellistää oppilaitosten opetus- ja tietotyötä siten, että siitä tulee vähitellen pelkkiä mitattavia tuotoksia ja suorituksia. Opetuksessa tarvittava inhimillinen vuorovaikutus ja palvelut rinnastetaan ”koviin” toimintoihin, jotka voidaan standardoida ja joita voidaan käsitellä laskennallisin keinoin, määrittää rahalliseen arvoon ja verrata keskenään. Viime kädessä tämä johtaa siihen, että koulutusorganisaation perustarkoituksena ei enää ole opetuksellisten ja eettisten sitoumuksien täyttäminen vaan puhtaasti institutionaalinen eloonjääminen ja sen johdosta markkinapohjainen kilpailu muiden vastaavien organisaatioiden kanssa.

Hilpelä (2004, 62–63) on samoilla linjoilla väittäessään, että yliopistojen laitokset alkavat yhä enemmän muistuttaa yrityksiä. Tällainen yliopiston laitos ”sopeutuu joustavasti toimintaympäristönsä muutoksiin: muuttaa painopisteitä strategiassaan, vaihtaa määräaikaisia työntekijöitään muuttuvien tavoitteiden mukaisesti.” Syy ei kuitenkaan ole yliopistojen: julkishallinnon päätösten seurauksena yliopistojen laitokset ovat kärsineet mittavasta alibudjetoinnista, ja sen vuoksi ne joutuvat rahoittamaan toimintansa yhä suuremmalta osin omalla liiketoiminnallaan. Tämä toteutetaan hakemalla sijoitukselle maksimaalista tuottoa ja pyrkimällä selviytymään minimaalisella panostuksella. Tällä tavalla yliopistot kuitenkin asettavat itse itsensä kilpailu-asemaan vapaan yritystoiminnan kanssa.

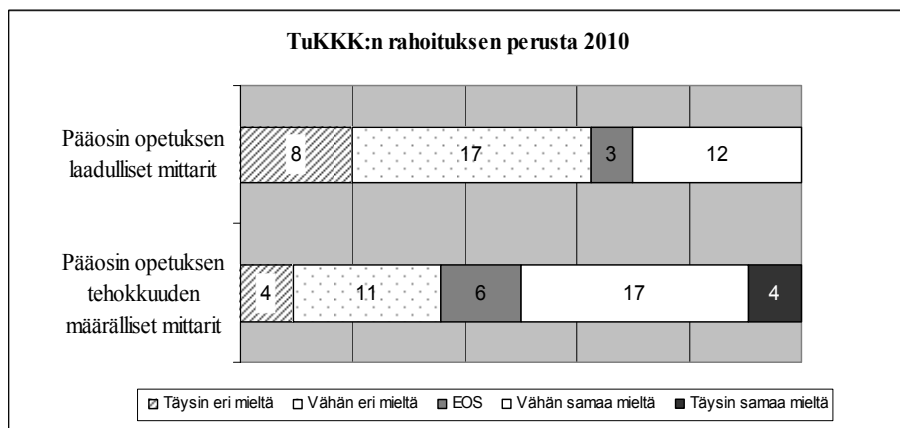
Koulutuspolitiikka edistää tällaista suuntausta kohdentamalla yhä enemmän tukea huippuyksiköille ja vähentämällä rahoitusta vastaavasti tavallisilta laitoksilta. Vähemmän trendikkäät alat väistyvät ja taloudellisesti merkittävät ja kansainvälisesti menestyneet alat taas kasvavat ja kaunistuvat.⁷ Myös Hilpelän (ibid.) mukaan tämä kehityskulku kuitenkin johtaa väistämättä ennen pitkää koko korkeakoulutuksen infrastruktuurin rapautumiseen.

Toisaalta Hilpelä (2004) näkee nykyisen taloudellisten periaatteiden mukaisesti hoidetun korkeakoulupolitiikan johtavan siihen, että samalla, kun yliopistoissa haetaan sijoituksille maksimaalista tuottoa, tietyistä erillisistä tehtävistä pyritään selviytymään minimaalisella panostuksella. Opetusministeriön syksyllä 2005 esittämä suunnitelma siitä, että yliopistojen henkilökuntaa karsittaisiin usealla tuhannella henkilöllä seuraavien vuosien aikana, herätti kovan kohun ja hädän yliopistoissa. Vaikka katoavien työpaikkojen määrää lopulta pudotettiinkin, voidaan ajatella, että tämänkin päätöksen taustalla on Hilpelän ja Ballin kritisoima suorituskeskeinen ajattelutapa.

Millä tavalla TuKKK sitten toimii ”itsearvoisen järjen käytön ja totuuden tavoittelun” paikkana ja miten voimakkaasti ”uusliberalistiset tehokkuuden ja kilpailukyvyyn välinearvot ja mittarit” ovat vallanneet täällä maata (Ball 2004)? Löytyykö TuKKK:sta Junesin (2003) kuvaama epävirallinen kulttuuri? Kyselyssä haluttiin selvittää opettajien käsityksiä opetuksen erilaisista mittareista ja niiden luonteesta rahoituksen perustana tulevaisuudessa. Tämän kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, näkevätkö opettajat TuKKK:n tulevaisuuden opetuksen sisällöllisen laadun vai opetuksen tehokkuuselementin kehittäjänä.

Opettajia pyydettiin kertomaan kuusiportaisella asteikolla, ovatko he samaa vai eri mieltä väittämien ”*Opetuksen tehokkuuden määrälliset mittarit muodostavat Turun kauppa- ja korkeakoulun rahoituksen pääasiallisen perustan v. 2010 mennessä*” ja ”*Opetuksen laadulliset mittarit muodostavat rahoituksen pääasiallisen perustan v. 2010 mennessä*” kanssa.

⁷ Yliopiston tuloksen mittaamisen hankaluutta määrällisiä mittareita käyttämällä kuvastaa myös Kivisen & Hedmanin (2005a, 2005b) tutkimuksen saama ankara kritiikki (esim. Sipilä & Vuorinen 2005). Kritiikissä puututaan erityisesti yliopistojen tuloksen mittaamisen epätarkkuuteen ja epäoikeudenmukaisuuteen silloin, kun tuloksellisuutta arvioidaan käyttämällä esim. kansainvälisissä tieteellisissä julkaisuissa ilmestyneitä referoituja artikkeleita, Suomen Akatemian rahoitusta ja tohtorintutkintojen määrää ja sitten vertaamalla tuloksia käytettyihin panoksiin eli professorien henkilötövuosiin ja tilakustannuksiin. Tulos suosii kritiikin mukaan monialaisia ja suuria yliopistoja ja jättää pienet ja yksialaiset liian vähälle huomiolle. Samoin erityistieteenaloja ja pieniä aineita väheksytään, eikä jurnaaaleissa julkaiseminen ole läheskään kaikilla tieteenaloilla validi osaamisen ja tason mittari.

Kuvio 8. Käsitukset siitä, millaisilla mittareilla opetusta arvioidaan rahoituksen perustana vuoteen 2010 mennessä (n=41).

Opetuksen tehokkuutta selvittävien määrällisten mittareiden vallitsevuuteen uskoi täysin tai vähän kuvion 8 mukaan 21 vastaajaa eli puolet tähän vastanneista. Opetuksen laadullisiin mittareihin uskoi 12 vastaajaa (30 %), nämäkin kaikki vain varauksellisesti. Kehitys on näiden tulosten mukaan menossa siihen suuntaan, että opetusta arvioidaan kovilla, tehokkuutta mittaavilla kvantitatiivisilla menetelmillä ja mittareilla tulevina vuosina ja laadulliset mittarit jäävät vähemmälle huomiolle.

On mielenkiintoista havaita, että vastaajien prosenttiosuudet eivät menneetkään keskenään tasan päinvastoin näissä kahdessa kysymyksessä, kuten olisi voinut olettaa (kuvio 8). Perusteluissa näkyi toisaalta selvä käsitys siitä, että opetuksen laadun mittaus ei toisaalta ole mitenkään helppoa, ja toisaalta määrällisten mittareiden avulla saadaan mitattua vain joitain opetusta koskevia asioita. *”Laatua on vaikeampi mitata ja jos mitataan, päädymme huuto-kauppaan oppilaiden suuntaan”*, ja *”koska parempaakaan ei keksitä (ja määrälliset mittarit suosivat isoja aineita eli niitä jotka demokratiassa päättävät)”*, kommentoi eräs vastaaja kysymyksiä. Niinpä moni päätyikin ehdottamaan, että käytettäisiin molempia: *”Toivoisin, että käytettäisiin määrällisiä ja laadullisia mittareita rinnakkain.”* Ballin ja Hilpelän kuvaama tehokkuusajattelu ja uusliberalistinen kovuus tuntuvat ainakin näiden vastausten mukaan vaikuttavan Turun kauppar korkeakoulunkin tulevaisuuteen.

Opetusministeriön kykyyn kehittää parempia mittareita ei tunnuttu luotettavan: *”OPM ei kykene luomaan laatumittareita”*. Samaten lievä kyynisyys OPM:n ilmeisesti poukkoilevia ohjeistuksia kohtaan näkyi muutamissa vastauksissa: *”Mistäs sen tietää, miten OPM:n politiikka puree silloin.”*

Myös jotkut vastaajat olivat selvästi miettineet tätäkin asiaa syvällisemmin ja toivat esille muitakin näkökulmia ja tavoitteita: *”Toivottavasti ei [määrälli-*

siä mittareita], *vaan että painopiste siirtyisi entistä selkeämmin opetuksesta tieteeseen (priorisointi kysymys, opetus tärkeää tiedon siirtämisenä).*”

Kuvio 8 vastausten perusteella ei voida piirtää yksiselitteistä kuvaa siitä, suhtautuvatko opettajat Bellin (2004) ja Hilpelän (2004) tavoin yksioikoisen kriittisesti opetuksen tehokkuuden määrälliseen mittaamiseen. Kuitenkin vastauksista heijastuu ajatus, että määrällinen mittaaminen antaa rajoittuneen ja liian kapean käsityksen asiasta. Silti laadun mittausta ei otettu itsestään-selvyytenä. Mittaamisen ongelman kompleksisuus näyttäytyi vastauksissa selvästi eikä suoria parannusehdotuksia tullut esille.

2.4 Onko koko laadun tae? Yliopiston pienuus ja opiskelijamäärä

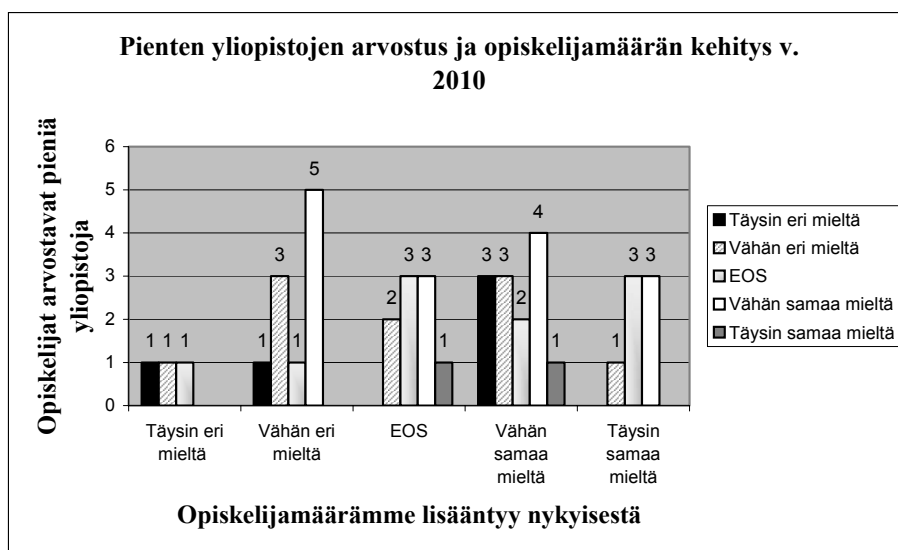
Viime aikoina on tullut esille huoli erityisesti pienten yliopistojen opiskelijoiden määrästä – riittääkö Suomessa yliopistotasolle opiskelijoita enää muutama vuoden kuluttua, kun suurten ikäluokkien lapset ovat varttuneet ohi opiskeluihin? Nyt jo joudutaan monien vähemmän suosittujen oppiaineitten aloituspaikkoja vähentämään ja sama kehitys todennäköisesti jatkuu edelleen. Samalla erilaiset työvoiman tarve-ennusteet muuttavat opiskelun painopisteitä ja aloituspaikkojen tarvetta ja erityisesti kädentaitojen osaajia tarvitaan nykyistä enemmän. (Ks. esim. Reponen 2005)

Suomalaisen korkeakoulupolitiikan tavoitteena on mitoittaa, millaiseen korkeakoulujärjestelmään Suomella on varaa. Tämä on kuitenkin visainen ongelma. Nykyhetkellä on vaikea tietää, millaisia tarpeita nopeasti muuttuvassa, globalisoituvassa ja verkostoituvassa yhteiskunnassa huomenna saattaa nousta. Tämä on jo johtanut siihen, että korkeakoulupoliittisessa päätöksenteossa on ollut nähtävillä melkoista poukkoilua viime vuosina – aloituspaikkoja on lisätty sellaisille aloille (erityisesti tietoteknologia-ala), jolla asiantuntijoiden ja osaavien ammattilaisten tarve ei sittenkään ole osoittautunut ennusteiden mukaiseksi. Toisaalta aloituspaikkoja on vähennetty aloilla, joille onkin sitten muodostunut työvoimapula (esim. hammaslääketiede, lääketiede).

TuKKK:n rehtori puuttui lukuvuoden 2005–2006 avajaispuheessaan yliopistolaitoksen kehittämisen suuntaviivoista. Hänen mukaansa Suomessa tarvitaan niin kansallisen kilpailukyvyyn kehittämiseksi kuin maan sisäisen hyvinvoinnin turvaamiseksi tulevaisuudessa yhä laadukkaampaa tutkimusosaamista ja se edellyttää korkeatasoista korkeampaa opetusta. Korkeakoulupoliittisen kehityksen ja suunnittelun tulisikin lähteä sellaisista tiedepoliittisista tavoitteista, joissa otetaan nämä edellytykset huomioon. Yliopistojen niin opetusta kuin tutkimustyötä koskeva resurssointi tulisi sitten mitoittaa näiden tavoitteiden mukaan. (Reponen 2005)

Michelsen (2004, 72) ennustaa tulevaisuudenvisiossaan, että tulevaisuudessa kandidaatintutkinnon suorittaneet opiskelijat valitsevat itse maisteri- ja tohtorikoulutuspaikkansa perusteinaan yliopistojen tunnettuus ja laatu. Korkeaan laatuun taas ei päästä ilman erikoistumista. Samalla opiskelun monimuotoistuminen ja verkko-oppimisen uudet menetelmät tuovat yksittäisen opiskelijan ulottuville yhä uusia, houkuttelevia opiskelumahdollisuuksia, jotka eivät ole sidottuja aikaan tai paikkaan tai kansallisiin rajoihin. On täysin mahdollista, että tulevaisuudessa tutkinnot kootaan pääasiassa Euroopan laajuisesti eri yliopistojen tarjonnasta. Niinpä opiskelijoita joudutaan todennäköisesti houkuttelemaan myös TuKKK:uun ulkomailta ja samalla panostamaan opetuksen laatuun ja jatkuvaan kehittämiseen siten, että myös kotimaiset opiskelijat näkevät sen houkuttelevana vaihtoehtona. Laadukkaat yliopistot saavat motivoituneimmat ja lahjakkaimmat opiskelijat ja sen vuoksi niin opetuksen kuin tutkimuksen laatuun on pantava erityisesti painoa. (F-learning 2002)

Opettajia pyydettiin kertomaan tässä tutkimuksessa mielipiteensä siitä, miten TuKKK:n opiskelijamäärän käy tulevaisuudessa. Samoin he vastasivat väittämään, joka koski pienten yliopistojen arvostusta yleensä. Nämä vastaukset ristiintaulukoitiin, jotta selviäisi näiden kahden ilmiön välinen riippuvuus.

Kuvio 9. Ristiintaulukointi väittämän ”Opiskelijat arvostavat vuonna 2010 nykyistä enemmän pienten yliopistojen tarjoamia yksilöllistä palvelua” vastausten ja väittämän ”Opiskelijamäärämme lisääntyy nykyisestä v. 2010 mennessä” vastausten kesken (n=42).

Kuvio 9 kertoo, että 17 vastaajaa uskoi, että opiskelijat arvostavat pieniä yliopistoja tulevaisuudessa ja 20 eli lähes puolet uskoi TuKKK:n opiskelijamäärän lisääntymiseen. Kuitenkaan 13 vastaajaa eli noin joka kolmas ei uskonut opiskelijamäärän kasvavan, ja yhdeksän vastaajaa (lähes joka viides) ei osannut sanoa mielipidettään asiasta. Pienten yliopistojen arvostukseen yleensä ei uskonut 15 vastaajaa.

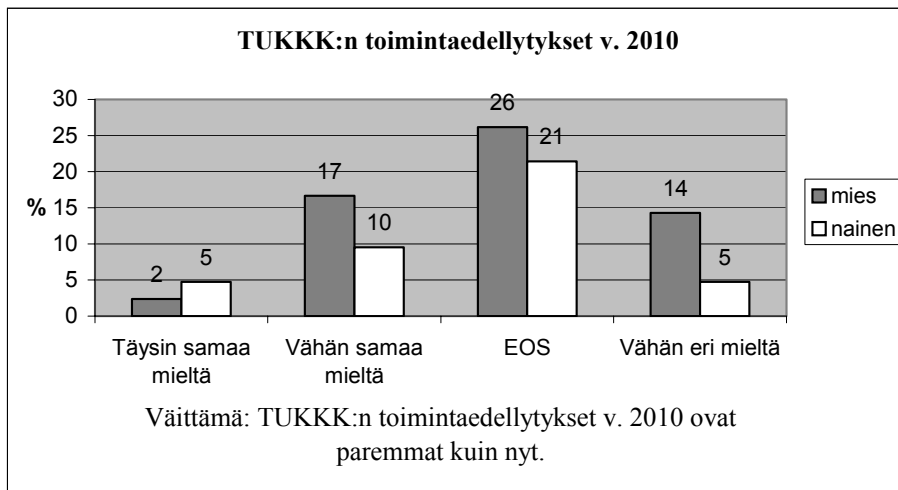
Niistä 20 vastaajasta, jotka uskoivat, että tulevaisuudessa opiskelijat arvostavat pieniä yliopistoja, kahdeksan (40 %) uskoi myös siihen, että oman koulumme opiskelijamäärä vielä nykyisestään voisi kasvaa. Tämä vaikuttaakin johdonmukaiselta. Kuitenkin viisi vastaajaa tästä joukosta arveli, että TuKKK pienenee. Tämä vaatii jo tarkempaa pohdiskelua. Vapaamuotoisista kommentteista näkyy, etteivät toisaalta koko sinänsä tai pienuuden tuoma viihtyisyys takaa laatua: *”Pienuus ei tuo laatua tai tasoa vaan paremminkin päinvastoin”* ja *”Pelkkä yksilöllisyys ei riitä. Monipuolisuus on myös tärkeä valintatekijä laadun lisäksi.”*

Muutamit vastaajat näkivät pienuuden itsessään tuovan strategisia etuja: *”Uskon, että erikoistuminen on pienille korkeakouluille hyvä strategia.”* Toisaalta tilanne voi myös tulevaisuudessa vahvistaa molempia asioita, pienentymistä erikoistumisen kautta ja isoja yliopistoja valinnan ja vaihtoehtojen tarjoajina: *”Tosi vaikea sanoa, riippuu kenestä puhutaan. Aina tulee olemaan niitä, jotka arvostavat humboldtilaista sivistysyliopistoa (puhun nyt perinteisistä sivistysyliopistoista tyylillä HY). Toisaalta rikkaiden mukulat varmasti siirtyvät eliittiyliopistoihin (kuten Jenkeissä) jos sellaisia päästetään syntymään (kauppakorkeat tässä potentiaalisia eliittejä)”*.

Seitsemän vastaajan mielestä tulevaisuuden opiskelijat eivät arvosta pieniä yliopistoja sinänsä, mutta TuKKK saa kuitenkin lisää opiskelijoita. Tämä vaikuttaa ristiriitaiselta. Kun vastaajat kommentoivat oman korkeakoulun opiskelijamäärän muutosta, lähes kaikissa kirjoituksissa kasvulle nähtiin monenlaisia resursseihin ja sisältöihin liittyviä ehtoja. *”[J]onkin verran saattaa lisääntyä, jos lisätään poikkitieteellistä opiskelua”*, vastasi yksi, ja toiset sanoivat, että *”Ehkä virtuaalisesti, luokkatilat eivät oikein anna muuten mahdollisuutta”*.

Kaikkein pessimistisimpiä vastaajia oli kuusi. Heidän käsityksensä mukaan pieniä yliopistoja ei tulevaisuudessa arvosteta eikä TuKKK:nkaan opiskelijamäärä kasva. Syitä voi tietenkin olla erilaisia: *”Jos ei opetusresurssit lisäännä niin ei myöskään opiskelijamäärä voi lisääntyä”*.

Halusimme myös selvittää käsityksiä resursoinnista ja sen merkityksestä, ja sen vuoksi opettajia pyydettiin kertomaan mielipiteensä kuuden vaihtoehdon avulla väittämästä *”Turun kauppakorkeakoulun yleiset toimintaedellytykset ovat mielestäni v. 2010 paremmat kuin nyt.”*

Kuvio 10. Vastaajien käsitykset prosentteina TuKKK:n yleisistä toimintaedellytyksistä v. 2010 (n=42).

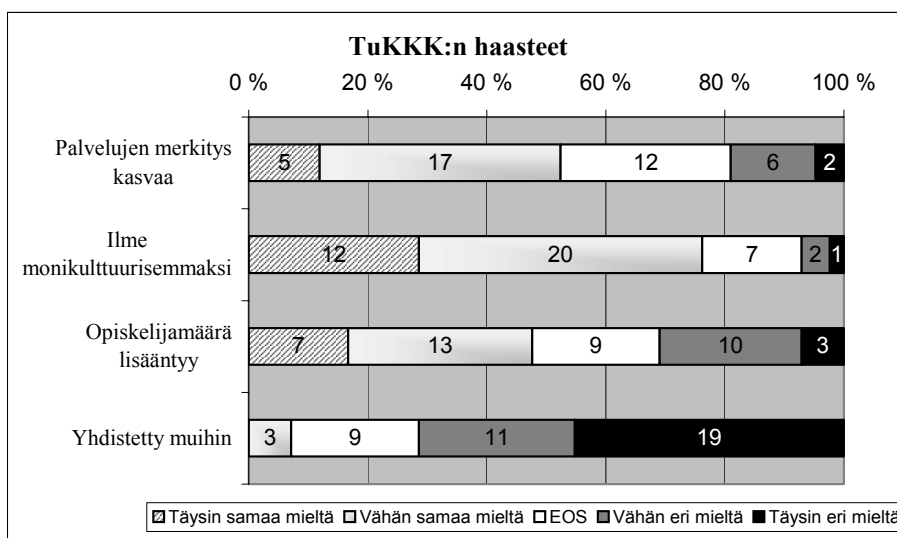
Kuvio 10 havainnollistaa, että vastaajien oli selvästi vaikea vastata väittämään ja *en osaa sanoa* -vastauksia oli eniten (lähes puolet eli 47 %). Kolmannes kaikista vastaajista (34 %) uskoi toimintaedellytysten paranevan.. Tämä vastaus on kuitenkin aika mielenkiintoinen, kun verrataan sitä yleisin tulevaisuudenkuviin Turun kauppakorkeakoulun osalta (ks. kuvio 6). Siinä selvä enemmistö vastaajista näki oman koulumme tulevaisuuden joko valoisana (37 %) tai ainakin nykyisen kaltaisena (52 %). Siinä joka viides kuitenkin näki tilanteen huononevan, mutta siten, että ”selviämme jotenkin”. Tässä (kuvio 10) samoin joka viides (19 %) oli hiukan eri mieltä toimintaedellytystemme paranemisesta tulevaisuudessa, miehet hiukan useammin kuin naiset. Siis pessimistien osuus on suunnilleen sama, pyydettiinpä vastaajia arvioimaan kehitystä yleiseltä kannalta tai hiukan tarkemmin, toimintaedellytysten kannalta. Optimististen vastausten määrä kuitenkin vähenee, kun taas epätietoisten määrä lisääntyy.

Kun vastaajia pyydettiin vapaamuotoisesti perustelemaan valintojaan toimintaedellytysten muutoksesta, toiveet asetettiin kyselyn aikana vielä käynnissä olevaan koulun strategiatyöhön: ”Uskon ja toivon, että nykyinen strategiatyö järjellistää toimintaa”. Myös yhteistyötä ja sitoutumisen merkitystä korostettiin: ”Sitoutunut, innostunut väki, joka on koko ikänsä ollut samassa paikassa satsaa kovasti jatkuvuuteen”, ja toisaalta ”Ns. nuori polvi tekee luonnollisesti yhteistyötä, niin oman koulun sisällä kuin kansainvälisestikin. Yrityskontaktit pysyvät hyvinä.” Negatiivisiakin näkemyksiä oli muutama: ”Pienenä yksikkönä emme pärjää resurssi- ja rekrytointikilpailussa.”

2.5 Sijainti ja ilme

Kyselyssä pyydettiin vastaajia kertomaan mielipiteensä muutamista sellaisista väittämistä, jotka voisivat toteutua vuoteen 2010 mennessä ja siten vaikuttaa TuKKK:n tulevaisuuteen. Kaikkiin kysymyksiin annettiin viisiportainen vastausvaihtoehtojen mahdollisuus. Kysymykset olivat seuraavat:

1. Sijaintipaikkakuntamme tarjoamien palvelujen merkitys kasvaa opiskelijan valitessa yliopistoaan vuoteen 2010 mennessä.
2. Turun kauppakorkeakoulun ilme muuttuu nykyistä monikulttuurisemmaksi v. 2010 mennessä.
3. Opiskelijamäärämme lisääntyy nykyisestä v. 2010 mennessä.
4. Turun kauppakorkeakoulu on yhdistetty muihin Turun yliopistoihin v. 2010 mennessä.

Kuvio 11. TuKKK:n haasteet sijainnin, monikulttuurisuuden, opiskelijamäärän ja itsenäisen aseman kehityksen osalta. (n=42)

Kuvio 11:n ylin palkki (4) kuvaa käsityksiä sijaintipaikkakunnan eli Turun kaupungin tarjoamien palvelujen merkityksestä siinä valintatilanteessa, jossa opiskelija miettii tulevaa opiskelupaikkakuntaansa. Suurin osa vastaajista (22 vastaajaa eli hiukan yli puolet) oli sitä mieltä, että opiskelijat panevat tulevana vuosina painoa hyvillä ja toimivilla palveluilla opiskelupaikkakunnalla ja että

tämä vaikuttaa opiskelupaikan valintaan. Kuitenkaan 12 vastaajaa (29 %) ei osannut sanoa asiasta mielipidettään.

Kysymyksen kommentteista käy ilmi, että asia ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Ensinnäkin kommenttien määrä tässä vastauksessa oli vähäinen. Toiseksi asia nähtiin haasteeksi, joka kohdistuu erityisesti kaupungin päättäjiin: *”Voi olla, että tulevat polvet vaativat yhä enemmän ja parempaa (palveluja mm.)”* ja *”Luonnollisesti mahdolliset työpaikat ovat tärkeä koulutuspaikkakunnankin kannalta”*, ja vielä *”Jos Turku kuihtuu eikä pysty tarjoamaan työpaikkoja, se vie väistämättä opiskelupaikkoja.”* Samalla kuitenkin Turku pidettiin jo nyt hyvänä valintana: *”Kyllä Turku nytkin vetää hyvin ja monet valitsevat TuKKK:n nimenomaan Turun takia.”* Kyynisempiäkin näkemyksiä löytyi: *”Opiskelijoiden tarpeet on varsin rajallisia...ruokakauppa ja kapakka...:-) :-)”*

Toiseksi ylimmässä palkissa (kuvio 11) tarkastellaan käsityksiä TuKKK:n monikulttuurisuudesta, ja tässä asiassa selvä enemmistö (32 vastaajaa eli 76 % kysymykseen vastanneista) uskoo ilmeen muuttuvan nykyisestä vielä heterogeenisemmaksi. Vain muutama vastaaja oli toista mieltä.

Monissa perusteluissa tilanteen koulussamme nähtiin olevan monikulttuurinen jo nyt. Syitä kansainvälistymisen vahvistumiseen esitettiin useita: *”Rajat avautuvat ja tätä kautta maahamme virtaa ulkomaalaisia opiskelijoita.”* *”Kaikentasoinen kansainvälisyys lisääntyy. Lisäksi kotimaisille opiskelijoille tulee opettaa eri maiden toimintatapoja ja historiaa kaupallisesta näkökulmasta, jotta pahimmilta kulttuurisokeilta vältytään...”* Myös maisteriohjelmien nähtiin tuovan lisää opiskelijoita muista maista: *”Siithen suuntaan vievät mm. kv. maisteriohjelmat.”*

Monikulttuurisuus nähtiin ylipäänsä positiivisena ilmiönä, jota pitäisi vahvistaa: *”Toivottavasti ainakin. Tutkijavaihtoa olisi lisättävä, kannustettava ja luotava mahdollisuuksia.”* Myös vastakkaisia käsityksiä kuitenkin löytyi: *”En usko [ilmeen monikulttuurisuuden lisääntymiseen]. Vaihto-opiskelijamäärälläkin on rajansa ja luulen, että se on jo saavutettu.”*

Toiseksi alin palkki (kuvio 11) esittää vastausten jakautumista opiskelijamäärän lisääntymistä koskevassa väittämässä (ks. myös kuvio 9). Puolet (20 vastaajaa) uskoo koulumme kasvattavan opiskelijamääräänsä, mutta tässä vastauksessa myös niiden määrä (13), jotka eivät tähän kehityskulkuun usko, oli 31 % eli lähes kolmannes kysymykseen vastanneista.

Tässä kohdassa mielenkiinto kohdistuu juuri näihin vastaajiin – miksi opiskelijoiden määrä siis jämähtäisi paikalleen? Vapaamuotoisissa perusteluissa syitä esitettiin useita. Puhuttiin ikäluokkien pienenemisestä ja työmarkkinoiden tarpeiden vähentymisestä, mutta myös käsitys lupaavan opiskelija-aineiksen määrästä vaihteli: *”En jaksa uskoa, että laadukkaiden kauppatieteellisten opiskelijoiden määrä lähitulevaisuudessa lisääntyy.”* Samalla opiskelijamää-

rään vaikuttaa muutamien vastaajien mukaan myös opetusresurssien puute: *”Toivottavasti ei [kasva], resursseja ei kuitenkaan saada lisää ja nyt jo ovat opetusryhmät liian suuria. Toiseksi ei ole järkevää korkeakouluttaa niitä, joilla ei ole edellytyksiä”*.

Alimmassa palkissa (kuvio 11) kuvataan vastauksia siihen väittämään, jossa esitettiin, että TuKKK yhdistettäisiin Turun muihin yliopistoihin. 30 vastaajaa (71 %) oli eri mieltä väittämän kanssa eli ei siis usko, että tällainen yhdistyminen toteutuisi. Toisaalta yhdeksän vastaajaa (joka viides) ei osannut sanoa mielipidettään. Aikaisemmassa kysymyksessä (ks. kuvio 6), jossa asiaa kysyttiin hiukan toisin sanoin, yksikään vastaajista ei uskonut TuKKK:n häviävän kartalta kokonaan, vaikka tällä kertaa kolme vastaajaa oletti tämän kuitenkin tapahtuvaksi.

Perustelujen analyysi osoittaa, että monella menevät toiveet, pelot ja ilmiön todennäköisyys sekaisin: *”En ainakaan toivo tätä, enkä usko että tähän on varsinaisia järkeviä perusteita. Esim. kustannukset / tutkinto ovat TuKKK:ssa varsin alhaiset tällä hetkellä ja tämä tietysti tulee säilyttää. Lisäksi, en usko että yksiköiden sulauttaminen lisää yhteistyötä.”* Toinen vastaaja epäili, että *”[V]aara on olemassa, toivottavasti ei.”* Ja vielä: *”Ei ainakaan pitäisi olla, sulautuminen tulisi tuottamaan massaopiskelijoita, ei erikoisosaajia.”*

Yhdistäminen nähdään aidosti uhkakuvana, jota tulee välttää. Samalla kuitenkin yhdistyminen voi joidenkin mielestä tapahtua tulevaisuudessa, vaikka ei vielä vuoteen 2010 mennessä: *”ei vielä kuudessa vuodessa, mutta näen kyllä tietyssä fuusioimisessa ja järkiperäistämässä synergiamahdollisuuksia. Ehkä suunta on kuitenkin enemmän mieltä AMKien ja yliopistojen päällekkäisyyksiä ja esim. kaupallinen korkeakoulukoulutus keskittyy TuKKK.”*

Kun yhdistymisprosessin mahdollisuutta mietitään tarkemmin, ehdotetaan muitakin mahdollisuuksia synergiaetujen tuottamiseksi kuin suora yhdistyminen: *”Luulen, että opintoväylien joustavuus lisää entisestään virtaa yliopistoista kauppatieteellisen osaamisen hankkimiseen täydennykseksi tekniselle ja humanistis-yhteiskunnalliselle ym. osaamiselle. Lisäksi avautuu väylä vielä amk:istakin.”*

Kaiken kaikkiaan TuKKK:n haasteita koskevissa vastauksissa ei näkynyt heijastuksia siitä, että jotain voimakkaasti uutta tai erityistä oletettaisiin olevan tulossa TuKKK:n tulevaisuudessa. Päinvastoin, suurin osa vastauksista heijasti käsitystä siitä, että tilanne säilyy jotensakin ennallaan ja jos muutosta tulee, se on korkeintaan saman tilanteen trendinmukaista kasvua – ”business as usual”. Opettajien tulevaisuudenkuvat tässä kohdassa heijastavat niitä tuloksia, joita saatiin samantyyppisessä pienten lukioiden rehtoreille tehdyssä kyselyssä (Rubin & Linturi 2004). Muutos on olemassa, se jossain määrin jopa tunnustetaan, mutta muutoksen konkreettisia vaikutuksia oman toimintaympäristön haasteina ei juurikaan mietitä.

3 OPETUKSEN ARVOT

Nykytodellisuuden jakomielinen luonne heijastuu yhä useammassa ajan ilmiössä ja tiedotusvälineiden raportoimissa reaktioissa yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Joissakin asioissa elämme yhä edelleen todeksi ns. modernin projektia – kiivaasti, mutta määrällisesti kehittyvää teollisuusyhteiskuntaa ja sen arvoja –, kun taas joissakin muissa asioissa olemme tavallaan jo ohittaneet sen ja siirtyneet uudenlaiseen, laadullista muutosta korostavaan aikaan. Tällainen dualistinen tilanne ja sen aikaansaamat rikkonainen maailmankuva ja kahdenlaisten aikakaustulkintojen samanaikainen olemassaolo ovat omiaan lisäämään keskenään ristiriitaisia elementtejä ja muotoja niin julkiseen keskusteluun kuin yksittäisen ihmisen asenteisiin, odotuksiin ja tavoitteenasetteluun. Lehtisalo (2002, 106) puhuu myös mediakulttuurin muutoksesta, jonka ilmiötä on pysyvien arvojen ja moraalien asteittainen katoaminen joukkotiedotusvälineissä, lehdistössä ja uusimmassa kirjallisuudessa. Kaiken kaikkiaan julkisesta keskustelusta paistaa läpi tunne siitä, että jokin on pahasti vialla suomalaisessa arvomaailmassa – on menetetty jotain oleellista, puhtaasti suomalaiseen elämänmuotoon kuuluvaa emmekä ehkä olekaan saaneet mitään vastaavaa tilalle – ainakaan toistaiseksi. (Rubin 1996; 2004; ks. myös Puuhiniemi 2002, 83–87)

3.1 Mitä arvot oikeastaan ovat suomalaiselle?

Monet tutkimukset osoittavat, että suomalaisten perusarvot ovat todellisuudessa kuitenkin muuttuneet loppujen lopuksi hyvin hitaasti, jos ollenkaan. (Puuhiniemi 2002; Helve 2002) Arvojen muutos on aina sidoksissa laajempaan kulttuuriseen ja sosiaaliseen muutosprosessiin. Muutos koskettaa pikemminkin arvojen tärkeysjärjestystä valintoja ohjaavina tekijöinä ja niiden priorisointia järjestelmissä ja instituutioissa⁸. Yhteiskunnan arvoilmasto muuttuu, kun joudumme vastaamaan muutoksen tuomiin yhä moninaisempiin ja

⁸ Tämä näkyy esimerkiksi niissä keskusteluissa ja ristiriidoissa, joita on noussut esille sairaanhoidon kohdalla mm siitä, miten hoidettavia priorisoidaan ja hoitoa jaetaan oikeudenmukaisesti. Sama ongelma nousee esille myös esimerkiksi lääketieteen ja biotieteiden uusien innovaatioiden myötä.

kompleksisempiin uusiin haasteisiin. Arvojen varsinaiset sisällöt vaikuttavat jonkin verran muuttuneilta siksi, että samalla käsitteellä tarkoitetaan usein nykykielenkäytössä erilaisia asioita kuin joskus ennen. (Helve 2002, 27–32) Esimerkkinä voidaan ottaa vaikkapa sellainen käsite kuin ”siveys”, joka tänään tarkoittaa hyvin erilaista käyttäytymistä ja valintoja kuin isovanhempiemme nuoruudessa. Tämä sisällön muutos on sidoksissa myös yhteiskunnassa vallitsevaan arvoilmastoon.

Vaikka perusarvot muuttuvat kovin hitaasti, preferenssit eli valintoihin vaikuttavat periaatteet, tarpeet, odotukset ja toiveet muuttuvat nopeammin (ks. esim. Räikkä 1994) Tämä muutos aiheutuu mm. siitä, että informaation ja tiedon määrä yhteiskunnassa lisääntyy. Toisaalta ideologiset ja poliittiset muutokset voivat vaikuttaa perusarvoihinkin samalla, kun kyllästyminen ja pettyminen aikaisempaan tilanteeseen tai ideologiaa ohjaaviin käsityksiin muuttaa aikaisemmin vallalla ollutta arvoilmastoa. Tekninen kehitys ja taloudelliset muutokset muuttavat myös arvoja yhteiskunnassa, vaikkakin hitaasti, samoin ikä ja kypsyminen taas yksilön tasolla. (Puohiniemi 2002, 76–78) Pääasiassa tämä arvomuutos liittyy pikemminkin siihen, että arvojen järjestys yksilön tai yhteisön toimintoja ja valintoja ohjaavina tekijöinä muuttaa paikkaansa.

Esimerkiksi turvallisuus on viime vuosien maailmanpoliittisten tekijöiden ja median ja tiedonkulun nopeutumisen ja laajenemisen myötä noussut voimakkaasti arvojen järjestyslistalla (ks. esim. Shell 2005; Millennium Project 2005). Samalla taas esimerkiksi sellaiset perinteiset arvot kuin kuuliaisuus tai vanhempien kunnioittaminen ovat laskeneet listalla. Jossain mielessä myös universaalit ja globaaliin vastuunkantoon liittyvät arvot ovat vähitellen syrjäyttäneet joitain vanhanaikaiseksi koettuja arvoja.

Koska tieto yhteiskunnassa siis lisääntyy, arvoja ei jossain vaiheessa enää kyetäkään liittämään selvästi mihinkään laajempaan yhtenäiseen tai yhteisesti jaettuun arvojärjestelmään. Sellaista järjestelmää ei yksinkertaisesti enää ole. Yksilöllisyys ja luovuus ovat nyt yhä tärkeämpiä perusarvoja ja sen seurauksena esimerkiksi nuoret tekevät arvovalintojen sijasta pikemminkin elämäntapavalintoja.

Puohiniemen arvokartoitusten perusteella suomalaisten arvot voidaan luokitella kokonaisuuksiin, jotka asettuvat seuraavaan perusjärjestykseen:

Taulukko 2 Suomalaisen arvojärjestys v. 2001 Puohiniemen (2002, 33–37 ja 67) mukaan.

<i>Arvo</i>	<i>Merkitysisältö</i>
Hyväntahtoisuus	Lähipiiriin kuuluvien ihmisten hyvinvoinnin edistäminen; huolenpito; kiltteys
Turvallisuus	Yhteiskunnan, lähipiirin ja oman elämän tasaisuus ja harmoninen jatkuvuus; terveys; ei-toivottujen yllätyksien puute
Universalismi	Muiden kuin oman lähipiirin ihmisten ja luonnon hyvinvointitarpeiden ymmärtäminen; suvaitsevaisuus
Yhdenmukaisuus	Pidättäytyminen muita häiritsevistä teoista ja mieltymyksistä tai yhteisöä vastaan kohdistuvista odotuksista ja normeista; normien noudattaminen; myös muiden kautta eläminen
Itseohjautuvuus	Toiminnan ja ajattelun vapaus; omien päämäärien valinta; uuden tutkiminen ja luovuus; riskinotto
Hedonismi	Mielihyvän ja nautintojen etsiminen ja tyydytys; itsen hemmottelu
Suoriutuminen	Henkilökohtaisen menestyksen tavoittelu kulttuurin normeja ja standardeja noudattaen; asioiden ottaminen henkilökohtaisena haasteena; pärjääminen olemassa olevilla resursseilla
Virikkeisyys	Jännityksen ja uuden etsiminen; halu kohodata haasteita; myös elämishakuisuus
Perinteet	Kulttuurin ja/tai uskonnon edellyttämien tapojen noudattaminen, kunnioitus ja hyväksyminen
Valta	Ihmisten ja resurssien hallinta; yhteiskunnallisen arvostuksen ja statuksen kunnioitus

Edellä mainittu lista on siis kooste suomalaisten monissa eri kyselyissä ilmaistemista asenteista ja mielipiteistä, joita kysyttiin hyvin erilaisista asioista (mm. harrastuksista, työstä, vapaa-ajan vietosta, musiikkimausta jne.) Nämä asenteet ja mielipiteet koottiin sitten kokonaisuuksiksi, klustereiksi, joita taulukon nimikkeet kuvaavat.

Tässä tutkimuksessa arvojen taulukkoa käytettiin jaottelemaan opettajien käsityksiä, jotka koskivat oppijoiden tulevaisuudessa tarvitsemia erilaisia ominaisuuksia (ks. taulukko 4).

3.2 Erilaiset suhtautumistavat tulevaisuuteen: passiivisuus, reaktiivisuus, preaktiivisuus ja proaktiivisuus

Tulevaisuudentutkimuksessa puhutaan käsitteistä reaktiivisuus ja proaktiivisuus ja näiden osakäsitteinä passiivisuus ja preaktiivisuus. Passiivisuus kuvaa

sellaista elämänsäntettä, jossa asioiden vain annetaan tapahtua eikä niihin yritetä puuttua juuri mitenkään. Reaktiivisuudella tarkoitetaan sellaista toimintatapaa, jossa tuleviin tilanteisiin ja tapahtumiin ei ole erikseen valmistauduttu. Asiat otetaan vastaan sellaisina kuin ne eteen tulevat ja niihin suhtaudutaan sitten parhaalla mahdollisella tavalla sillä hetkellä käytettävissä olevien resurssien antamien mahdollisuuksien mukaisesti. Yllättävässä tilanteessa käyttöön otettavien voimavarojen vapausaste on tällöin pieni, koska toimintatavat joudutaan valitsemaan satunnaisesti ja impulsiivisesti ilman, että niihin olisi sen kummemmin etukäteen valmistauduttu. Myöskään näin tehtävien valintojen ja päätösten vaikutuksia tai seuraamuksia ei kyetä tai pyritä pohtimaan pitkällä aikavälillä.

Preaktiivinen toimintatapa on sitä, että pyritään ennakoimaan tapahtumista, mutta ei haluta puuttua asioiden kulkuun tai niihin edellytyksiin tai toimintaympäristöön, joiden vaikutuksesta eri tapahtumat tulevat todeksi. Preaktiivinen toimija pyrkii tarkastelemaan vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja sitten varustautuu niitä varten. Tämä tarkoittaa sitä, että toimija hankkii parhaat mahdolliset valmiudet ja resurssit, jotta olisi valmistautunut, kun jokin vaihtoehtoista lopulta tulee todeksi. Taustalla on tällöin käsitys siitä, että toimijalla on vapaus valita itse oma reaktionsa ja siihen tarvittavat toimintamallit ja työkalut tapahtuvien asioiden ja ilmiöiden edellyttämällä tavalla.

Proaktiivisessa toiminnassa preaktiivisuuden lisäksi on tärkeintä puuttuminen itse tapahtumien kulkuun ennakolta. Proaktiivinen toimija ei pelkästään kartoita mahdollisia vaihtoehtoja ja niiden toteutumisen todennäköisyyksiä vaan pyrkii myös miettimään omia mahdollisuuksiaan vaikuttaa tapahtumassa oleviin asioihin ennakolta omilla päätöksillään ja valinnoillaan. Tällainen toimija puuttuu siis asioihin jo ennalta ja muuttaa tapahtumien kulkua – puhutaankin ”tulevaisuuden tekemisestä”.

Taulukko 3 Passiivinen, reaktiivinen, preaktiivinen ja proaktiivinen tulevaisuudenasenno strategiavalinnoissa (Godet 2001, lähdettä mukaellen muotoiltu)

<i>Tulevaisuutta koskevat asenteet</i>	<i>Skenaarit</i>	<i>Valituksi tulevat strategiat</i>	<i>Kysymykset tulevaisuuden luonteesta</i>	<i>Kysymykset tulevaisuutta koskevista lähestymistavoista</i>
Passiivinen	Puuttuvat	Virran vie- tävänä	Puuttuvat	Puuttuvat
Reaktiivinen eli sopeutuva	Puuttuvat	Sopeutumiskykyinen	Muuttuuko maailma? Millaiseksi se muuttuu?	Kuinka sopeudumme ennustettuun tulevaisuuteen? Mitä ominaisuuksia tarvitsemme ennustetussa tulevaisuudessa?
Preaktiivinen eli ennakoiva	Perustuvat trendeille	Ennaltaehkäisevä	Säilyykö vai muuttuuko muutoksen suunta?	Miten trendi vaikuttaa tulevaisuuteemme? Miten vahvistamme/heimennämme trendiä?
Proaktiivinen eli luova	Mahdolliset vaihtoehdot, niitä tukevat heikot signaalit nykyhetkessä	Innovatiivinen	Mitkä ovat mahdolliset tulevaisuuden maailmat?	Kuinka vaikutamme mahdollisten tulevaisuuksien luonteeseen? Kuinka saavutamme tavoitteemme erilaisissa mahdollisissa tulevaisuuksissa?

3.3 Pärjäämisen eetos?

Suomessa on viime vuosina panostettu voimakkaasti yliopistojen ja tutkimuslaitosten huippuyksiköihin, joille osoitetaan enemmän ja helpommin rahoitusta ja tukea kuin muille. Kuitenkin erikoistumista ja keskittymistä suosivan ajattelun ohessa on alettu lopulta puhua myös ”oppivista alueista”, joissa osaamista ei rajoiteta pelkästään huippuyksiköihin tai -yksilöihin vaan korostetaan alueen erilaisissa yhteisöissä toimivien ihmisten yhteistä osaamista alueen kehityksen hyväksi. Oppiminen ymmärretäänkin tällöin niin alueen yrityksissä, oppilaitoksissa kuin julkisen sektorin ja hallinnon tehtävissä toimivien yhteisenä oppimisena ja laaja-alaisena osallistumisena osaamisen kehittämiseen. Tämä tarkoittaisi alueellisten tai paikallisten innovaatiojärjestelmien kehittämistä ja sitä kautta yliopistojen kolmannen tehtävän laajentamista. (Kankaala ym. 2004, 123)

Tässäkin mallissa on kriittisenä asiana kuitenkin se, mitä ja millaista osaamista eri osaajat edustaisivat. Tarvitaan alueen osaajien yhteinen näkemys siitä, mitä eri osaamisen alueita pitäisi painottaa ja kehittää ja metatasolla sitä, mitä ominaisuuksia tulevaisuudessa alueella pitäisi olla.

Tässä kyselyssä vastaajia pyydettiin valitsemaan annetusta luettelosta kolme tärkeintä ominaisuutta, joita heidän mielestään tulevaisuudessa pärjääminen edellyttää oppijalta. Vastausten vertailua helpottamaan luotiin yksinkertainen indeksiluku⁹, jossa otetaan valintojen tärkeysjärjestys huomioon. Taulukossa valinnat on asetettu indeksinmukaiseen tärkeysjärjestykseen.

Taulukko 4 Tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta tärkeimmät oppijan kolme ominaisuutta (n=41)

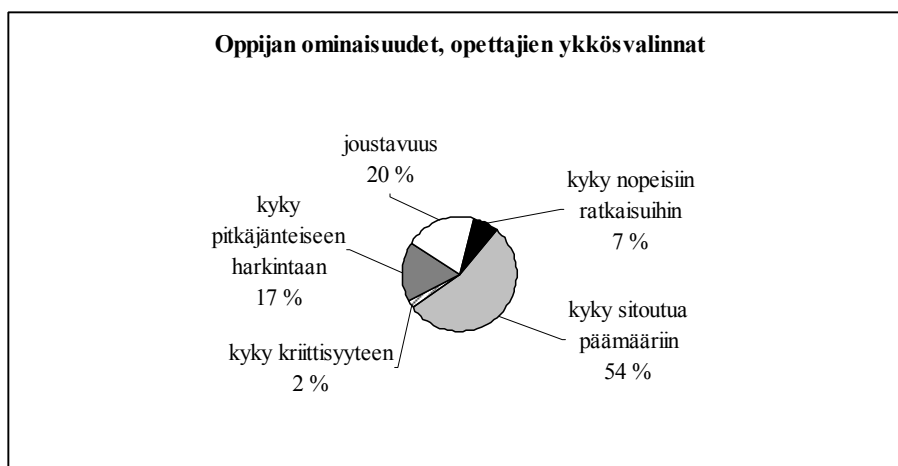
OMINAI-SUUDET	Valit- tu 1.	Valit- tu 2.	Valit- tu 3.	Summa	Indeksi		Liittyy arvo-jär- jestyksessä ...
<i>kyky sitoutua päämääriin</i>				22		reaktiivisuus (proaktiivisuus)	suoriutuminen, valta, itseohjau- tuvuus
<i>kyky kriittisyy- teen</i>	1			35		preaktiivisuus proaktiivisuus	itseohjautuvuus, suoriutuminen
<i>kyky pitkäjän- teiseen, päätös- ten ja valintojen tulevaisuusvai- kutuksien har- kintaan</i>	7			24		preaktiivisuus proaktiivisuus	turvallisuus, suo- riutuminen, (pe- rinteet) itseohjautuvuus
<i>joustavuus</i>				8	24	reaktiivisuus	suoriutuminen
<i>jatkuvan muu- toksen sietokyky</i>				17	17	reaktiivisuus	suoriutuminen, turvallisuus
<i>sopeutumiskyky</i>		3	6	9	12	reaktiivisuus	suoriutuminen, turvallisuus
<i>kyky nopeisiin ratkaisuihin</i>	3	1		4	11	reaktiivisuus preaktiivisuus proaktiivisuus	suoriutuminen, turvallisuus, valta, itseohjau- tuvuus
<i>jokin muu, mikä?</i>			4	4	4		
<i>ei vast.</i>				2			
Yhteensä	41	41	41				

⁹ Indeksilukua varten ykkösvalinnat kerrotaan kolmella, kakkosvalinnat kahdella ja kolmoset yhdellä. Indeksiluku on valintojen näin laskettu summa.

Taulukosta voidaan havaita, että päämääriin sitoutuminen on useimmille tärkein oppijan tulevaisuuden ominaisuus. Kriittisyys ja pitkäjänteinen harkinta nähtiin myös tärkeinä. Mielenkiintoisia näkökulmia tuo se, että vaikka muutoksen sietokykyä pidettiin indeksiluvulla mitaten tärkeämpänä kuin sopeutumiskykyä, jälkimmäinen listattiin toiseksi tärkeimmäksi kolme kertaa.

Kuten Taulukko 3 (reaktiivisuus ja proaktiivisuus) osoittaa, kyselyn vastauksissa painottuva sopeutumiskyky on osa reaktiivista asennemaailmaa. Samalla sen voidaan katsoa kuuluvan Puohiniemen taulukon (Taulukko 2) suoriutumista kuvaaviin arvoihin. Tätä samanlaista asennetta kuvaa myös jatkuvan muutoksen sietokyky, koska sen lähtökohtana on pyrkimys muuttaa toimijaa eikä puuttua ulkoisiin olosuhteisiin ja toiminnan ehtoihin. Muutoksen sietokyvyllä on luonnollisesti merkitystä myös turvallisuus-arvon osana, koska sen avulla tulevaisuuden ilmiöt eivät tunnu niin uhkaavilta.

Eniten arvostettu oppijan ominaisuus eli päämääriin sitoutuminen toisaalta voisi kuvastaa proaktiivisuutta, mutta se edellyttäisi sitä, että päämäärät rakennettaisiin sellaisen strategian pohjalta, jonka laatiminen on edellyttänyt proaktiivista näkökulmaa. Samalla päämääriin sitoutumisen voidaan katsoa edustavan sekä Puohiniemen taulukon valta-arvoa että itseohjautuvuutta. Listalla kolmanneksi indeksoitu kyky pitkäjänteiseen päätösten ja valintojen tulevaisuusvaikutuksien harkintaan voisi puolestaan kuvastaa sekä proaktiivista että proaktiivista ajattelua. Jostain syystä nämä kaksi ominaisuutta kuitenkin ilmenevät valinnoissa – ja siis taulukossa – päinvastaisessa järjestyksessä. Niissä vastauksissa, joissa esitettiin listan ulkopuolelta tulevia ominaisuuksia, mainittiin avoin mieli, halu muuttua ja korkea motivaatiotaso.

Kuvio 12. Opettajien ykkösvalinnat opiskelijan tulevaisuudessa pärjäämisen edellytyksiä koskevassa listassa.

Tärkeysjärjestyksessä ykköseksi valittujen piirakkakuviosta 12 näkyy, kuinka selvästi tulevaisuudessa pärjääminen nousee ensisijaisen tärkeäksi pärjäämisen strategiaksi opettajien valinnoissa. Joustavuus ja kyky pitkäjänteiseen tulevaisuusvaikutusten harkintaan on myös katsottu usein tärkeimmiksi. Sen sijaan kriittisyys, joka valittiin useimmin toiseksi tärkeimmäksi, näkyy tässä kuviossa vain kapeana luiskana, eikä myöskään kolmanneksi tärkeimmäksi useimmin valittu jatkuvan muutoksen sietokyky näy lainkaan. Tämä kuvio osoittaa hiukan preaktiivisempaa ja vähemmän reaktiivista näkemystä kuin koko lista (taulukko 4).

Vapaissa vastauksissa nousi esiin ajatus siitä, että oppiminen itsessään vaikuttaa laajasti oppijaan ja muuttaa tätä: (1. valinta päämääriin sitoutuminen:) ”[N]ämä eivät ole pelkästään oppijan ominaisuuksia vaan ovat aina kuvanneet myös oppimista. Oppiminen=käytöksen muutos?” (1. valinta joustavuus:) ”Mikään koulutus ei tuo selvää ratkaisua tai edes aitoa pätevyyttä. Koulutus vanhenee ja pitää uudistua. Lisäksi valmiita malleja tarjotaan niin paljon, että tarvitaan kriittisyyttä ja lukeneisuutta, jotta löytää oikeasti tärkeät asiat.”

Jotkut vastaajat katsoivat asiaa perinteisemmin: (1. valinta päämääriin sitoutuminen:) ”Oppimisen välttämättömät psykologiset ehdot ovat samoja kuin ennenkin.” (1. valinta päämääriin sitoutuminen:) ”Ei oikea oppiminen niin nopeata ja hektistä touhua ole. Analyysin ja käytännön kokemuksen kautta se todellinen ymmärrys syntyy..!”

Toiset taas näkivät tarvittavat ominaisuudet muutoksen tuomien haasteiden näkökulmasta: (1. valinta päämääriin sitoutuminen:) ”Uskoisin, että tulevaisuudessa kokonaisuuksien hahmottamisen, pitkäjänteisen työskentelyn ja kriittisen ajattelun merkitys oppimisessa korostuvat.” (1. valinta tulevaisuusvaikutusten harkinta:) ”Me teemme tulevaisuuden ja sitä tehdessämme me olemme osa sitä. Vaikka kaikkea ei voi suunnitella, pitää silti pohtia erilaisia vaihtoehtoja, skenaarioita, mitä päätöksemme aikaansaavat. Ihmiskunnalla ei ole varaa 'antaa mennä'-strategian noudattamiseen.” (1. valinta tulevaisuusvaikutusten harkinta:) ”Informaatiotulva tuo tarvetta kriittisyydelle. Kyky tehdä pitkäjänteistä harkintaa on aina tarpeellinen asia, varsinkin yhdistettynä dynaamiseen ympäristöön. Siksi myös muutoksen sietokyky on mielestäni tärkeä.” (1. valinta joustavuus:) ”Muutos tuntuu olevan koko ajan nopeampaa, siksi joustavuus ja muutoksen sietokyky. Yliopistollisen opetuksen pitää tähdätä kriittisyyden opettamiseen.”

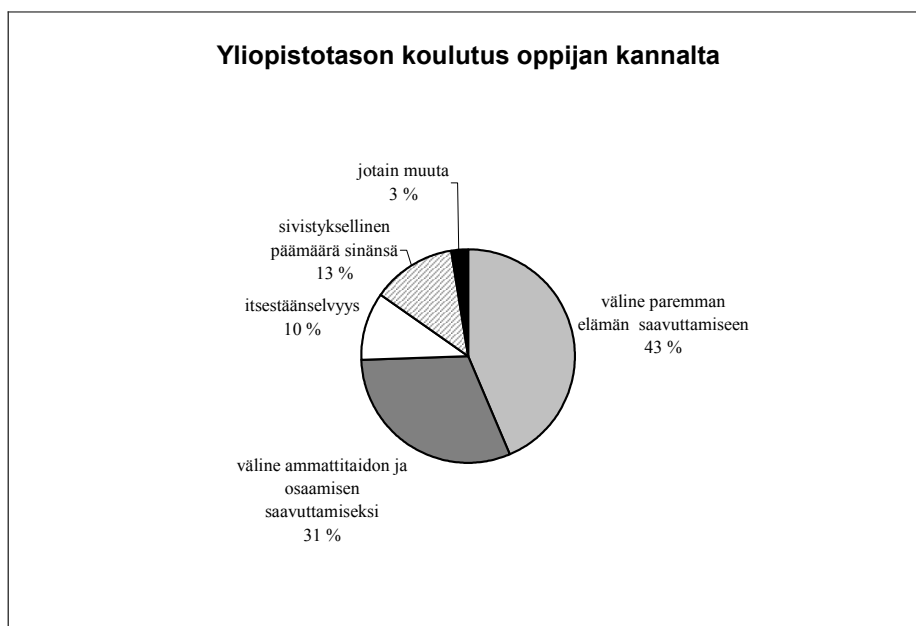
3.4 Jääkö sivistys taka-alalle? Oppijan suhde korkeakoulutukseen

Siinä missä opettajankin elämässä, myös opiskelijoille koulutuksen merkitys on muuttunut suuresti. Michelsen (2004, 77–78) väittää jopa, että maisterintutkinto on sellaisenaan muuttunut kolmen viimeisen vuosikymmenen kuluessa käytännössä vastaamaan alempaa korkeakoulututkintoa, koska se ei anna pätevyyttä työmarkkinoilla eikä nyky muodossaan myöskään riitä kunnollisen tutkimusosaamisen saavuttamiseen. Tästä seurauksena hän pelkää, että opiskelumoraali rapautuu ja toisaalta opintojen jääminen kesken juuri gradu- tai lopputyövaiheessa lisääntyy entisestään.

Arvot ohjaavat oppimisprosessin suunnittelua ja sen tähden opettajan omia arvoja koskeva analyysi ovat oleellinen osa institutionaalista koulutusta (Vesterinen 2004, 34). Arvot määrittävät sitä, mitä oppijan halutaan oppivan (päämääräarvot) ja miten tämän oppimisprosessin halutaan tapahtuvan (välinearvot). Kuitenkin suurin este arvojen ottamiselle opetusteemaksi on joskus opetushenkilöstön oma asenne: esimerkiksi kaikkien muiden asiantuntijaryhmien (elinkeinoelämän edustajat, poliittiset päättäjät ja muut koulutuksen asiantuntijat) piirissä insinööriopiskelijoiden opintojen muuttamista laaja-alaista sivistystä nykyistä laajemmin korostaviksi pidettiin pari vuotta sitten tehdyssä Delfoi-tutkimuksessa sekä toivottavana että todennäköisenä, mutta yllätykseksi puolet alan omista korkeakoulutason edustajista näki tämän kehityksen epätodennäköisenä. Lisäksi joka kolmas ei pitänyt sitä edes toivottavana. (Korhonen-Yrjänheikki 2004, 161–164)

Kuinka asia on kauppatieteellisissä opinnoissa yleensä ja TuKKK:ssa erityisesti? Nähdäänkö yliopistokoulutus tulevaisuudessa välinearvona työmarkkinoiden ja käytännön sanelemien tarpeiden näkökulmasta vai pidetäänkö tieteellistä tutkimusta ja ajattelua päämääränä ja arvona sinänsä? Maamme tämänhetkisesä koulutuspoliittisessa ilmapiirissä edellistä tunnutaan korostettavan jälkimmäisen kustannuksella. Rehtori Reponen sanoikin vuoden 2005 avajais-puheessaan, että maamme tarvitsee kiistatta tulevaisuudessakin merkittävän kokaisen ylimmän tutkimuksen ja koulutuksen järjestelmän. *”Suunnittelun tulisi lähteä tiedepoliittisista tavoitteista, jotka harkitaan maamme kilpailukyvyyn kannalta. ... [Maamme yliopistolaitosten kokonaisuuden fragmentoitumisesta] on tehty kuitenkin sängen yksioikoinen johtopäätös, että Suomessa on liikaa yliopistoja ja että niiden määrää vähentämällä voidaan saavuttaa parempi tutkimuksen ja koulutuksen laatu kuin nyt. Esimerkkinä on käytetty yritysmaailman ajattelutapaa, jossa fuusioiden kautta haetaan kustannustehokkuutta ja tuottavuutta... jos yliopistoja ajatellaan säästökuurin kohteena, niin mahdollisuudet huippulaadun ylläpitämiseen menetetään.”* (Reponen 2005)

Tässä tutkimuksessa selvitettiin myös TuKKK:n opettajien käsityksiä siitä, millaisin perustein tulevaisuuden opiskelijat tulevat hakemaan yliopisto-opetusta. Opettajia pyydettiin merkitsemään viidestä vastausvaihtoehdosta omaa mielipidettään parhaiten vastaava vaihtoehto vastauksena kysymykseen ”*Onko yliopistotason koulutus mielestäsi tulevaisuudessa oppijan kannalta ensisijaisesti väline paremman elämän ja toimeentulon saavuttamiseksi, väline ammattitaidon ja työelämässä vaadittavan osaamisen saavuttamiseksi, itsestänselvyys, sivistyksellinen päämäärä sinänsä vai jotain muuta, mitä?*”

Kuvio 13. Vastausten jakauma prosentteina kysymykseen ”onko yliopistotason koulutus mielestäsi tulevaisuudessa oppijan kannalta ensisijaisesti...”(n=39)

Kuvio 13:sta näkyy, että enemmistö (17 vastaajaa eli 43 %) näki yliopistokoulutuksen välineeksi paremman elämän ja toimeentulon saavuttamiseksi. Näkökulma on selkeän pragmaattinen, jopa opportunistinen. Kommentteja ja perusteluja oli tähän vastaukseen kirjattu kaiken kaikkiaan yllättävän vähän. Monella vastaajalla tuntui olevan sellainen käsitys, että yliopistokoulutus on sekä väline että sivistyksellinen päämäärä, mutta useimmat näistäkin olivat ruksanneet omaksi vastaukseksi vaihtoehdon ”Parempaan elämään johtava

väline”. Toisaalta jotkut vastaajat tuntuivat näkevän asian hyvin fatalistisesti: ”Näin nyt, mikä sen muuttaisi?”

Työelämässä tarvittavan ammattitaidon ja osaamisen hankkimista korkeakoulutuksen perusteena kannatti lähes kolmannes (12 vastaajaa). Harvalukuisissa kommentteissa korostettiin taaskin sitä, että tulevaisuudessa opiskelijat suhtautuvat pragmaattisesti opiskeluun: ”Sivistys jää taka-alalle, käytännönläheisyyttä.” Itsestäänselvyytenä yliopistokoulutuksen näki neljä vastaajaa.. Vain viidelle vastaajalle korkeakoulutus oli sivistyksellinen päämäärä sinänsä. Varmoja nämäkään kommentteista päätelleen eivät asiastaan olleet: ”Näin siis toivoisin, mutta todellisuus lienee tuo väline paremman...”

Toisaalta kuvio 13:n vastauksista ei näy, pitävätkö opettajat opportunistista koulutusasennetta positiivisena vai suhtautuvatko he siihen kriittisesti. Kuitenkin käsitys tulevasta oppijoista ja heidän opiskelumotiiveistaan tuntuu vastausten perusteella hyvin materialistiselta. Mielenkiintoista olisikin selvittää, mistä juontuu opettajien mielipide, että opiskelijoista on tulossa entistä laskelmoivampia. Onko kyseessä hyviä työpaikkoja ja taloudellista asemaa koskevan kilpailun jo nyt nähtävissä oleva koveneminen vai johtuuko painotus siitä, että ajallemme tyypillinen asenteiden kovuus ja idealismien katoaminen heijastuvat näissäkin käsityksissä? Suoriutumista ja valtaa ja ehkä myös turvallisuushakuisuutta korostaviin arvoihin (ks. edellä Taulukko 4) näitäkin vastauksia voisi heijastaa.

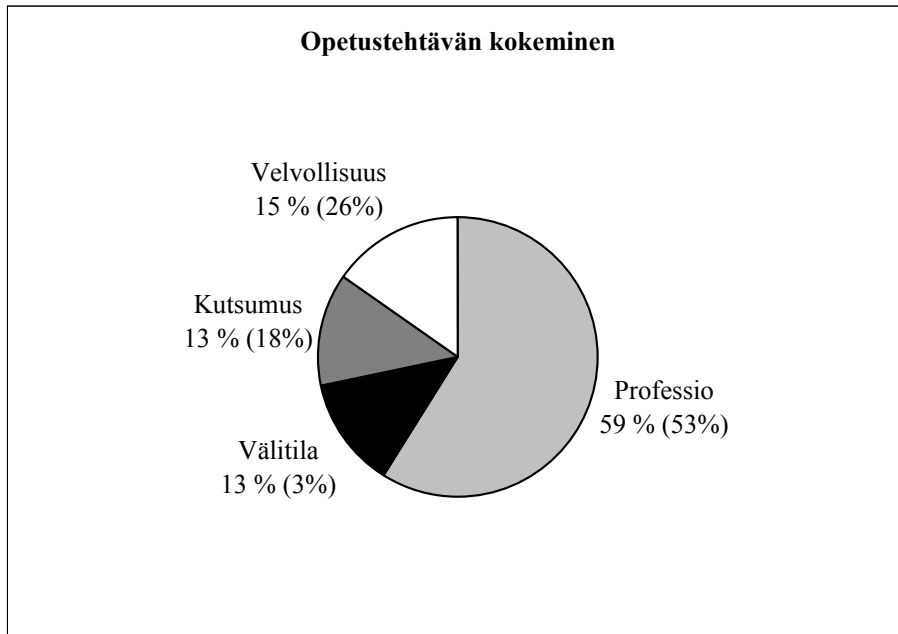
3.5 ”Professio viran puolesta”

Stompe (1997) on sitä mieltä, että jo pelkästään se, että opettajantehtävässä työskentelevä joutuu tekemään yhä enemmän yhteistyötä yhä useammanlaisten ryhmien ja organisaatioiden kanssa, muuttaa häntä ja lisää professionaalisuuteen uusia ulottuvuuksia. Opettaja joutuu nykyisin myös opettaessaan kyseenalaistamaan itsensä ja selittämään opiskelijoille omia valintojaan ja näkemyksiään useammin kuin perinteisessä yliopistossa on ollut tapana. Stompen mukaan avainsanoja tässä prosessissa ovat harkinta, avoimuus, yhteinen erityinen kieli, ammattietiikka ja ohjaus.

Miten TuKKK:n opettajat sitten itse kokevat oman opetustehtävänsä? Opettajille annettiin opetustehtävän kokemista koskevassa monivalintakysymyksessä vaihtoehtoiksi professio¹⁰, kutsumus, välitila lopulliseen elämän-

¹⁰ Professio tarkoittaa Luukkaisen (2000, 60) mukaan sellaista ammattia, jonka ominaispiirteinä on abstrakti, erikoistunut tietoperusta, suhteellisen paljon harkintavaltaa omassa työssä, usein auktoriteettiasema suhteessa muihin työntekijöihin ja asiakkaisiin sekä usein pyrkimys edistää yleistä hyvää. Tässä mielessä käsitteiden ”kutsumus” ja ”professio” välinen rajanveto ei ehkä ole kovin

tehtävään valmistautuessa sekä kaikille yhteiskunnan jäsenille yhtäläisesti kuuluva velvollisuus, jota vastaaja täyttää omalta osaltaan.

Kuvio 14. Opetustehtävän henkilökohtainen merkitys. TuKKK:n opettajien (n=39) ja pienten lukioiden rehtorien vastausprosentit eri vaihtoehtojen välillä.

Ilman sulkuja merkitty prosenttiluku kuviossa 14 kuvaa TuKKK:n opettajien kokemusta omasta opetustehtävästään ja suluissa olevat prosenttiluvut samoja asioita toisesta tutkimuksesta, jossa samaa asiaa kysyttiin pienten lukioiden rehtoreilta (Rubin & Linturi 2004, 91). Luvuista näkyy, että rehtorit näkivät työnsä paljon useammin velvollisuutena ja toisaalta harvemmin välitilana urakehityksessä kuin yliopiston opettajat. Rehtorikyselyn avoimia vastauksia lukiessa vaikutti siltä, että rehtorien kuva omasta työstään ja merkityksestään muuttui sitä negatiivisemmaksi mitä korkeammaksi työikä ja laajemmaksi työkokemus karttuvat. Idealismi on karissut, jäljelle jää vain kova arki.

Kuviosta 14 nähdään, että enemmistö myös TuKKK:n opettajista koki opetustehtävän professiona ja muut vaihtoehdot jakoivat keskenään loput äännet kaikki saaden suunnilleen yhtä paljon. Professio-vastausten määrästä

voidaan päätellä, että opettajien käsitys itsestään ja työstään sisältää uskoa sekä omaan ammattitaitoon, autonomiaan omassa työssä, että uskoa omiin mahdollisuuksiin vastata arjen työn päättelyä ja omaa ajattelukykyä edellyttämiin vaativiin haasteisiin (ks. Luukkainen 2000a, 78). Vapaa-muotoisissa vastauksissa sanotaan mm., että *”Vaihtelevaan työhön kuuluu vaihtelua. Opetus yksi vaihtelun muoto. Lisäksi siitä saa nyt palkkaa.”*

Toisaalta professio-käsitettä voidaan myös tulkita tässä tutkimuksessa siten, että opettajien kuva omasta työstään on arkinen; se on siis työtä muiden akateemisten alojen joukossa: *”Ei se nyt ihan kutsumuskaan ole, eikä myöskään mikään välitila. Kyllä se on ammatti muiden joukossa.”* Kolmas näin vastannut kommentoi, että *”Tutkijan työhön yliopistossa kuuluu opetus ja olen sitä mieltä, että näin kuuluukin olla. Tosin opettajille voisi tarjota myös joitakin pedagogisia valmiuksia (tai vaatia niitä).”*

Velvollisuus-vaihtoehdon valinneet osoittivat yllättäen vahvaa idealistista näkemystä: *”Jokaisen ihmisen tulisi toimia opettajana, jos ei ammatissa, niin ainakin näyttämällä esimerkkiä muille.”* Toinen vastaaja sanoo, että *”Mielestäni kaikilla yhteiskunnan jäsenillä on jotain sellaisia tietoja ja taitoja, joita tulee ja kannattaa siirtää sekä toisille että jälkipolville. Uskon elämänikäiseen oppimiseen. Sinä tiedät jotain, minä tiedän jotain, yhdessä me tiedämme enemmän.”*

Kutsumuksena työnsä kokevista toiset tunsivat olevansa omalla paikallaan opettajan tehtävässä: *”Nautin opetuksesta suuresti ja opiskelijoilta saadun palautteen perusteella tunne on molemminpuolinen.”* Oli myös sellaisia vastaajia, joille kysymyksenasettelu oli hämärä – kaikki vaihtoehdot olisivat sopineet. *”Professio viran puolesta, kutsumuksena opetusmenetelmien kehittämisen, nykyiset opetusmuodot (luennot) mielestäni tehottomia ja turhauttavia.”*

Välitila-vaihtoehdon valitsijat olivat useimmiten nuoria tutkija-opettajia, joilla oli muitakin ambitioita elämässään kuin yliopistossa opettaminen: *”En tiedä, miksi isona aion... Omaan monipuolisen kokemuksen yrityselämästä ja nyt kokeilen opetustehtäviä.”* Toinen vastaaja ilmaisi saman asian näin: *”En tiedä vielä mitä aion tehdä sitten joskus. Opetus on opettavaista ja mielenkiintoista, mutta en usko että aion tehdä sitä ainakaan tällaisessa muodossa lopun elämäni. Minua kiinnostaa enemmän ohjaus kuin varsinainen opetus.”*

3.6 ”Katson historiaa ja mikä on muuttunut?”

Miten sivistys ja osaaminen sitten pitäisi nykytodellisuudessa ymmärtää – toistensa osina vai asioina, joilla ei tosiasiallisesti ole mitään yhteistä? Vuonna 1997 ilmestyneen Sivistysbarometrin mukaan (Kaivo-oja ym. 1997) sivistyskäsitteet on muuttumassa. Barometrin delfoi-paneelin asiantuntijoiden

mielestä sivistys ei enää korosta tämän tai tuon tietämistä vaan avointa suhtautumista itse tietämiseen ja tietoon. Hiukan ristiriitaisesti itseisarvona sivistys ei kuitenkaan ole enää niin tärkeä kuin aikaisemmin. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että väistämättä informaation ja tiedon arvottamisesta tulee yksi tärkeimmistä sivistyskasvatuksen osa-alueista.

Toisaalta yliopistotasolla opettaja ei enää niinkään pelkästään opeta teorioita ja niiden käytäntöön soveltamista vaan pikemminkin sitä, kuinka ongelmia ja haasteita voidaan tulkita, käsitellä ja ratkaista erilaisilla ja usein monitieteisillä ja yhteistyötä ja verkostoitumista vaativilla tavoilla (ks. esim. Stompe 1997). Lisäksi samalla opettaja ei ole vastuussa pelkästään omasta opetuksestaan ja opiskelijoistaan vaan vastuu myös oman yliopiston kehittämisestä ja kehittämisestä ulottuu aina jokaiseen yksittäiseen opettajaan saakka. Tästä syystä puhe professionaaliseen etiikkaan ja ammatillisesta kehittämisestä ei enää pelkästään riitä. Opetuksessa ja sen suunnittelussa on otettava huomioon myös yksilötasolla asioita, jotka liittyvät kasvatukseen ja opetuspolitiikkaan laajemmasta näkökulmasta.

Tarina on ihmisten ikaikainen ja luonnollinen tapa ymmärtää ja selittää elämää ja narratiivisuus antaa keinon selviytyä murrosajan tiedon tulvasta. Tietoa – erityisesti hiljaista tietoa – on kautta aikojen ollut helpompi välittää suodatettuna ja tiivistettynä tarinan läpi kuin informaatiomuodossa. Nyt tietoa on saatavilla valtavia määriä¹¹, mutta emme enää aikapulan ja inhimillisten resurssiemme rajallisuuden vuoksi kykene vastaanottamaan kaikkea sitä, mitä haluaisimme.

Maailma muuttuu kaotillisemmaksi tiedon määrän kasvaessa. Lehtisalo puhuukin jälkimodernista hälinästä, joka todellisuudessa ei tuotakaan onnea vaan viimekädessä rajaa yksilön vapautta (2002, 108). Tunnepohjaisessa, reaaliaikaisessa elämysmaailmassa päätökset tehdään nopeuden ja tehokkuuden vaatimusten mittapuulla – loogisuus tai pitkäjännitteisyys eivät ole samalla tavalla merkityksellisiä. Toisaalta elämys ei oikeastaan koskaan tunnu riittävältä ja aina on saatava lisää – puhutaan jopa elämysaddikteista (Stompe 1997, Rubin 2002b).

Tiedonkulun nopeutuessa ja reaaliaikaistuessa moni asia muotoutuu kertomuksilla ja fiktiolla näennäisesti selkeämmäksi ja yksinkertaistuu helpommin ymmärrettävään muotoon. (Aaltonen & Heikkilä 2003, 15–16). *Infotainment*, informaation ja viihteen sekoittaminen (=information + entertainment), kuvaa hyvin tätä tilannetta. Periaatteessa tiedotusvälineiden tehtävä on ollut toimia tiedon välittäjänä. Tiedotusvälineiden vastuulle on annettu myös olennaisen

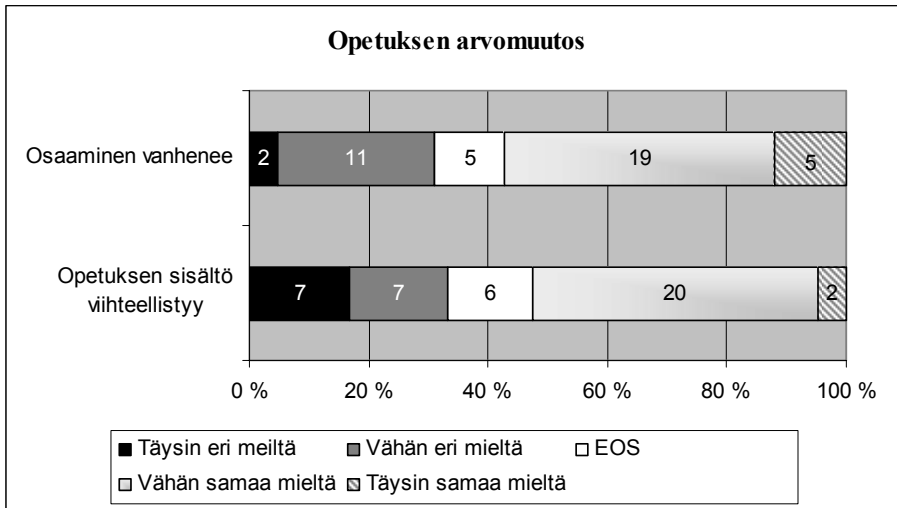
¹¹ Yhdysvalloissa vuonna 2000 tehdyssä tutkimuksessa selvisi, että silloin Internet sisälsi ”tietoa” (määriteltynä A4-lomakkeen kokoiseksi suureiksi) 500 miljardia sivua. Vuosittain tämä tarkoittaa sitä, että vuosittain nettiin tulee 60 miljoonaa sivua tietoa (250 megatavua) (Lengsfeld 2004).

tiedon suodatus yleisölle ja sitä kautta se on ollut vastuussa myös välillisesti asioiden priorisoinnista ja arvottamisesta, vaikka media on aina markkinoinut ihanteenaan arvovapaata ja neutraalia tiedonvälitystä. Nyt kun media joutuu yhä voimakkaammin kilpailemaan kuluttajien huomiosta, informaation ja uutistarjonnan painopiste kohdistuu yhä helpommin ”mehukkaisiin palasiin”, epäolennaisuuksiin, viihdyttäviin juoruihin julkisuuden henkilöiden yksityiselämästä jne. Tällöin median uudeksi haasteeksi muodostuu kaiken viihteen keskellä se, millä tavalla tuetaan päätöksentekoa ja ylläpidetään päättäjien tietämyksen tasoa. (Lengsfeld 2004).

Sama asia voidaan kääntää koskemaan myös opetustehtävää ja oppimisen haasteita. Kun oppiminen prosessina siirtyy yhä voimakkaammin ohjatun oppimisprosessin ja vapaa-ajan viihteellisuuden välimaastoon, puhutaan infotainmentin sijasta *edutainmentista* (=education + entertainment). Verkko-pelien maailma on nykyopiskelijoille tuttu. Pelit suunnitellaan siten, että niissä on sisäänrakennettuna kyky sitouttaa pelaaja emotionaalisesti ohjelmaan – puhutaankin ohjelmien ”imusta”. Kuitenkin pelimaailman ja perinteisen koulumaailman välissä on eroja: pelit häivyttävät rajaa siitä, mikä on totta ja mikä satua (tarinaa, science fictionia, fantasiaa...), kun taas opetuksen yhtenä tavoitteena olisi erityisesti opettaa erottamaan nämä toisistaan (Vesterinen 2004, 21). Samalla kyky pitkäjänteiseen tavoitteiden asetteluun, usein raskaaseen puurtamiseen ja vähemmän viihdyttävän arjen sietämiseen tuntuu katoavan, kun kaiken pitäisi olla koko ajan kivaa. Perisuomalaiset hyveet sisu ja sinnikkyys, lannistumattomuus vaikeuksien edessä ja joskus jukuri-päinenkin päättäväisyys tuntuvat kadonneen samaan menneisyyteen kuin yksin kilpataivalta puskeneet pitkän matkan murtomaahiihtäjät ja Talvisodan henki.

Kyselyssä TuKKK:n opettajien arvoja koskettelleet kysymykset liittyivät erityisesti siihen, millaista opetuksen pitäisi olla, miten sen sisältö mahdollisesti muuttuu ja mihin asioihin kannattaisi keskittyä tulevaisuudessa.

2. Osaaminen vanhenee yhä nopeammin. 1. Opetuksen sisällöstä tulee yhä enemmän viihteellistä vuoteen 2010 mennessä.

Kuvio 15. Vastaajien käsitykset osaamisen vanhenemisesta ja opetuksen sisällön viihteellistymisestä vuoteen 2010 mennessä (n=42).

Kuviosta 15 näkyy, että yli puolet vastaajista (24 vastaajaa eli 55 %) uskoo osaamisen vanhenemiseen joko täysin tai vähän, ja myös yli puolet vastaajista (22 eli 52 %) uskoo viihteellistymisen olevan tulossa opetukseen. Toisaalta lähes joka kolmas vastaaja (13 vastaajaa eli 31 %) ei usko osaamisen vanhenemiseen ja samaten joka kolmas ei myöskään usko siihen, että viihteellistymisen valtaisi alaa opetuksessa.

Vapaamuotoiset vastaukset antoivat osaamisen vanhenemistä koskevan kysymyksen kohdalla suurimmalle osalle vastaajista keinon selittää valintojaan ja ajatuksiaan tarkemmin – lähes kaikki vastaajat kommentoivat tavalla tai toisella. Ensinnäkin kommenteista nousi esiin ajatus siitä, että jotkin asiat uudistuvat nopeasti ja toiset hitaasti – muutos ei ole tasavauhtista: ”*Ennemmin kyse on ehkä opitun soveltamisesta – vanhat teoriat 50- ja 60-luvulta voivat yhä toimia hyvin, jos niitä osataan käyttää!*” Siinä missä toinen vastaaja pelkkää teknologian kelkasta putoamista: ”*Osa vanhenee, osa ei. Jos jää välineiden kehittymisen kelkasta voi jäädä pois infovirrasta*”, toiselle vastaajalle asia on syvällisempi sivistyksellinen haaste: ”*Perussivistyksen tarve ei koskaan vanhene, mutta näen osaamisen kirjatieiden soveltamisen kautta ja sen merkitys kasvaa mielestäni radikaalisti. Näin siksi, että automaation lisääntyessä työelämässä tarvitaan yhä enemmän ongelmanratkaisukykyä...*”

Myöskään se, mitä osaaminen oikeastaan on, ei ole itsestään selvää: ”*Osaamista on kyky kriittisyyteen, sitoutumiseen ja pitkäjänteisyyteen (ns. metataidot), eivät ne mihinkään vanhene, mutta jos osaamisena pidetään jotain vuoden -93 kirjanpitolainsäädäntöä (eli aihealueen tietoa), se varmasti vanheneekin nopeasti.*” Pohdittiin myös sitä, mikä on pysyvää: ”*Nopeus,*

muutos on osittain illuusiota. Todellinen osaaminen, johon yliopiston tulisi pyrkiä, ei vanhene yhtä nopeasti kuin ajan päiväperhoset ja esim. bisneksessä tarvittava tässä ja nyt -tieto. Pysyvää esim. teorialat, lähestymistavat, metodologia, johtamisosaaminen.”

Viihteellistymistä koskevissa vastauksissa kävi ilmi, että jo nyt opetuksessa on otettava elämyksellisyys ja opiskelijan viihtyvyys entistä tarkemmin huomioon: *”Opiskelijoiden keskittymiskyky on nykyisin ehkä yläastetasoa: asia pitää esittää lyhyissä pätkissä ja viihteellisesti.”* Toisaalta huomautettiin, että eivät pelkästään opiskelijat, vaan myös muu toimintaympäristö kaipaa uudentlaisia lähestymistapoja: *”Asiakkaiden arvot muuttuvat. Silti uskon ammattitaitoisten kouluttajien osaamiseen, jota ei tarvitse kikkailla miellyttävämmäksi. Elämyksellisiä asiamenetelmiä kyllä suosin.”*

Perinteistä opettamista ja siihen liittyviä arvoja kunnioitettiin monessa kommentissa: *”Olen vakavamielinen ja kunnioitan akateemista maailmaa. Luentosali ei ole teatterilava.”* *”Ei kai tiedekorkeakoulussa ole ”viihdevirkkoja”!* Ja vielä hieman toinen näkökulma: *”... Hyvän luennoitsijan kuunteleminen on kautta historian ollut loistavaa viihdettä...”*

Toisenlaisiakin äänenpainoja esitettiin: *”Kouluttajamarkkinoilla kilpailu kiristyy ja samaan aikaan paineet oppia yhä nopeammin yhä lyhyemmässä ajassa kasvavat. Uskon, että ihminen sisäistää asioita parhaiten ”mieli keveänä” pienen huumorinkin siivittämänä...”*

Muutoshaasteita voidaan lähestyä myös preaktiivisesti: *”Katson historiaa ja mikä on muuttunut ja paljonko vuodesta 1979, kun täällä opintoni aloitin. Jos 23 vuodessa ei tämän enempää muutu ei kyllä muutu 7 vuodessa tästä eteenpäinkään! Kyse on siis viihteellisyydestä.”*

4 YHTEISKUNTA MUUTTUU, MUUTTUUKO YLIOPISTO?

Aristoteelisen perinteen mukaan valtio on vastuussa yhteishyvän rakentamisesta ja hyvän elämän edellytysten turvaamisesta kansalaisilleen. Silti yhteishyvä myös heijastaa jokaisen ihmisen henkilökohtaisia pyrkimyksiä: hyvä on sitä, mitä kaikki ihmiset tavoittelevat ja hyve kasvaa sitä harjoitettaessa (Knuuttila 1989, 207–209). Jotta länsimaiset yhteiskunnat pystyivät aikoinaan toimimaan ja vastaamaan niihin uusiin tarpeisiin, jotka heräsivät Valistuksen ihanteiden leviämisen myötä, perinteinen agraarin yhteiskunnan työnjako alkoi muuttua. Sen myötä yhteiskunta jakaantui uudenslaisiin luokkiin, jotka vähitellen organisoituivat osaksi uutta, modernia teollisuusyhteiskuntaa. Erilaiset instituutiot, toimintamallit ja organisaatiot kehittyivät vastaamaan yhä paremmin teollistuvan yhteiskunnan esiin nostamiin haasteisiin. Esimerkkinä voidaan mainita vaikka kansanedustuslaitos, jonka avulla kansalaisten tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden ja vapauden ihanteita pyrittiin ottamaan osaksi yhteiskunnan toimintatapaa. Toinen esimerkki on opetuslaitos, joka ensin kiertokouluina, sitten kansakouluina takasi vankan ja tasa-arvoisen peruskoulutuksen kaikille. Näin voitiin yhä tehokkaammin taata luku- ja kirjoitustaitoisuuden, itseään kehittämään pystyvän ja ammatillisesti osaavan työvoiman jatkuva saanti teollisuuden tarpeisiin.

Suurin osa instituutioista, organisaatioista ja niiden toiminnoista ja rakenteista – siis esimerkiksi koulutusjärjestelmä, kulttuurilaitokset, terveydenhuolto, sosiaalipolitiikka, poliittinen puoluejärjestelmä ja ammattiyhdistysliike – periytyvät siten pohjimmiltaan suoraan Valistuksen ihanteista ja arvoista ja niiden aikaansaamasta yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta muutoksesta. Tämä muutos johti maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta ja elämänmuodosta teolliseen. Instituutiot ja niissä kehitetyt käytännöt rakentuivat vähitellen nykyisiin muotoihinsa vastauksena teollistumisen ja modernismin esille nostamiin tarpeisiin. Täyttääkseen näitä tarpeita ne muovautuivat vuosien saatossa sellaisiksi, jollaisina me ne nyt näemme, ja tätä tarkoitusta ne ovatkin pitkään hyvin palvelleet (Lehtisalo 2002, 53–54).

Kuitenkin erityisesti tiedotusvälineet ja tietoteknologinen kehitys tuovat elämäämme jatkuvasti uusia elementtejä, mullistavat modernia maailmankuvaa ja kampeavat samalla yhteiskuntaa kohti jälleen jotain uutta todellisuuden mallia. Instituutioiden sisälle on muodostunut vähitellen kasvavia paineita, jotka aiheutuvat uudelleen muuttuneista tarpeista ja tulevaisuuden odotuksista.

Nämä tarpeet ja odotukset heijastavat nykyistä sosiaalis-taloudellis-kulttuurista murrosvaihetta, jota jotkut nimittävät Toiseksi moderniksi, jälkimoderniksi, jälkitraditionaaliseksi, postindustrialistiseksi tai myöhäismoderniksi ajanjaksoksi, toiset taas esimerkiksi tieto-, informaatio- tai vuorovaikutusyhteiskunnaksi, palvelu- tai 24/7-yhteiskunnaksi tai vaikkapa globaaliksi verkostotaloudeksi¹².

Tässä myllertyvässä todellisuudessa koko elämän mittaiseen ammattiin kouluttautuminen vaikuttaa jo aikansa eläneeltä toimintamallilta. Keskeiseksi koulutuksen tavoitteeksi nykyisessä oppimisyhteiskunnassa – siis jälleen uusi nimitys – nouseekin se, että opitaan laatimaan toimivia elämänstrategioita. Näiden varassa nuoret kykenevät informaatiotulvassa orientoitumaan tietoisina oman elämänsä rakentajina. Heidän olisi siis opittava itsenäisesti luomaan, seulomaan, hankkimaan ja arvioimaan tietoa sekä hankkimaan sellaisia vuorovaikutustaitoja, joiden avulla he kykenevät toimimaan erilaisissa yhteisöissä (Perusopetuslaki 1998; Pyhältö 2004). Nuorten on rakennettava toimiva käyttäytymisen ja valintojen malli yhteiskunnassa, jossa markkinavoimat luovat, ylläpitävät ja kaatavat ja tiedotusvälineet välittävät yhä uusia elämäntyyplejä ja alakulttuureita ja jossa markkinoitavien erilaisten arvojärjestelmien välillä on jatkuva taistelu. Ei ihme, että monien tutkimustulosten mukaan nuorten epävarmuus lisääntyy ja turvallisuudentunne heikkenee (ks. esim. Helve 2002, Kuure 2001).

Mitä tämä sitten tarkoittaa koulutukselle ja yliopistolaitokselle? Yliopiston imagoa koskevassa tutkimuksessa (2005) noin kolmannes nuorista pitää alemmaa yliopistotutkintoa tärkeänä oman henkilökohtaisen tulevaisuutensa kannalta. Yksi merkittävimmistä yliopiston valintaan liittyvistä tekijöistä onkin oppilaitoksen nauttima arvostus työmarkkinoilla opetuksen ja tutkimuksen laadun ja koulutusalojen monipuolisuuden lisäksi. Tulevien opiskelijoiden mielestä siis oma markkina-arvo työmarkkinoilla on tärkeämpi valintakriteeri kuin esimerkiksi oma kiinnostus alaan, sosiaaliset suhteet tai omat luontaiset kyvyt.

¹² Murrosvaiheen yksi ominaisuus on myöskin se, että ajanjaksolle kehitetään jatkuvasti uusia nimityksiä ja kuvauksia. Nyt läpikäymäämme murrosta kuvaamaan löytyy laaja kirjo erilaisia näkökulmia ja nimiä aina sen mukaan, mitä kulloinenkin tarkastelija pitää tärkeänä. Kysymys on siten ennen kaikkea siitä, mihin ja millaisiin trendeihin ja heikkoihin signaaleihin kiinnitetään erityisesti huomiota (ks. esim. Aaltonen & Wilenius 2002, 46–64; Helve 2002, 23; Mannermaa 2004, 55–58; Wilenius 2004, 22–24).

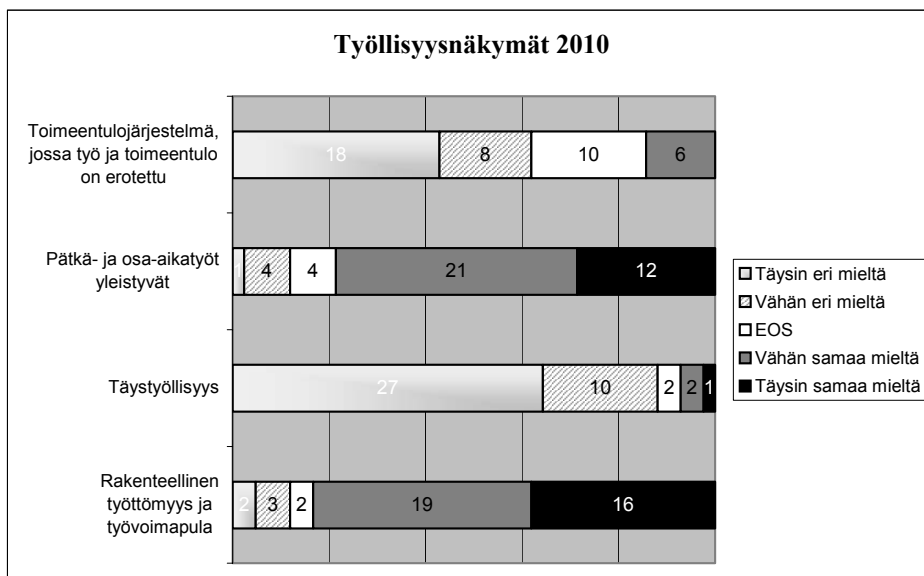
4.1 Työ, työllisyys, työttömyys ja työvoimapula

Yksi murroksessa muuttuvista instituutioista on täysipäiväinen työ ja sen avulla hankittu toimeentulo. Ammatin, toimeentulon ja työn suhde on murentumassa samalla, kun painottoman, korkeaan teknologiaan ja palveluihin keskittyvän talouden merkitys kasvaa. Tämä on muuttanut ja muuttaa edelleen talouden rakenteita perustavanlaatuisella tavalla. Tässä ”*painottomassa taloudessa*” ihmisen luovuus, älykkyys ja osaaminen ovat avainasemassa, mutta samalla muutoskohtaan liittyy aina myös turvattomuutta, ahdistusta ja suurta inhimillistä hätää. Osaamiseen perustuvassa taloudessa henkilökohtaiset kyvyt korostuvat, mutta niiden, joiden taidot, oppimiskyky ja osaaminen eivät riitä, asema on huonontumassa (Aaltonen & Wilenius 2002, 50) Tuomikoski ja Kortteinen (1998, 178–179) esittävät, että onkin pelättävissä, että ne ihmiset, jotka ovat muodostaneet työssäkäyvän väestön pienipalkkaisimman ja vähiten koulutetun osan, putoavat vauhdissa kyydistä ja synnyttävät uuden, pysyvästi työttömien köyhälistön. Samalla ankkuroituminen yhteisöön ja kansalaisyhteiskuntaan luis-
taa, koska tutkimuksen mukaan työttömän yhteisöllinen kannattelu on yhä voimakkaammin taloudellisesti määräytynyttä. Sille siis annetaan, jolla on...

Samalla elämäntapa ja ammattiura ovat alkaneet merkitä nuorille eri asioita kuin ennen. Nyt pyritään mielikuva-ammatteihin ja mediaseksikkäiden alojen koulutuspaikat täyttyvät hetkessä samalla, kun esimerkiksi teollisuusamatit eivät kiinnosta. Toisaalta julkisuus saattaa muuttaa kiinnostuksen kohteita ja sitä kautta koulutusalojen houkuttelevuutta hyvinkin nopeasti. Tämä vaikeuttaa suunnittelua esimerkiksi aloituspaikkojen määriä pohdittaessa.

Tässä kyselyssä vastaajia pyydettiin ruksaamaan mielipiteensä muutamista väittämistä, jotka koskevat työttömyyttä, työllisyyden rakennetta ja toimeentuloa vuoteen 2010 mennessä.

1. Vuoteen 2010 mennessä maassamme on rakennettu sellainen toimeentulojärjestelmä, jossa työ ja toimeentulo on erotettu toisistaan.
2. Pätkätyöt ja osa-aikatyöt yleistyvät / lisääntyvät nykyisestä v. 2010 mennessä.
3. Vuonna 2010 Suomessa vallitsee täystyöllisyys
4. Vuonna 2010 Suomessa vallitsee samanaikaisesti rakenteellinen työttömyys ja työvoimapula

Kuvio 16. Vastaajien käsitykset työllisyyden tilanteesta yhteiskunnassa vuoteen 2010 (n=42)

Kuten kuvioista 16 voidaan havaita, työn ja toimeentulon erottaminen ei tuntunut uskottavalta 26 vastaajan (62 %) mielestä. Asiaan uskoi kuusi vastaajaa (14 %) ja 10 ei osannut sanoa mielipidettään.

Pätkä- ja osa-aikatöiden lisääntymistä piti suuri enemmistö (79 %) todennäköisenä tulevaisuudessa. Perusteluissa tuli esiin se, että vaikka osalle vastaajista pätkä- ja osa-aikatöiden lisääntyminen oli negatiivinen ilmiö, toisille asia ei ollutkaan yhtä itsestään selvä: *”On osa yrittäjämäistä yhteiskuntaa. Ihmiset tekevät erilaisia työuria ja vaihtelevat palkkatyön ja yrittäjänä toimimisen välillä”,* tai *”... ihmiset haluavat lisää vapaa-aikaa ja osaltaan pätkätyöt mahdollistavat sen. Ihmiset hakevat elämyksiä, jotka ovat jotain muuta kuin perinteinen viikon loma Kanarialla. Odotuksissa olisi myös se, että sivistyksen lisääntyminen lisäsi myös vapaa-aikaa”,* ja vielä *”nämä edustavat myös haluttuja vaihtoehtoisia urapolkuja ja mahdollistavat esim. eläkeläisten työllistymisen. Näen pätkätyöiden lisääntymisen tavoiteltavana vaihtoehtona (joka tosin edellyttää muutosta myös muihin yhteiskunnan rakenteisiin...)”*

Toisille nykyisen kaltainen epävarmuuden ilmapiiri tuntuu jatkuvan vielä vuonna 2010: *”Epävarmuus ja jatkuvat muutokset luovat yrityksiin ilmapiirin, joissa ei haluta pitkäaikaisia sitoumuksia”,* ja *”Yrityksetkin tulevat lyhytikäisemmiksi.”*

Kolmantena tulivat työnantajien ja työntekijöiden asenteita pohtivat vastaukset: *"En usko työnantajien muuttavan enää tyyliä vakituispainotteiseksi. Työvoimapula voisi vaikuttaa tosin toisin"*, tai pätkä- ja osa-aikatyötn yleistyvät, ja tämä on *"Valitettavasti näin. Yritysten dynaamisuuden tavoittelu ja globaalien kilpailun paineet murentavat perinteiset turvalliset työsuhteet."* Yksi vastaaja kommentoi, että työsuhteiden pituuksien kehittyminen *"Riippuu paljon esim. yt-neuvottelujen kehittymisestä. Lisäksi tähän tulee varmaankin voimakkaasti vaikuttamaan mitä muissa maissa tehdään. Pätkä- ja osa-aikatöiden arvostaminen niin yksilö kuin yhteiskunnankin tasolla ratkaisee paljon."*

Oli vielä niitäkin, jotka näkivät pätkä- ja osa-aikatöiden lisääntymisen olevan luonnollinen kehityskulku: *"Totta kai; väestö vanhenee ja lähtee eläkkeelle, eikä uusia virkoja enää anneta vakinaisiksi. Palvelusektorin matalapalkkatyöt lisääntyvät, koska sille työlle on tarvetta ja työttömiä tekijöinä."*

Kuviosta 16 näkyy myös, että suuri enemmistö (37 vastaajaa eli 88 %) ei uskonut täystyöllisyyteen vuonna 2010. Sen sijaan 35 vastaajaa eli 83 % piti todennäköisenä, että maassamme vallitsee tuolloin yhtäaikaa sekä työvoimapula että rakenteellinen työttömyys. Perusteluista käsi ilmi, että aika monelle nykyinen korkeaksi katsottu työttömyys on jo ikään kuin normaali olotila. Täystyöllisyyttä ei pidetä enää mahdollisena eikä aina tavoiteltavanakaan: *"Täystyöllisyys sikäli mahdoton ajatus, että nykyiset työttömät ovat työiässä vielä 2010 ... Emme millään saa työpaikkoja ja asuntotuotantoa kohtaamaan kuudessa vuodessa vaan aina tulee olemaan maantieteestämme ja osaamistasosta johtuvaa rakennetyöttömyyttä"* tai *"Ei koskaan voi olla täystyöllisyyttä, ja uskon vahvasti että niin suuri osa töistä pystytään automatisoimaan tulevaisuudessa, että loppujen lopuksi on hyväksyttävä ettei kaikkien tarvitse tehdä työtä"*, ja vielä [Täystyöllisyys on] *Mahdotonta nykyisellä työvoimarakenteella. ... Siirrymme entistä korkeampaa koulutustasoa vaativiin ammatteihin, mutta kouluttamattomat putoavat keltasta"*, ja *"Työvoiman tarjonta supistuu mutta näissä oloissa työn kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuuden ongelma pahenee."*

Toisille asia näytti olevan enemmän kiinni poliittisesta ja taloudellisesta tahdosta: *"Kaikki yksilöt eivät pysty tai halua muuttua yhteiskunnan kanssa samaan aikaan. Lisäksi minusta tuntuu, että Suomessa ei ole riittävästi "älykkyyttä" ja halua ratkaista ns. rakenteellista työttömyyttä. Liian monet pelaavat "minulle-minulle" ja "kaverille" "*

Osa oli myös sitä mieltä, että työttömyyden juuret ovat syvemmillä väestönkehitykseen ja murrokseen liittyvissä ongelmissa: *"Tosiasia on, että suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle n. 2010 ei tilalle ole tulossa nuoria työntekijöitä =työvoimapula. Toisaalta tietyn kokoinen työttömyys on tullut jäädäkseen"*. Toinen vastaaja sanoi, että *"Ihmisten sopeutumiskyky tietoyhteiskunnan"*

vaatimuksiin on koetteilla, toisaalta kädentaitoisista ammattilaisista on pula. Suomal. yhteiskunta tekee virheen ylikorostaessa korkeakoulusivistyksen merkitystä kaikille, työn arvostus vähenee.”

Optimistisempiakin äänenpainoja kuitenkin näkyi: *”Ei ihan täystyöllisyyttä ole koskaan, mutta se paranee. ... Uskon ihmisten voivan myös vaikuttaa tähän.”*

Kun vastaajia pyydettiin vapaamuotoisesti kertomaan, miten vuonna 2010 mahdollisesti käytössä oleva toimeentulojärjestelmä vaikuttaa heidän mielestään koulutukseen ja oppilaitoksiin, kehitys nähtiin usein taaskin nykyisen jatkumona: *”En usko että määrällisesti yliopistojen rahoitus putoaa. Oletan, että tilanne on aika lailla nykyisen kaltainen.”* tai *”En usko että toimeentulojärjestelmä poikkeaa kovin paljon nykyisestä. Työttömänäkin pärjääminen passivoi pienen osan väestöstä, eikä se hakeudu koulutukseenkaan”.*

Toisaalta osa vastaajista korosti ammatillisen ja täydennyskoulutuksen merkitystä:

”Lisännee täydennyskoulutusta, mutta millä sektorilla? Hakevatko ihmiset koulutusta siitä, mistä haluavat vai siitä mitä tarvitsevat?” Toisen vastaajan mielestä *”Koulutetaan enemmän muuta kuin selvästi ammatillista tai pätevöitymiskoulutusta (elämyskellistä, yleissivistävää, ohjaavaa jne.)”*

Tällaisella kehityksellä nähtiin olevan myös seuraamuksia yliopistotasolla: *”Koulutushalukkuus vähenee etenkin akateemisella tasolla, koska koulutus takaa yhä harvemmin turvatun ammatin ja toimeentulon. Vastaavasti uudelleen koulutus ja täydennyskoulutus lisääntyy → täsmäkoulutusta tarpeeseen tai suomalaiset jäävät eläkkeelle entistä nuorempina, työmoraali heikkenee pätkättöiden myötä ja ensimmäisten sukupolvien saadessa aineellisia perintöjä, joiden varassa eläminen on mahdollista.”* Toisen vastaajan mielestä *”Jos työ ja toimeentulo erotettu, tutkinnon välinearvo vähenee ts. ei valita ns. hyväpalkkaista ammatti”,* ja vielä *”Enemmän paineita nopealle valmistumiselle.”*

Osa vastaajista pohti asiaa pikemminkin yhteiskunnan kannalta, mutta hie man eri painoituksin. Silti tulevaisuus nähtiin näissä vastauksissa sellaisena, että nykyinen sosiaaliturva on kohtaamassa kriisin: *”Toimeentulojärjestelmä tulisi rakentaa siten, että se kannustaa elämänikäiseen oppimiseen. Työttömien näennäiskoulutuksesta pitää päästä eroon.”*

”Suomella ei ole pitkällä tähtäimellä varaa pitää yllä mitään massiivista toimeentulojärjestelmää. Verotulojen kerääminen vanhaan malliin ei enää onnistu, koska joudutaan kilpailemaan työpaikoista ja pääkonttoreista ns. halpojen maiden kanssa.”

”Jenkkiytylinen kapitalismikehitys syvenee: hyväosaisilla menee entistä paremmin huono-osaisilla entistä huonommin. Yksityiset eliittiyliopistot voivat

olla Suomessa jo 2010, tämä lisää eriarvoistumista. Lahjakkuus määrää näin yhä vähemmän myös toimeentulosta.”

Yhteenvedona voidaan sanoa, että opettajat näyttävät siis uskovan, että tulevaisuudessa Suomessa vallitsee rakenteellinen työttömyys, jossa pätkä- ja osa-aikatoita tekevien määrä lisääntyy. Tästä huolimatta toimeentulojärjestelmässä ei tapahdu muutoksia. Yliopistoissa tilanne näkyy siten, että yhteiskunnan ja elämän koventuessa koulutus muuttuu yhä välineellisemmäksi merkitykseltään.

4.2 Opettajien pätkätyöt

Jotta opetustarjontaa voitaisiin todella viedä eteenpäin ja myös oppijan valmiuksien kehittämisen suuntaan, opettajien tulevaisuudenkuvien ymmärtäminen ja huomioonottaminen on tärkeää niin opettajille itselleen kuin opetusta ja koulutusta koskevista yleislinjauksista, strategioista ja päätöksistä vastuuta kantaville. Korkeakoulujen arviointineuvoston (2003, 87) mielestä Turun kauppakorkeakoulun luonteenpiirteenä onkin se, että yksittäisten opettajien merkitys opetustarjonnan suunnittelussa ja kehittämisessä on erityisen vahva. Suunnittelu lähtee opettajien omista odotuksista, intresseistä ja kyvyistä pikemminkin kuin siitä, millaisia valmiuksia oppijoille halutaan kehittää.

Toisaalta yliopisto-opettajien kohdalla määräaikaiset työsuhteet ovat lisänneet työväsymystä. Työ on muuttunut liian monelle ilon ja tyytyväisyyden lähteestä raskaaksi puurtamiseksi, jossa täytyy jatkuvasti kilpailla ja ylittää itsensä seuraavan työsuhteen tai rahoitushakemuksen perusteeksi. Vaikka emme yhtyisikään Uusikylän (2003, 165–166) kärjistyksiin yliopistosta *”talouselämän tehokkuusarvoja matkivina oppineiden laboratoriorottien lajittelu- ja kilpailuttamiskeskuksina”*, sisäinen motivaatio tuntuu monelta opetustyötä tekevältä kadonneen. Uusikylä puhuu tässä yhteydessä työn tekemisen tehostamista korostavien ulkoisten motivaatioiden – valvonnan, kilpailun, palkkioiden ja rangaistusten – asettumisesta sisäisten motivaatioiden tilalle yliopisto-opettajien työssä. Samalla hän peräänkuuluttaa työhön luovaa joutilaisuutta, kiireettömyyttä ja aikaa ajatteluun, ideoiden hautomiseen ja yhteisöllisyydestä nauttimiseen.

Samoin on esitetty myös ajatuksia siitä, että tulevaisuudessa lähiopetus muuttuu maksukykyisten opiskelijoiden etuoikeudeksi. Verkko-opetusohjelmat ja –kurssit ja etäopetus olisivatkin tällöin se halvempi vaihtoehto, joka olisi kaikkien opiskelijoiden ulottuvilla, kun taas pätevimmat opettajat opettaisivat ja ohjaisivat paikan päällä. On myös mahdollista, että opettajien työnkuva muuttuisi liikkuvaksi siten, että eri yliopistot palkkaisivat opettajan tai professorin yhdessä tai opetusprojekti kerrallaan vetämään esimerkiksi

yhden kurssin tai kurssin osan paikan päällä yliopiston tiloissa. Sitten seuraava opetustehtävä olisi taas jossain muualla. Opettajat ja professorit tekisivät työtään samoilla kaupallisilla periaatteilla kuin esimerkiksi liikeyritysten konsultit tai ns. keikkalääkärit. Tällaisessa visiossa tietenkin selviytyisivät parhaiten ne, joiden myyntiarvo on suurin. Tämä myyntiarvo koostuisi esimerkiksi sellaisista ansioista kuin henkilökohtainen karisma, tieteellinen maine ja taso, kiinnostavien opetusmenetelmien kehittäminen ja käyttö, julkisuuskuva ja esiintymiset jne. (Ks. esim. Rubin 2002a; Hietanen & Rubin 2004).

Virkojen perustaminen ja niihin toistaiseksi nimittäminen voivat yliopiston ulkoisen rahoitustilanteen mahdollisesti heiketessä muodostaa laajastikin yliopiston toimintaan vaikuttavan tekijän. Tehtävän pysyvyys ja merkittävyys yksikön toiminnan kannalta on tärkein vakinaistamiseen vaikuttava tekijä. Koulutuksen tai tutkimuksen projektitehtävissä vakinaistamisen edellytyksinä ovat henkilön kyky siirtyä joustavasti uusiin projekteihin sekä henkilön tähänastinen palvelusaika.

Kun edellä tarkasteltiin käsityksiä pätkä- ja osa-aikaöiden yleistymisestä lähitulevaisuuden Suomessa yleisellä tasolla, seuraavassa selvitetään sitä, mitä tämä tulisi merkitsemään erityisesti yliopisto-opettajien näkökulmasta. Vastaajien käsityksiä TuKKK:n opettajien tulevaisuuden pätkä- ja osa-aikatöistä selvitettiin kyselyssä neljän vaihtoehdon avulla:

Vuonna 2010 Turun kauppakorkeakoulun opettajien pätkätyöt ja osa-aikatyöt ovat pysyneet ennallaan; lisääntyneet nykyisestä tilanteesta (paljonko prosenteissa?); vähentyneet nykyisestä tilanteesta (paljonko prosenteissa?); en osaa sanoa.
--

Kuvio 17. Vastaajien käsitykset opettajien pätkä- ja osa-aikatöiden tilanteesta vuonna 2010 (n=45)

Lähes puolet vastaajista (47 % eli 21 vastaajaa) oli sitä mieltä, että tilanne säilyy lähivuosina kutakuinkin ennallaan (kuvio 17). Niiden määrä, jotka uskoivat pätkä- ja osa-aikatöiden vähentyvän (20 % eli 9 vastaajaa) oli lähes sama kuin niiden, joiden mielestä ne lisääntyvät (22 % eli 10 vastaajaa). Kun kysyttiin vähentymisen tai lisääntymisen prosenttimääriä, keskimäärin pätkä- ja osa-aikatöiden lisääntymistä oletettiin olevan 21,25 % nykyisestä ja vähentymistä puolet nykyisestä (50 %).

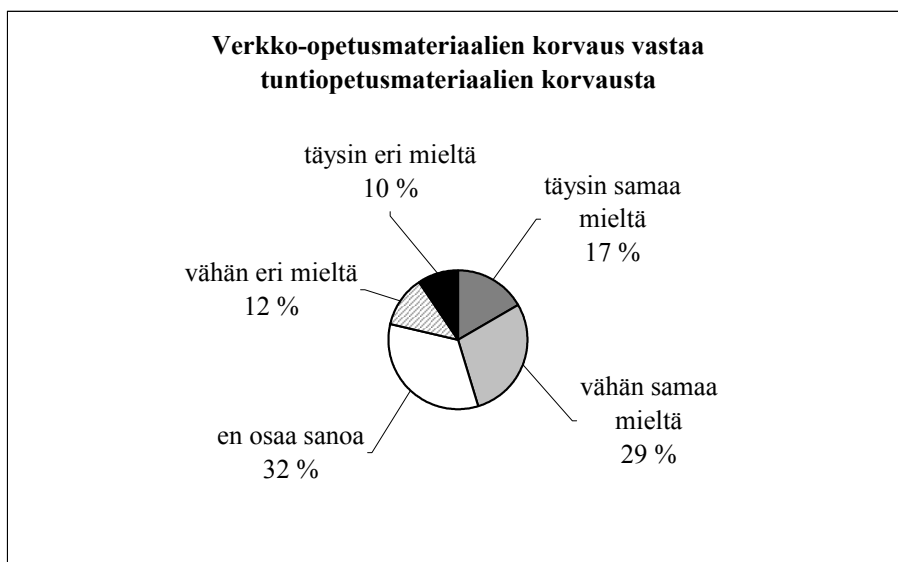
Perusteluissa jotkut niistä, jotka uskoivat pätkä- ja osa-aikatöiden vähentyvän, perustelivat asiaa juuri silloin alkamassa olleella vakinaistamisprosessilla. Sillekin kuitenkin etsittiin syvempiä syitä: *”Uskon, että talossa halutaan varmistaa ydinosaamisen säilyminen.”* Myös kyynisempiä äänenpainoja kuultiin: *”Julkishallinnon organisaatioiden on päästävä irti pätkätöistä. Jos julkishallinto ei usko työntekijöihinsä, niin miksi sitten yksityisen puolen pitäisi uskoa. Toisaalta ulkomailta vierailevien pätkätyöntekijöiden määrä saattaa lisääntyä.”* Samalla muuan vastaaja koki kaikki vaihtoehdot mahdollisiksi täsmälleen samasta syystä: *”Koko virkarakenne muutoksessa.”*

Osa niistä, joiden mielestä pätkä- ja osa-aikatyöt lisääntyvät, tarkasteli asiaa hallinnon ja rahoituksen näkökulmasta: *”Tuntuu siltä, että uusia virkoja on vaikea saada nytkään. Pätkätyöt ovat eräs keino parantaa huonoja resursseja.”* Jotkut näkivät tilanteen säilyvän nykyisellään rakenteellisista syistä: *”Kuuluu korkeakouluammattien luonteeseen. Virkavapaudet eivät lopu.”* Toisaalta *”Dynaamisessa yhteiskunnassa työtehtävien vakinaistaminen*

on valitettavan riskialtista.” Olipa mukaan mahtunut pientä ironiaakin: ”Tuskinpa ne enää voivat lisääntyä, ellei sitten myös professuureja muuteta osa-aikaisiksi.”

Vastauksista heijastuu ristiriita: Siinä, missä työn pätkittäistyminen ja osa-aikaistuminen nähtiin selväksi trendiksi yleisellä tasolla yhteiskunnassa, omalla alalla tulevaisuus näyttytyy kuitenkin selvästi valoisampana. Tämä vahvistaa aiemmissa tulevaisuudenkuvia käsittelevissä tutkimuksissa esiin tulleita tuloksia (ks. esim. Rubin 1998, 2000; Rubin & Linturi 2004): Suoraan omaa elämää koskeva tulevaisuus näyttytyy pikemminkin henkilökohtaisten toiveiden toteutumana, kun taas yleisellä tasolla ja itsen ulkopuolella tulevaisuus on selvästi synkempi muodostuen mediasta ja kirjallisuudesta esille nostetuista yleisistä uhkista.

4.3 Verkko-opetuksen korvaukset

Kuvio 18. Vastausten jakauma väittämään ”Verkko-opetusmateriaalien valmistelusta saatava korvaus vastaa tuntiopetusmateriaalien valmistelusta saatavaa korvausta vuonna 2010.” (n=42)

Kuvio 18 osoittaa, että vaikka lähes puolet vastaajista (46 %) uskoi korvausten tulevaisuudessa enemmän tai vähemmän vastaavan toisiaan, silti joka viides oli eri mieltä väittämän kanssa. Lähes kolmannes (32 % eli 14 vastaajaa) ei osannut arvioida lainkaan, kuinka korvauksia maksetaan

tulevaisuudessa: ”Kuka nyt ryhtyisi arvailemaan palkkapolitiikan tulevaisuutta!” Toisaalta nykyisinkin käytännöissä on vaihtelua eivätkä kaikki saa tästä työstä erillistä korvausta: ”Vaikea sanoa. Ei nytkään makseta korvausta tuntiopetusmateriaalin valmistamisesta vaan se kuuluu opettajan työhön.”

Samaa mieltä väittämän kanssa olleiden kommentteista kävi ilmi, että nykyinen tilanne koetaan epäoikeudenmukaisena, esimerkiksi: ”[Verkko-opetuksesta annettavan korvauksen P]itää olla korkeampi, koska vaatii uudenlaista osaamista, jota kaikilla ei ole.”

4.4 Yliopistojen kolmannesta tehtävästä

Yliopistojen kolmannella tehtävällä tarkoitetaan yliopistojen yhteiskunnallista palvelutoimintaa ja yhteiskunnan välisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kehittämistä. Hyvin usein tämä kehittäminen on nähty pelkästään tutkimustulosten kaupallisena hyödyntämisenä ja alueellisen ja kansallisen kilpailukyvyn lisäämisenä. Yliopistot ovatkin luoneet erityisesti teknologian kaupallistamiseen keskittyviä yksiköitä ja yksittäiset tutkijat tai tutkijaryhmät ovat oppineet patentoimaan, lisensoimaan ja yhtiöittämään keksintöjään (Kankaala ym. 2004, 11). Jos kolmas tehtävä kuitenkin ymmärretään pelkästään erillisenä ja erityisenä yliopiston tehtävänä sinänsä, sitä varten pitäisi kehittää omat arviointimenetelmät, organisaatiot ja vastuulliset virkamiehet.

Toisaalta Välimaa (2004, 48–50) korostaa sitä, että kolmas tehtävä ei itse asiassa ole sellaisenaan niinkään tehtävä kuin pikemminkin yliopiston kaikkea toimintaa ja päätöksentekoa ohjaava periaate. Niin tutkijoilta, opettajilta kuin professoreiltakin odotetaan osallistumista, kantojen muodostamista ja suunnan näyttämistä kansakunnalle. Näin ajatellen yliopistojen kolmas tehtävä on myös vaikuttamista, julkisen keskustelun aloittamista ja ylläpitämistä kansalaisyhteiskunnassa ja sen hyväksi. Tehtävän täyttäminen tarkoittaakin siis myös sitä, että yliopiston toiminnoissa kautta linjan pyritään ottamaan huomioon ympäröivän yhteiskunnan tarpeet.

Millaisia nämä tarpeet sitten ovat? Välimaan (2004, 49) mukaan yliopistoa voidaan kuvata kolmen metaforan kautta: yliopisto voi olla joko ”ankkuri”, ”dynamo” tai ”magneetti”. Ankkurina korkeakoulu nähdään silloin, kun se kiinnittää tutkimus- ja koulutusyhteistyön avulla olemassa olevia yrityksiä omalle alueelleen. Yliopisto luo dynamon lailla uutta liiketoimintaa ja uusia yrityksiä alueelle. Magneettina yliopisto houkuttelee yrityksiä omalle alueelleen. Kaikissa näissä malleissa sekä yliopiston harjoittama tutkimus että koulutus ovat tärkeitä tekijöitä. TuKKK:lle riittää haastetta pyrkiä täyttämään kaikki kolme roolia.

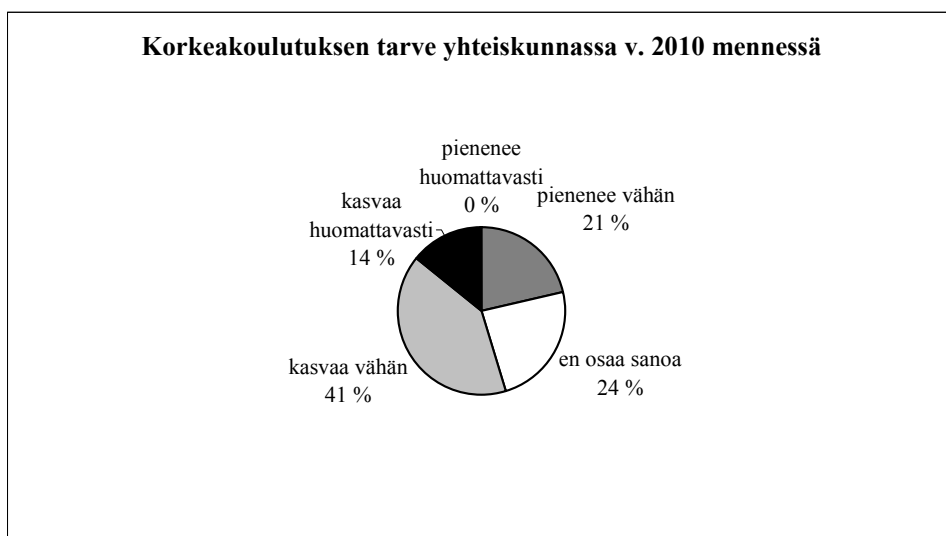
Yliopiston kolmas tehtävä voidaan kuitenkin ymmärtää vielä erilaisesta näkökulmasta: Hilpelä (2004) listaa koulutuspolitiikan uusliberalistisia lähtökohtia kritisoivassa artikkelissaan yliopiston tehtävät sellaisiksi, jotka ylittävät nykyisin vallalla olevan hyödyllisyyden tavoittelun perspektiivin. Hän perää yliopistolta ajattelua, joka selvästi irtautuisi tämän hetken praktisista, tarkoituksenmukaisuutta ja tuottavuutta korostavista näkökulmista. Ensinnäkin yhteiskunta kaipaa hänen mielestään organisaatiota, joka voi pelkäämättä tarkastella myös epämiellyttäviä totuuksia ja tuoda ne keskusteluun myös julkisuudessa. Onhan vapaa tiede jo antiikin ajoista lähtien ollut kritiikin ja epäilyn tyyssija ja sellaisena sitä tarvitaan edelleen. Toiseksi yliopistot ylläpitävät yhteiskunnan institutionaalista muistia: niiden tehtävänä on luoda siltoja menneen, nykyisen ja tulevan välille samoin kuin eri kulttuurien ja sukupolvien välille. Sitä kautta yliopiston tehtävä on toimia yhteiskunnan itseymmärryksen ja orientaation lähteenä ja erityisesti itseisarvoisen järjen käytön ja totuuden tavoittelun tyyssijana.

Näin yliopistojen kolmas tehtävä voidaan myös nähdä toisessa valossa – sosiokulttuurisena vaikuttamisena kansalaisyhteiskunnassa ja kansalaisyhteiskunnan hyväksi pelkän tuottavuuden ja taloudellisen kilpailukyvyn lisääjän asemesta. Kolmas tehtävä ei siten viittaa pelkästään siihen, että yliopistojen on palveltava yrityksiä ja yhteiskuntaa koulutuksessa ja tutkimuksessa, vaan se tarkoittaa myös kansalaisyhteiskunnan kehittymistä ja kehittämistä. (Välimaa 2004, 50) Yliopisto olisi näin osaltaan julkisen yhteiskunnallisen keskustelun aloitteentekijä, sparraaja ja ylläpitäjä sekä kansalaisten osallistamisen ja valtaistamisen työkalu.

Suomessa on viime aikoina käyty myös keskustelua siitä, koulutetaanko meillä ihmisiä liikaa. Tarvitseeko kansalaisyhteiskunta näin korkeasti koulutettua väestöä myös tulevaisuudessa? (ks. esim. Antikainen 1998, 1994–2000; Uusikylä 2003, Korhonen-Yrjänheikki 2004, 153–154). Yliopistokoulutuksen laatuysiköitä arvioivassa julkaisussa (Nuutinen 2000, 25–31) korostetaan opiskelijan työelämään liittyvän harjoittelun merkitystä teoreettisen opiskelun lomassa. Kuitenkaan vielä ei ole juurikaan kehittynyt systemaattisia ohjaus- ja työnopastuskäytäntöjä tällaisen työharjoittelun tueksi siten, että usein pakolliset harjoitusjaksot todella voitaisiin suoraan käyttää hyväksi opinnoissa. Teoreettisen osaamisen ja käytännön työn välistä suhdetta ei juuri avata eikä opiskelijan työssä saamia kokemuksia hyödynnetä teoriaopetuksessa. (Nuutinen 2000, 30).

Korhonen-Yrjänheikki (2004, 30) kysyi Delfoi-tutkimuksessa korkeakoulujen ja elinkeinoelämän edustajista, poliittisilta päättäjistä ja muista koulutuksen asiantuntijoista koostuvalta paneelilta, uskovatko he tohtori-koulutuksen teknillisillä aloilla lisääntyvän nykyisestä lähivuosina ja miten toivottavana tällaista kehitystä pidetään. Siinä, missä muut asiantuntijat pitivät

kasvavaa tohtorien määrää sekä todennäköisenä että toivottavana, puolet elinkeinoelämän asiantuntijoista näki kehityksen todennäköisenä, mutta ei-toivottavana. Kun TuKKK:n opettajilta kysyttiin heidän käsityksiään siitä, miten korkeakoulutuksen tarve mahdollisesti muuttuu yhteiskunnassa, suurin osa vastaajista odotti hienoista kasvua.

Kuvio 19. Vastaajien mielipiteet korkeakoulutuksen tarpeesta yhteiskunnassa vuoteen 2010 mennessä (n=42).

Kuviosta 19 voidaan nähdä, että hiukan yli puolet vastaajista (55 %) uskoi korkeakoulutuksen tarpeen kasvamiseen, mutta joka viides (9 vastaajaa) uskoi sen vähenemiseen. Lähes joka neljäs ei osannut sanoa asiasta mielipidettään. Perusteluissa pienenee vähän –vastauksia perusteltiin yhteiskunnallisilla tekijöillä kuten väestökehityksellä: *”Ikäluokkien pienetessä korkeakoulutuksen suhteellista osuutta ei voida ainakaan kasvattaa, opiskelijamäärät, sisäänotto pienenee”*, ja samasta ilmiöstä *”Ei enää voi kasvaa koska väki vähenee.”*

Niistäkin, jotka valitsivat kasvaa vähän –vaihtoehdon, jotkut suhtautuivat kriittisesti kehityksen ja koulutuksen tarpeen itsestään selvinä pidettyihin olettuksiin: *”En tiedä, onko todellista tarvetta vai itsetarkoituksellinen trendi korkeakouluttaa hyvin suuri osa ikäluokasta”*. Myös ammatilliseen koulutukseen ja kädentaitojen hallintaan pitäisi panostaa: *”Erikoistuminen vaatii osaamista, työt monimutkaistuvat. Samaan aikaan pitäisi myös panostaa ammattikoulutukseen, Turussa putkimiehen keski-ikä 55v!”*

Muutamat kasvaa huomattavasti –vaihtoehdon valinneet perustelivat valintaansa tietoyhteiskuntakehityksellä ja sen vaatimalla osaajien määrän kasvulla: *”Tiedon määrä kasvaa. Korkeakouluissa erityisesti tulee opastaa henkilöitä etsimään uutta tietoa ja suodattamaan sitä kriittisesti.”* Toisen vastaajan mukaan *”Ainoa kilpailukykyämme vahvistava seikka on osaaminen ja osaajien kouluttaminen, jos tästä luovutaan Suomi ei ole enää muuta kuin Euroopan takamaa täynnä juoppoja.”*

Valittavien joukosta puuttui pysyy ennallaan -vaihtoehto. Sen vuoksi osa niistä, jotka halusivat nähdä asioiden pysyvän nykyisellä tasollaan ruksasi vaihtoehtokseen EOS: *”Pysyy mielestäni ennallaan: meillähän on jo nyt jonkinasteista ylikouluttamista”,* ja toisaalta *”Nyt ihan liian suuri osa ikäluokasta korkeakoulutetaan. Luonnollinen tietointensiivinen kehitys saavuttaa nykyisen koulutustason tarpeen vasta 2010 jälkeen. Myös kädentaitojen osaajia tarvitaan – nyt koulutetaan liikaa pelkkiä tietotyöläisiä.”*

On mielenkiintoista, että vaikka enemmistö selvästi näkee korkeakoulutuksen tarpeen kasvavan Suomessa, yli puolet olettaa, että tilanne TuKKK:ssa säilyy muuten suunnilleen ennallaan (ks. kuviot 5 ja 6). Hiukan yli puolet vastaajista myöskään ei usko siihen, että oman koulumme opiskelijamäärä lisääntyy tulevina vuosina tai ei osaa vastata kysymykseen (ks. kuvio 9). Onko niin, että on vaikea uskoa, että maailman muutokset todella vaikuttaisivat jollain tavalla omassa toimintaympäristössä?

5 TUTKINTORAKENTEEN MUUTOS JA BOLOGNAN PROSESSI

5.1 Bolognan prosessi

Bolognan prosessi lähti käyntiin vuonna 1998 ja seuraavana vuonna allekirjoitettiin ns. Bolognan julistus, jonka tavoitteena on yhtenäistää eurooppalainen yliopistokoulutus vuoteen 2010 mennessä. Tarkoituksena on luoda Eurooppaan globaalisti kilpailukykyinen yliopisto-organisaatio ja -koulutus, joka olisi sisäisesti homogeeninen ja kansallisella tasolla vertailtavissa. Prosessin tuloksena 29 Euroopan maahan rakennetaan yhdenmukaiset ja ymmärrettävät tutkintorakenteet, joiden puitteissa on mahdollista mitoittaa opinnot samanlaisella ECTS-järjestelmällä. Tällä tavoin pyritään myös lisäämään liikkuvuutta eri maiden ja korkeakoulujen välillä, yhdenmukaistamaan laadunarviointiin tarvittavia elementtejä ja muodostamaan yhteistyöverkostoja Euroopan-laajuisella tasolla.

Suomessa yliopistojen tutkintorakenteen uudistus tapahtui 1.9.2004 alkaen, jolloin tutkinto muuttui kaksiportaiseksi ja opintoviikkojärjestelmässä siirryttiin ECTS-järjestelmään. Tutkinonuudistus on sekä haaste että mahdollisuus: esimerkiksi siirtymisen toiseen yliopistoon tekemään maisteriopintoja pitäisi suunnitelmien mukaan helpottua. Kuitenkin maisteriohjelmiin eri yliopistoista tulevien opiskelijoiden pohjakoulutus sisältää jo erilaisten yliopistokulttuurien johdosta hyvinkin erilaisia asioita, käsitemaailmoja, paradigmoja, teoriapohjia jne. Haasteeksi nousee ensinnäkin se, millä tavalla pystytään takaamaan hyvinkin erilaisista yliopisto- ja opiskelukulttuureista – jopa eri maista – lähtöisin oleville maisteritason opiskelijoille tasapuolinen kohtelu pääsyvaatimuksissa esitettyjen kriteerien täyttämässä ja kuinka tätä osaamisen erilaista tasoa voidaan oikeudenmukaisella tavalla mitata. Toiseksi on tietenkin suuri ongelma, miten kyetään luomaan jokaisella opetettavalla tieteenalalla sellainen yhtenäinen ja mielekäs opetuskokonaisuus, joka takaisi kaikille maisteriopiskelijoille jokaisessa yliopistossa samantasoisien osaamisen.

Uusi kaksivaiheinen tutkinto herättää myös hämmennystä erityisesti työnantajien keskuudessa, kun esimerkiksi uudet maisteriohjelmat tuottavat monitieteisesti ajattelevia osajia, joiden opintokokonaisuus sisältää hyvinkin monia eri ulottuvuuksia ja tiedon alueita. Vanhat työhönottokriteerit joutuvat

nekin käymään läpi muutoksia. Kansainvälisellä tasolla Bolognan prosessin mukaiset uudistetut tutkinnot kuitenkin toivottavasti edesauttavat työnantajia rekrytointitilanteessa.

5.2 Kaksiportaisuus ja me

Tutkinnonuudistus sinänsä ei takaa opetuksen laadun paranemista entisestään, mutta useimmissa yliopistoissa on jouduttu miettimään perusteellisesti, mitä tulevaisuuden osaajilta ja osaajien opettajilta odotetaan. Korkeakoulujen arviointineuvosto perusti liiketoimintaosaamista koskevan tulevaisuudenkuvansa (2003, 60–61) vuoteen 2008, jolloin ensimmäisten Bolognan prosessiin perustuvan kaksiportaisen maisterikoulutuksen läpikäyneiden opiskelijoiden odotetaan valmistuvan. Arviointineuvoston tulevaisuudenkuva on, että Bolognan prosessi on ollut vuoteen 2008 ulottuvana kautena hyödyksi ja muuttanut positiivisesti sekä kauppatieteiden ja liiketalouden korkeakouluopetuksen rakenteita, opetusmenetelmiä että –sisältöjä.

Opetusministeri Tuula Haatainen¹³ nosti puolestaan puheenvuorossaan esiin kauppatieteellisen koulutuksen suuren suosion, joka sinänsä on luonnollisesti positiivinen asia. Silti suuri suosio saattaa Haataisen mukaan muodostua myös ongelmaksi, kun siirtyminen kandidaatintutkinnon suorittamisen jälkeen toiselle koulutuslalle helpottuu. Kauppatieteellisellä alalla joudutaan erityisen tarkasti pohtimaan maisterivaiheen opintojen sisältö ja tavoitteet, sillä on odotettavissa, että halukkuus siirtyä eri koulutusaloilta kauppatieteelliselle alalle on suurta.

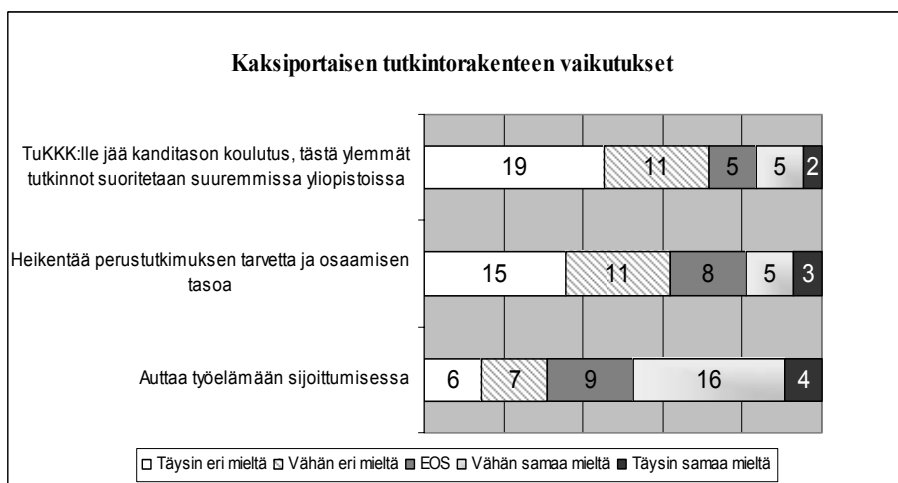
Samalla saattaa myös olla mahdollista, että sen sijaan, että esimerkiksi pieni yliopisto kuten TuKKK hyötyisi opiskelijoiden valinnanvapauden kasvaessa, käykin päinvastoin. Voi ollakin niin, että pääkaupungissa toimivat suuremmat ja tunnetuimmat kauppatieteellisen alan yliopistot imevät myös muualta Suomesta kandidaatintutkinnon tehneet opiskelijat, tai ainakin opiskelijoiden parhaimmiston, ja näin Turkuunkin jäisivät maisterintutkintoa opiskelemaan vain ne, jotka eivät tasoltaan yllä Helsingin täyttämään vaatimuksia.

Kasvavasta kysynnästä huolimatta alalla olisi siis pidettävä pää kylmänä ja varmistettava, että kaikki kauppatieteiden maisterin tutkintoon johtavat ohjelmat tuottavat myös riittävät edellytykset alan tieteelliseen jatkokoulutukseen. Kuitenkin tutkinnonuudistus sisältää yhä paljon kysymyksiä, joihin ei ehkä saada vastauksia ennen kuin muutaman vuoden käytännön toteutuksen jälkeen.

¹³ Ministeri Haataisen puheenvuoro Helsingin kauppariikiteollisuuden sidosryhmälehdessä Avistassa No. 1/2004.

Tässä tutkimuksessa vastaajia pyydettiin valitsemaan omaa mielipidettään vastaava vaihtoehto seuraavissa kysymyksissä:

1. Kaksiportaisen tutkintorakenteen myötä Turun kauppakorkeakoululle jää kandidaattitason koulutus ja varsinainen maisterikoulutus ja jatko-opiskelijat siirtyvät suurempiin yliopistoihin (esim. Helsinkiin).
2. Aidosti kaksiportainen tutkintorakenne heikentää ns. perustutkimuksen tarvetta ja osaamisen tasoa.
3. Aidosti kaksiportainen tutkintorakenne auttaa opiskelijoita sijoittumaan nykyistä joustavammin työelämään.

Kuvio 20. Vastaajien käsitykset kaksiportaisen tutkintorakenteen vaikutuksista ylempien tutkintojen asemaan TuKKK:ssa, perustutkimukseen ja työelämään sijoittumiseen vuoteen 2010 mennessä. (n=42)

Suurin osa vastaajista (30 vastaajaa eli 71 %) oli eri mieltä siitä väittämästä, että pieni yliopisto kuten TuKKK jäisi vain alemman tason korkeakoulututkinnon suorittamisen paikaksi (kuvio 20). Omaan kouluun ja sen mahdollisuuksiin myös korkeamman opetuksen ja tutkimuksen paikkana uskotaan kommentteista päätellen selvästi: *”Ei mikäli strategiamme toimii ja erikoistumme sellaisiin juttuihin, joissa olemme eurooppalaista huippua. Kaiken voileipäpöytää emme kykene kattamaan.”*

Seitsemän vastaajaa oli kuitenkin sitä mieltä, että väittämässä esitetty tilanne on mahdollinen tulevaisuudessa, jos haastetta ei oteta tarpeeksi vakavasti. Pääkaupunkiseudun imu on ymmärrettävä tässäkin: *”Vaara on olemassa, koska jos imua bachelor-tasolta työelämään on, niin ne työpaikat ovat Helsingissä, missä sitten master-tasonkin voi myöhemmin suorittaa.”*

Osalle tuotti vaikeuksia ottaa väittämään kantaa, koska kaksiportaisuus on kuitenkin niin uusi asia: *”Ylipäättänsä jos kaksiportaisuus onnistuu, niin ihmiset siirtyvät helpommin toiseen korkeakouluun. Käsittääkseni menetämme kandeja, mutta saamme kandeja Turun yliopistolta.”*

Kaksiportaisuuden ei välttämättä katsottu heikentävän perustutkimuksen taso – eri mieltä väittämän kanssa oli hiukan yli puolet eli 26 vastaajaa. Kommenttivastauksissa korostettiin perustutkimuksen ja opetuksen rakenteen erillisyyttä yliopiston autonomiasta lähtevien periaatteiden ja yliopiston kolmannen eli yhteiskunnallisen tehtävän pohjalta: *”Ei perustutkimus saa olla kiinni siitä, millainen tutkintorakenne on. Ensisijaisesti mielestäni perustutkimus tulisi olla yhteydessä siihen, millaista tutkimusta yhteiskunnassa tarvitaan.”* Toisen vastaajan mielestä *”Perustutkimuksen tarve vaan kasvaa yliopistoissa, samoin soveltavankin tutkimuksen. Muuten ollaan ammattikorkeakoulu.”* Toisenlaisiakin äänenpainoja kuitenkin esitettiin. Vaikuttaa siltä, että ammattikorkeakoulu nähdään aika vakavana kilpailijana tulevaisuudessa: *”Voidaan mennä varsinkin kandidutkinnossa liikaa ammattikorkean viitoittamaan ”käytännölliseen” suuntaan.”*

Kaksiportaisen tutkinnon vaikutuksesta opiskelijoiden työelämään sijoittumisessa oli lähes puolet vastaajista (20 vastaajaa eli 47 %) samaa mieltä kuin väittämä. Tilannetta perusteltiin toisaalta opiskelijoiden ominaisuuksilla: *”Kaikki eivät koskaan saavuta niitä kunnianhimoisia tavoitteita, joita itselleen opiskelun alussa asettavat, tämä on luonnekysymyksen pitkälti, näille jokin tutkinto on parempi vaihtoehto työelämän näkökulmasta kuin ei mitään tutkintoa.”* Toisaalta jotkut vastaajat näkivät, että myös kandidaatteja tarvitaan yhteiskunnassa ja työelämässä: *”Voi olla, että kaksiportainen malli on ainut tapa saada opiskelijat aiemmin työelämään ... Tämä voi tarjota myös mielekkäämmän pohjan maisteriopinnoille myöhemmin,”* ja toivottiin myös *”Enemmän valinnanvaraa. Ei kaikista ole järkevää tehdä maistereita. Ainakaan kerralla.”*

Puolestaan eri mieltä tämän väittämän kanssa oli lähes kolmannes vastaajista (13 vastaajaa eli 31 %). Kommenteissa korostettiin toisaalta opiskelijan käytännöllisyyttä: *”Tutkinnon kaksiportaisuudella ei ole mitään tekemistä työelämään sijoittumisella. Opiskelijat menevät töihin, kun he tarvitsevat rahaa ja suorittavat tutkinnon, jos arvostavat sitä riittävästi.”* Toisaalta taas tuli esille kasvava kilpailuasetelma AMK:n kanssa: *”Mihin väite perustuu? Kaksiportaisuus aikaansaa veristä kilpailua AMK:n kanssa, ja koska AMK:lla on huomattavasti enemmän resursseja käytettävänä, voi tuloksen arvata...”*

Kaikki eivät taaskaan osanneet tai halunneet sanoa mielipidettään: *”Aika näyttää, kandidaatti on ehkä liian vähän koulutettu,”* ja opiskelukin sinänsä nähtiin vaihtoehtona: *”Arvelen että alemman tutkinnon jälkeen ei siirrytä kovin yleisesti työelämään”.*

Kaksiportaisuuden seuraamukset nähdään siis enemmän positiivisina kuin negatiivisina sekä oman koulumme kohdalla että yleisesti. Kuitenkin optimistisiin monivalintavastauksiin tuntuu monella vastaajalla liittyvän avointen kommenttien perusteella jonkinlaista kyynisyyttä tai kukaties väsymistä idealismeihin ja alituisiin uusiin muutosprosesseihin. Perustelujen sävyt ovat usein synkähköjä ja välillä sarkastisia.

Kuviossa 16 esitettiin arvioita työllisyyden kehityksestä Suomessa, ja kuvio osoitti, että täystyöllisyyteen ei uskota ja pätkä- ja osa-aikatöiden yleistymistä pidetään lähes selviönä. Kun verrataan edellä kuvattuja käsityksiä työllisyyttä koskeviin käsityksiin, kaksiportaisen tutkintorakenteen ja tulevien kauppätieteilijöiden heikentyvät tai ainakin muuttuvat työllisyysnäkökulmat eivät tule lainkaan esille. Yliopistotutkinto nähdään ilmeisesti edelleen välineenä paremman elämän saavuttamiseen ja ammattitaidon ja osaamisen lisäämiseen (ks. kuvio 13).

6 OPETUKSEN VAATIMUKSET JA OPETTAJAN JAKSAMINEN

6.1 Tulevaisuuden opettajan osaamisvaatimukset

Globalisoituvassa ja verkostoituvassa yhteiskunnassa ei enää uskota siihen, että ihminen voi saavuttaa menestystä pelkästään perinteisillä tavoilla eli puurtamalla kovasti ja suomalaisen sisukkaasti yksin. Verkostoituminen, yhteistyö ja elinikäinen oppiminen ovat niitä mahtisanoja, joiden varaan rakennetaan nykyisin kaikki opetuksen ja kulttuurin kehittämiseen liittyvät strategiat. Samanaikaisesti oppimiskäsitykset, niiden taustalla vaikuttavat uskomukset ja koulutukseen liitetyt tulevaisuudenkuvat ovat muuttumassa. Itse asiassa myös käsitys tiedosta sinänsä on laajentumassa sisältämään esimerkiksi hiljaisen tiedon ja tulevaisuustiedon kaltaisia uusia asioita.

Tieto on toki edelleenkin ”perusteltu tosi uskomus”, mutta se voi kohdistua nykyajattelun mukaan myös tulevaan. Se voi olla siis luonteeltaan aistihavaintoihin perustuvan objektiivisen tai materiaalisiin lähteisiin perustuvan tulkinnallisen tiedon lisäksi näkemyksellistä, intentionaalista ja kontingenttia eli ehdollista. Voidaan sanoa, että on olemassa myös sellaista tietoa, joka on tällä hetkellä totta mahdollisuuden tasolla. Tulevaisuustieto näyttäytyy nykyisyudessa erilaisina mahdollisuuksina. Tällainen näkemyksellinen tulevaisuustieto ei siis ole välttämättä osoitettavissa myöskään vääräksi, siltä vain puuttuu propositionaalinen totuusarvo.

Tulevaisuustieto on perusteltuja, tosia uskomuksia siitä, että jokin asia siis joko voi tulevaisuudessa tapahtua tai jäädä tapahtumatta. Lisäksi tulevaisuustieto on näkemyksellistä myös siinä mielessä, että kun arvioidaan jonkin asian tai ilmiön tapahtumisen mahdollisuuksia ja mitataan jokaisen mahdollisuuden erilaista todennäköisyyttä, voidaan nämä eri vaihtoehdot myös arvottaa. Pyrkimys toimia niin, että toivottavin mahdollisuus toteutuisi, on proaktiivista visionäärisyyttä. (Ks. esim. Kamppinen & Malaska 2002, 96–101; Niiniluoto 1994, 45–66; 1998, 7-9; 1999, 5-9; von Wright 1982, 1996, 9-21)

Niin strategiapapereissa, pamfleteissa kuin hengennostatuspuheissa puhutaan edelleen joustavuudesta, innovatiivisuudesta, tehokkuudesta, nopeudesta. Joka alueella pitäisi olla ensimmäinen, suurin, tunnetuin, edelläkävijä.

Korostetaan sitä, kuinka jatkuvasta uuden oppimiskyvystä ja elinikäisestä oppimisesta on tullut niin yksilöntasolla kuin kansantaloudellisesti menestymisen edellytys. Ennen muuta luovuudesta puhutaan nyt kaikkialla ja siitä on rakentumassa avainstrategia joka alueella. Sitran, EVAn ja muiden valtakunnallisten toimijoiden toimittamia luovuusraportteja ilmestyy lähes viikoittain levittämään Richard Floridan viitoittamaa ajattelua, jonka mukaan luovassa verkostoyhteiskunnassa luovat yksilöt pärjäävät rakentamalla luovalla ajattelulla luovaa taloutta. Näin olisi tarkoitus saavuttaa huippuasema kansallisessa kilpailukyvyssä (Wilenius 2004). Toisaalta vaikka arkielämän viitekehys onkin muuttunut viimeisten vuosien kuluessa uuden tietoteknologian myötä, silti käsitykset elämässä onnistumisesta ja onnellisuudesta yksilöntasolla perustuvat yhä hyvin vahvasti taloudelliseen menestykseen ja materiaaliseen hyvinvointiin. (Ks. esim. Siltala 1996; Rubin 1998, 2000.)

Yksittäisen ihmisen arjen näkökulmasta tuntuu välillä siltä, että vaatimusten lista on rajaton eikä puurtamiselle näy loppua (esim. Liiketoimintaosaamisen kehittäminen 2001). Millä tavalla nämä itsessään ristiriitaiset haasteet sitten näkyvät opetusprofessiossa ja osaamisen vaatimuksissa inhimilliseltä kannalta katsottuna? Millä tavalla oppimista ja siihen johtavaa opetusta pyritään kontrolloimaan uusien vaatimusten toteutumisen näkökulmasta? Ja miten tietoyhteiskunnassa tapahtuva muutos vaikuttaa oppimisen välineisiin ja oppimisympäristöihin?

Olli Luukkainen peräänkuuluttaa opettajalta korkeatasoisen aineenhallinnan lisäksi sekä ihmissuhdeosaamista että aitoa kiinnostusta kunkin oppijan elämään ja siihen yhteiskuntaan, jossa tämä tulee elämään. Opettaminen ei hänen mielestään ole ainoastaan tietämistä ja tietämyksen jakamista vaan ennen kaikkea vuorovaikutusta. (Luukkainen 2000b, 186–187). Herää kuitenkin kysymys, täytyvätkö tällaiset vaatimukset nyt opettajaksi opiskeltaessa. Lisäksi voiko aitoa vuorovaikutusta ylipäänsä opettaa tai opiskella vai onko se kyky, joka ihmisessä joko luonnostaan on tai ei ole? Vaikuttaakin usein siltä, että kiireessä unohtuu sellainen kokonaisvaltainen ajattelu, jossa otettaisiin huomioon se, että aidon vuorovaikutuksen edellytys ei ole pelkästään kallis laitteisto. Viherä (1999) puhuu kolmesta eri viestintävalmiuden osa-alueesta, joista laitteet ovat vain osa. Kaikkien kolmen osa—alueen pitää olla kunnossa, jotta vuorovaikutuksella olisi merkitystä. Sopivien laitteiden ja verkkojen lisäksi tarvitaan kykyä, osaamista ja taitoa käyttää niitä. Tämä ei kuitenkaan riitä: kolmanneksi tarvitaan halua, riittävää motivaatiota ja tarvetta, että niitä käytettäisiin.

Oppimisympäristöt laajenevat siten, että oppimista tapahtuu jokaisella arkielämän tasolla. Moniosaamisen vaatimus ja asiantuntijuuden monikerroksisuus edellyttävät erikoistumista, joka taas johtaa verkottumisen tarpeeseen

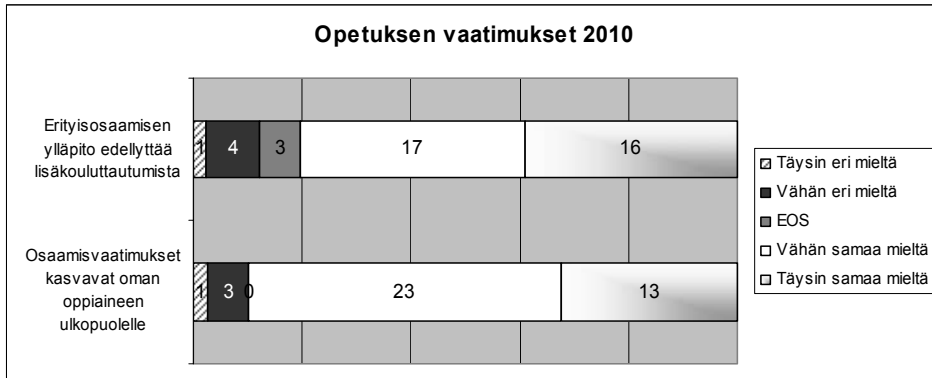
toisten osaajien ja asiantuntijoiden kanssa. On myös kysyttävä, johtaako muutos kilpailuun sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla opettajista ja opiskelijoista – joitain merkkejähän on jo ilmassa, että näin olisi tapahtumassa. Tällaisen kilpailun palkintoina ovat sitten parhaat ja lahjakkaimmat oppijat ja taitavimmat, kunnioitetuimmat ja henkilökohtaista karismaa säteilevät opettajat eli mentorit. (Hietanen & Rubin 2004)

Kun vaatimuksia tarkastellaan oppijan näkökulmasta, tulevaisuuden oppimisessa esille nousevat erityisesti jatkuvasti kehittyvät verkko-oppimisen ja monimuoto-oppimisen muodot. Mobiiliopiskelu¹⁴ on tavallaan joustavan, paikasta ja ajasta riippumattoman opiskelun äärimuoto, jossa opiskelija voi halutessaan ottaa mistä tahansa paikasta yhteyden tietoverkkoon milloin haluaa. Näin hän voi entistä joustavammin määrätä itse oman oppimis- ja ohjaustarpeensa ja samalla liittää aiempaa helpommin ohjauksen tai asiantuntijoiden kommentoinnin käytännön työtilanteisiin tms. autenttisiin ympäristöihin. (Sariola 2002, 77–79) Entä miten tämä kaikki vaikuttaa opettajan työhön ja vapaa-aikaan – katoavatko arjesta rajat? Miten ihmisen jaksaminen osattaisiin ottaa muutoksessa huomioon?

TuKKK:n opettajia pyydettiin miettimään, millaisia tulevaisuuden opettajalta edellytettävät osaamisvaatimukset heidän mielestään voisivat olla opetustyön näkökulmasta. Seuraavassa kuviossa vastausten jakauma kahden väitämän kohdalla:

1. Opetusalakohtaisen erityisosaamisen ylläpito edellyttää jokaiselta opettajalta jatkuvaa lisäkouluttautumista v. 2010 mennessä.
2. Opettajan aineenhallinnan vaatimukset kasvavat oman alkuperäisen oppiaineen rajojen ulkopuolelle v. 2010 mennessä.

¹⁴ Mobiiliopiskelulla tarkoitetaan oppimista, joka tapahtuu mobiilien laitteiden kautta tai niiden välityksellä. Tällä tavalla opiskelu tapahtuu tilanteena laitteiden avulla oppijan tai opettajan ollessa liikkeellä. (Seppälä 2002, 9)

Kuvio 21. Vastaajien käsitykset erityisosaamisen ylläpidosta ja aineenhallinnan vaatimusten kasvamisesta vuoteen 2010 mennessä.

Kuvion 21 ylemmästä palkista voidaan nähdä, että lisäkouluttautumisen tarpeen ymmärretään selvästi kasvavan edelleen tulevina vuosina – 33 vastaajaa eli 80 % kaikista ajattelee tällä tavalla. Toista mieltä oli vain muutama vastaaja, ja näiden vastausten perusteluissa korostettiin opettajan omaa henkilökohtaista vastuuta erityisosaamisen ylläpidosta: *”Osaamisen ylläpito tapahtuu itsenäisesti siten, että seuraa oman alan tapahtumia ja tekee yhteistyötä kansainvälisesti.”* Toisaalta moni väitteen kanssa yhtä mieltä ollut vastaaja myös korosti sitä, että erityisosaamisen ylläpito on jo nyt opettajan työssä arkipäivää: *”Sitähän me teemme jo nyt joka päivä seuraamalla alan kehitystä.”* Samalla kuitenkin *”Tämä riippuu uuden tutkimustiedon lisääntymisnopeudesta ja näin ollen uusien innovaatioiden löytymisestä, siis vaikea asia ennustaa...”*

Aineenhallinnan osaamisvaatimusten laajenemisesta oman oppiaineen ulkopuolelle oltiin vieläkin useammin yhtä mieltä väittämän kanssa (36 vastaajaa eli 86 %). Syinä nähtiin mm. sekä päällekkäisyyksien välttämisen tarve: *”No jos pitää osata käyttää erilaisia ohjelmia ja suunnitella kursseja, jotka sopivat muiden aineiden kurssien kanssa yhteen tietyssä opinto-ohjelmassa, niin kyllä varmaan pitää tietää jotain muistakin aineista, ettei kerrota samoja asioita joka kurssilla”*, että opetuksen ja muun yhteiskunnan kehityksen läheinen suhde: *”Kyllä opettajan täytyy pystyä antamaan parempi kuva opettamansa aineen ja sen asioiden liittymisestä muuhun yhteiskuntaan”*. Toisaalta yhden eri mieltä olleen vastaajan perustelut korostavat myös erityisosaamisen syvenemisen merkitystä: *”Tulevaisuus pitäisi olla niin että tarvitaan erityisosaajia, jotka opettavat omalla osaamisalueellaan maan/maailmanlaajuisesti.”* Ja sitten tietenkin löytyy sellainenkin vastaaja, joka on täysin eri mieltä kokonaiskehityksen luonteesta: *”Ei mennä sentään kovin yleisesti tähän suuntaan.”*

Kyky välittää kokemusta ja hiljaista tietoa muodostuvat vuoteen 2010 mennessä oleellisiksi ammatillisen osaamisen alueiksi opettajan työssä.

Kuvio 22. Vastausvaihtoehdot prosentteina väittämään ”Kyky välittää kokemusta ja hiljaista tietoa muodostuvat vuoteen 2010 mennessä oleellisiksi ammatillisen osaamisen alueiksi opettajan työssä”. (n=41)

Kuviosta 22 näkyy, että suurin osa vastaajista (55 %, 23 vastaajaa) on samaa mieltä väittämän kanssa. Kuitenkaan joka viides ei osannut sanoa mielipidettään ja vaikka väittämä tuntuu ensinäkemältä olevan viimeaikaisen julkisen keskustelun pohjalta itsestäänselvyys, silti joka neljäs vastaaja oli eri mieltä asiasta.

Tässä tapauksessa kiinnostavimpia ovatkin ne perustelut, jotka selittävät eri mieltä olleiden käsityksiä. Kaikki eivät yksinkertaisesti näe muutosta merkityksellisenä – asiat ovat hyvin jo nyt: ”*Miksi muutos???????*” Eräänlainen työhön väsyminen ja kynnistyminen värittivät joitain vastauksia: ”*Siihen [kokemuksen ja hiljaisen tiedon välittämiseen] kyllä pyritään, muttei onnistuta*”. Joissain vastauksissa vedottiin myös opiskelijan kokemattomuuteen: ”*Ei ole resursseja, opiskelijan vaikea vastaanottaa, koska omakoht. työelämän kokemus vähäistä.*”

Uusien opetusmenetelmien ja oppimisympäristöjen koetaan estävän suoran ja luottamuksellisen opetussuhteen kehittymistä, ja syitä löydettiin myös tietoteknologiasta: ”*Ei välity etä- ja verkko-opetuksessa.*”

Mielenkiintoista kyllä, myös keskenään täysin vastakkaisia perusteluita löytyi, kun joku näki perinteisen asioiden osaamisen tärkeimpänä: ”*Ei oleelli-*

siksi. Kyllä asian hallinta edelleen on tärkein.” Toiselle vastaajalle taas olivat ihan toiset asiat merkityksellisiä opiskelijan osaamisessa: ”Faktojen merkitys vähenee, mutta osaamisen/tietämyksen merkitys korostuu.”

Samaa mieltä väittämän kanssa olleidenkin kommenttivastauksista löytyi hiukan epäilyksiäkin: *”Kokemus on tekemisen kautta oppimista. Jos sen saa siirrettyä oppilaille tapahtuu vaativa kokemuksen siirto, joka ei niin vain siirrykään”,* ja toisaalta, *”Näin pitäisi olla, mutta miten sitä mitataan ja otetaan huomioon virantäytöissä?”*

Toisaalta oppijälähtöinen näkökulma heijastuu joistakin kommentteista – mitä oppija todella tarvitsisi tulevaisuudessa, vai uskommeko iskulauseisiin pohtimatta niiden sisältöä? *”Kokemusta opettajan työstä vai tutkimuksesta? Opiskelijat eivät kaikki jää korkeakouluun, joten he tarvitsisivat muuta hiljaista tietoa kuin mitä opettajalla on tarjottavanaan.”*

Muuan vastaaja, joka ei osannut sanoa asiasta mielipidettään, perusteli sitä näin: *”Tähän on aika vaikea vastata, kun hiljaisen tiedon välittäminen on tieteellisesti katsoen ristiriitainen ilmiö.”*

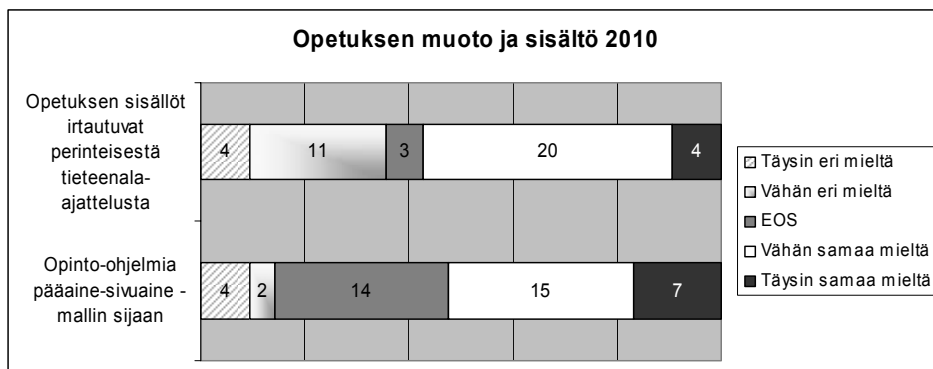
6.2 Opetuksen muuttuvat sisällöt ja oppiaineiden rooli

Starkey & Tempest (2005) esittävät, että yliopiston muuttuva tehtävä on toimia yhä enemmän tietoyhteiskunnan keskinäisen yhteydenpidon instrumenttina. Vaikka kukaan ei enää pysty tiedon määrän lisääntyessä ja tiedon kulun nopeutuessa palaamaan sellaiseen tiedon ykseyteen, joka vallitsi keskiajan ja uuden ajan alun ylimmissä oppilaitoksissa, silti yliopisto pystyy ja sen pitääkin avata keskinäisen yhteistyön ja tiedon kanavia sellaisten toimijoiden kesken, joilla on hallussaan yhä erilaisempaa tietoa. Tässä on Starkeyn & Tempestin mukaan kauppakorkeakoululla erityistehtävä, koska sen omin alue on niin sopevasti toisaalta yhteiskuntatieteiden ja liike-elämän, toisaalta teorian ja käytännön välissä.

Millaisena tämä muutos sitten näyttäytyy opettajan arjessa? Opettaminen on varsinkin 1990-luvulla siirtynyt selkeästi kasvatuksen suuntaan. Luukkaisen (2000a, 55) mukaan adaptiivinen kasvatus on ennen kaikkea yhteiskunnan normien sekä tarvittavien tietojen ja taitojen opettamista, jotta oppija sekä kykenisi sopeutumaan että olemaan tarvittaessa kriittinen niin itseään kuin yhteiskuntaa kohtaan. Kriittinen kasvatusnäkökulma painottaa tässä tilanteessa sekä aitoa uuden etsimistä että muutoksen ja toisin tekemisen mahdollisuuksien ymmärtämistä. Jotta opettaja kykenisi toimimaan, vaaditaan häneltä aineenhallinnan, tietämyksen laaja-alaisuuden ja siihen liittyvän jatkuvan opiskelun lisäksi kykyä ihmissuhteiden hoitamiseen. Tämä puolestaan edellyttää tervettä itsetuntoa ja vahvaa persoonallisuutta. Lisäksi yliopiston

opettajalta edellytetään akateemisuutta ja tieteellisen ajattelun osaamista. (Luukkainen 2000a, 55; Jussila & Saari 1999, 23–24.)

1. Opetuksen sisällöt irtautuvat perinteisestä tieteenala-ajattelusta.
2. Opinto-ohjelmamuotoinen opetus vastaa pääaine-sivuaine-tyyppistä mallia paremmin kauppatieteellisen alan tulevaisuuden osaamistarpeisiin.

Kuvio 23. Vastaajien käsitykset opetuksen sisällön suhdetta perinteiseen tieteenala-ajatteluun ja opinto-ohjelmien tuloon pääaine- sivuainemallin sijaan koskevista väittämistä vuoteen 2010 mennessä (n=42).

Kuvion 23 ylempi palkki osoittaa, että 24 vastaajaa eli 57 % uskoo väittämään, jonka mukaan perinteinen tieteenalakohtainen opetus sisällön määritys on muuttumassa. Silti yli kolmannes (15 vastaajaa eli 36 %) on hiukan tai täysin eri mieltä. Samaa mieltä olevat perustelivat käsityksensä monitieteisyyden merkityksen kasvuun: ”Yhteistyö lisääntyy, monitieteellinen vuoropuhelu syventyy, syventää.” Toinen vastaaja kommentoi, että ”Tiedekorkeakoulun tulee nivoa opetuksensa tieteeseen. Mikäli tässä tarkoitetaan ns. somaa omalla hiekkalaatikolla leikkimistä niin silloin olen täysin eri mieltä, uskon poikkitieteellisyteen.” Myös laaja-alaisuuden merkitystä korostettiin: ”Yleiskvalifikaatioiden ja poikkitieteellisyden (-sektoraalisuuden) merkitys kasvaa.”

Samalla nähtiin, että yhteiskunnassa käynnissä oleva muu kehitys vaikuttaa myös tieteen kentässä: ”Tämä on seurausta siitä, että myös oikeassa elämässä esim. työtehtävien rajat ovat hämärtyneet.” Opiskelijan tarpeet on myös otettava huomioon muuttuvassa tilanteessa: ”Uskon, että opiskelijat tarvitsevat enemmän kokonaisnäköyksiä.”

Toisaalta eri mieltä olevat 15 vastaajaa (36 %) tukeutuivat perinteeseen: ”[Opetuksen sisällöt irtautuvat...] *Jonkin verran, mutta aina on ymmärrettävä myös oppihistoriaa ja perinteisiä tieteenaloja, jotta voisi ymmärtää monitieteisyyttä ja poikkitieteisyyttä. Muuten kehitellään pyörää uusiksi!*” ”*Jos irttoa, tieteen ja sen opetuksen taso laskee.*”

Oli hiukan yllättävää, että opinto-ohjelmatyypistä opetusta koskevan väit-tämän kohdalla (kuvion 22 alempi palkki) joka kolmas ei osannut tai halunnut sanoa mielipidettään. Silti hiukan yli puolet vastaajista (22 vastaajaa) uskoi opinto-ohjelmien soveltuvan paremmin kauppatieteelliseen opetukseen kuin perinteisen pääaine-sivuainemallin.

Miksi näin? ”*Esimerkiksi toimialaosaaminen on ollut aika heikoissa kanti-missa kauppa- ja korkeakoulussa, niinpä ohjelmat voisivat tarjota tämänkaltaisia mahdollisuuksia*”, sanottiin yhdessä perustelussa. Nähtiin myös, että maailma on jo muuttunut ja ajanut vanhantyyliä jaottelun ohi: ”*Nykyiset oppiaineet ovat aivan vanhentuneita, maailma ei mene oppiaineiden määräämien rajojen mukaan.*”

Toisaalta korostettiin sitä, että ei opetuksen muoto sinänsä ratkaise mitään, vaan kysymys on viime kädessä opetuksen sisällöstä ja opetuksen tasosta: ”*Kauppatieteellisen koulutuksen perinteinen ohjelmallisuus säilyy, vaikka rakenne hahmotetaan pää- ja sivuainetyyppisesti,*” ja samalla opinto-ohjelmien lisääntyminen ”*Riippuu ohjelmien onnistuneisuudesta – saattavat antaa laajemman kuvan tietystä osaamisesta kuin jokin tietty aineyhdistelmä.*”

Nähtiin myös, että ammattikorkeakouluissa ohjelmatyypinen opetus on osoittanut onnistuneeksi: ”*Esim. AMK:ssa on alusta asti menty tämän tyyppi-seen koulutukseen. Suurimmasta osasta ekonomia ei kuitenkaan tule tutki-joita, tutkijoille voisi sitten olla oma ohjelmansa.*” AMK-rakenne saattaa kuitenkin olla myös heikkous: ”*Ei yliopiston kannata lähteä ammattikorkeakou-lujen markkinoille.*”

Jälleen löytyi myös hirtehisempää ajattelua: ”*Tulevaisuuden osaamistar-peet eivät ole korkeakoulujen eivätkä oppilaiden tiedossa. 2010 on aivan liian lyhyt perspektiivi. On sama, minkä tutkinnon tai aineen tiedot unohdat val-mistumisen jälkeen. Ikuinen oppiminen työssä.*”

Kun opettajia pyydettiin vastaamaan vapaamuotoisesti kysymykseen ”*Mikä on mielestäsi oppiaineitten rooli tulevaisuudessa?*”, vastauksissa korostui toi-saalta eri tieteenalojen ja oppiaineiden yhteistyön tarve: ”*Oppiaineiden yhteis-työ ja oppiaineiden välisyys lisääntyy (joustavuus, erikoistuminen...)*” Tämä kehitys nähtiin joissain vastauksissa äärimmilleen vietyinä sellaisena, että oppiaineiden rajat häipyisivät vähitellen kokonaan: ”*Omasta puolestani voisi olla yksi ainoa yhteiskuntatiede (jossa olisi sitten eri alasuuntauksia). Tämä taitaa olla lähitulevaisuudessa aikamoinen utopia, mutta kyllä tieteenalojen rajat tulevat asteittain murtumaan.*”

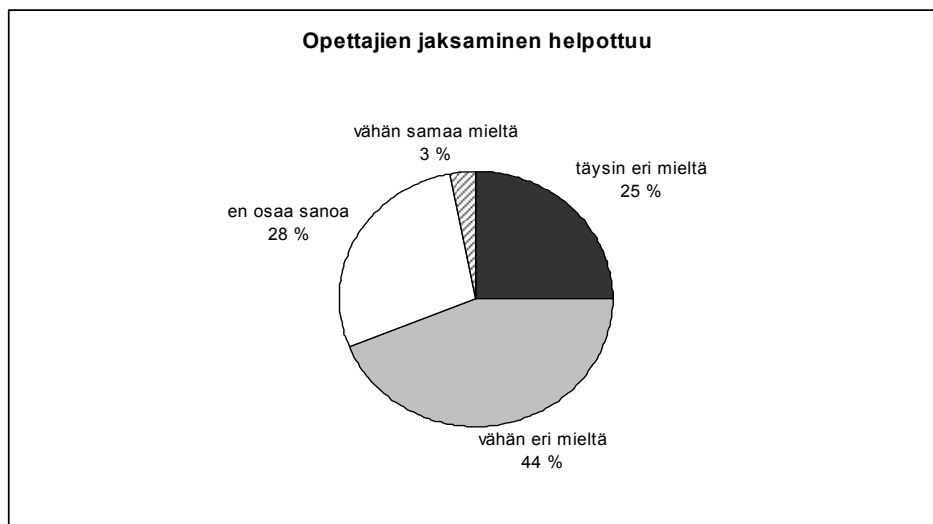
Toisaalta joidenkin vastaajien asenne oppiaineiden tulevaan rooliin oli pragmaattinen: *”Astua askel eteenpäin: tiedonjaosta soveltamiseen”*, ja *”Luoda opiskelijoille oppimisverkosto”*, tai *”Riippuu aineesta, menetelmätieteiden rooli tulee korostumaan.”*

Painotettiin myös synteisien tekemisen taitoa: *”Oppiaineiden rooli on luoda kokonaisuus, kuva siitä, mitä kaikkea mihinkin kuuluu,”* ja *”[Oppiaineiden rooli] Eryityisesti kauppakorkeakoulussa: osoittaa eri näkökantoja samasta asiasta. Synergian tuottaminen, kaikkia tarvitaan, vaikka toisilla saattaa olla suurempi rooli.”* Samalla esiin nousi myös konstruktivistisia oppimisenäkemyksiä oppiaineiden roolista opettajan näkökulmasta katsottuna: *”Tukea ja tuoda ohjelmiin omaa osaamistaan, toimia yhteistyössä keskenään, pyrkii synteettimäiseen, holistiseen näkemykseen nykyisen pilkotun näkemyksen sijaan.”* Lisäksi oppiaineiden välisen kilpailun nähtiin laajentavan oppimisen kenttää: *”Oppiaineyksiköt jäsentävät edelleen opetusta, mutta sisällöissä liikutaan vapaammin ja kilpaillaan uusien teemojen tarjonnassa.”*

6.3 Opetus muuttuu, mutta jaksako ope?

Opettajan ammatin muuttuessa entistä vaativammaksi ja haasteellisemmaksi myös opettaja on yhä useammin uupunut tai masentunut tai kärsii muista erilaisista mielenterveyden ongelmista. Aikaisempi viihtyminen työssä on kadonnut ja tilalle on tullut jatkuva epävarmuus työsuhteesta, yhä kasvavat tekniset osaamisvaatimukset, monitieteisyyden vaatimusten tuomat muutokset aineenhallinnassa sekä oppilasaineiden muuttuminen yhä lyhytjännitteisemmäksi ja rauhattomammaksi (ks. esim. Willman 2000; Luukkainen 2000). Tilastojen mukaan opettajat siirtyvät eläkkeelle yhä varhemmin. Työkyvyttömyys-, osa-aika- ja varhaiseläkkeelle lähtevien määrä kasvaa jatkuvasti, eikä kasvu ole selitettävissä yksistään ns. suurten ikäluokkien tulemisessa eläkeikään. Myös työuupumus on lisääntynyt samoin kuin uupumusasteinen jatkuva väsymys, kyynistyminen ja ammatillisen itsetunnon heikkeneminen sekä erilaiset stressioireet (Luukkainen 2000, 211). Kyynistyminen näkyy työilon katoamisena ja työn merkityksen kyseenalaistamisena ja opettajan tehtävän kaltaisessa ihmissuhdetyössä tällainen kehitys on rampauttavaa ja raskasta niin opettajalle kuin oppijalle.

Tässä kyselyssä selvitettiin TuKKK:n opettajien käsityksiä opettajan jaksamisesta tulevaisuudessa pyytämällä heitä ottamaan kantaa väitteeseen *”Opettajan jaksaminen ja työmotivaation ylläpito helpottuu vuoteen 2010 mennessä.”*

Kuvio 24. Vastausten jakauma väittämään ”Opettajan jaksaminen ja työmotivaation ylläpito helpottuu vuoteen 2010 mennessä”.

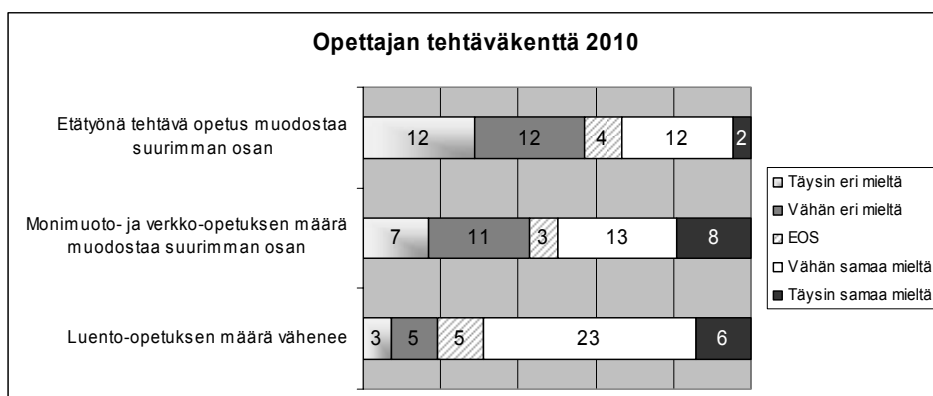
Kuvio 24 osoittaa, että vastaajat eivät selvästikään usko opettajan työn helpottuvan tulevaisuudessa: 28 vastaajaa (69 %) ei uskonut tähän ja vain yksi opettaja oli edes vähän samaa mieltä väittämän kanssa. Aika moni koki myös, ettei osaa sanoa asiasta mielipidettään. Kun asiaa tarkasteltiin vapaaehtoisten vastausten kautta, ainoa optimistisesti monimuotokysymykseen vastannut ei hänkään enää vaikuttanut niin kovin optimistiselta: *”Jotakin on pakko tapahtua, jotteivät opettajat hakeudu muihin töihin.”*

Toiset vastaajat korostivat nykyisiä paineita ja niiden määrällistä lisääntymistä tulevaisuuden suuntaan – muutosta ei tunnu olevan nähtävillä. Opettajan työ siis: *”Ei helpotu. Uusia paineen muodostusalueita varmaankin syntyy.”* *”Olemme jo pitkään menneet toiseen suuntaan. Paineet ja vaatimukset kasvavat, mutta korvaus ei. Tutkimus ja opetus kilpailevat yhä voimakkaammin opettajan ajasta.”* Reaktiivinen ajattelutapa on sitkeässä, omia mahdollisuuksia ei joko ole tai niitä ei kyetä näkemään. Niinpä työn raskaus tuntuu vain kasvavan eikä työmotivaatio siitä ainakaan parane: *”Riippuu suunnitelluista toimenpiteistä, rahoituksesta, työolosuhteista, työn mielekkyydestä...”* Kaikessa pessimistisyydessään nämäkin vastaukset tukevat aikaisemmissa tutkimuksissa saatuja tuloksia (esim. Ball 2004; Luukkainen 2000, 211–218; Willman 2000, 107–116).

6.4 Opetuksen teknistyvä arki

Vastaajia pyydettiin myös kommentoimaan väittämiä, jotka koskivat opetus-tehtävän uusia muotoja – etätyötä, monimuoto- ja verkko-opetusta ja luento-tyyppisen opetuksen vähenemistä.

1. Etätyönä tehtävä opetus muodostaa suurimman osan opettajan tehtäväkentästä vuoteen 2010 mennessä.
2. Erilaisien monimuoto- ja verkko-opetusmenetelmien ja ympäristöjen käyttö muodostaa suurimman osan opettajan tehtäväkentästä vuoteen 2010 mennessä.
3. Perinteisen luentotyypin tuntiopetuksen määrä vähenee vuoteen 2010 mennessä.

Kuvio 25. Vastaajien käsitykset etätyönä tehtävän, luentotyypin sekä monimuoto- ja verkko-opetuksen asemasta tulevaisuuden opetuksen kentässä.

Kuvio 25:n kuvaamista vastauksista näkyy, että suurin osa vastaajista (24 vastaajaa eli 57 %) ei näe etätyönä tehtävää opetusta tulevaisuuden merkittävimpana opetusmuotona, vaikka joka kolmas kuitenkin ajattelee niin. Vaikkei etätyöopetus lisääntyisikään, kuitenkin puolet vastaajista uskoo monimuoto- ja verkko-opetuksen määrän kasvavan samalla, kun peräti 30 vastaajaa (69 %) uskoo perinteisen luento-opetuksen vähenevän.

Etätyöopetuksen lisääntymiseen skeptisesti suhtautuvat kommentoivat vapaamuotoisissa vastauksissa toisaalta sitä, että eri oppiaineita ei pitäisi näin asettaa sellaisenaan samalle lähtöviivalle. Tarpeet ja traditiot ovat niin erilaisia: *”Tämäkin riippuu opetettavasta asiasta. Jonkin aiheen/aineen kohdalla voi näin olla, mutta ei voi yleistää.”* Toisaalta joissakin vastauksissa esiintyi jälleen niitäkin kommentteja, joista huokui uskon menetys kaiken kaikkiaan opetustehtävään ja sen mahdollisuuksiin: *”Tämä olisi mukavaa ja varmaankin siksi se ei tule koskaan toteutumaan...”*

Niistä, jotka uskoivat etätyöopetuksen kasvuun, osa näki kehityksen silti pessimistisesti: *”Juu-u, vähemmän maksettuja tunteja ja enemmän näkymätöntä työtä = työtaakka kasvaa mutta palkka ei...”* Monimuoto- ja verkko-opetusta koskevan väittämän kohdalla uskottiin hitaaseen muutokseen: *”Ei maailma niin nopeasti muutu ja kontaktiopetuksesta pidetään!”*

Samalla toiset kuitenkin katsovat asiaa enemmän oppijan kannalta: *”Monimuotoisuus ja valinnan vapaus opetusmetodeissa on suuri etu.”* Myös teknologisen kehityksen tuomien uusien laitteiden ja mahdollisuuksien merkitystä korostettiin: *”Mitä todennäköisemmin kyllä [monimuoto- ja verkko-opetus kasvaa], tietotekniikka helpottaa elämää. Kontaktiopetustakin tarvitaan, mutta virtuaalikirssin tekemiseen voi mennä kerralla enemmän aikaa kuin luennoimiseen.”*

Luento-opetuksen vähenemiseen uskottiin yleisesti ja kehitystä myös pidettiin hyvänä: *”Ainakin tulisi vähetä. Täyttä resurssien tuhlausta, opiskelijat osaavat itsekkin lukea.”* Samalla nykyopiskelijoiden itsensä kannalta uudenlaiset opetusmenetelmät nähtiin tarpeellisina: *”Levottomat sukupolvet eivät jaksa istua luennoilla.”* Silti löytyi myös niitä, jotka edelleen uskovat luentotyypin opetukseen: *”Tällä hetkellä ollaan kenties luentotyypin tuntiovetuksen minimissä, opiskelijat ovat hieman tympääntyneitä kaiken tyyppiin ryhmittöihin. Joten uskon, että tulevaisuudessa opettajat tulevat satsamaan myös hyviin ns. massaluentoisiin.”*

Vastauksista heijastui ristiriitaisia ajatuksia ja odotuksia. Esimerkiksi luento-opetuksen määrän vähenemiseen uskoi moni sellainenkin vastaaja, joka ei uskonut etä- tai monimuoto-opetuksen kasvuun. Olisi kuitenkin mielenkiintoista tietää, millaisia ratkaisuja he tässä tapauksessa sitten näkevät toteutuvaksi tulevaisuuden opetuksessa. Näitä ei vapaamuotoisissa vastauksissa kuitenkaan kerrottu. On kuitenkin huomattava, että vaikka ensimmäinen kysymys koski etätyönä eli siis esimerkiksi kotoa käsin tehtävää opetusta ja toinen monimuoto- ja verkko-opetusta eli oppimisympäristön teknistymistä, vapaamuotoisista kommenteista päätellen moni vastaaja ilmeisesti mielsi myös ensimmäisen kysymyksen käsitteen ”etäopetus” kautta ja puhui pikemminkin oppimisympäristöstä.

7 KEHITTÄMISEN STRATEGIAT

Niin julkisessa puheessa kuin yritystoiminnan johtamista ja kehittämistä koskevilla aloitteilla kulttuuriosaaminen, merkitystuotanto ja luovuuden merkityksen kasvu nähdään tulevaisuuden Suomen tärkeimpinä voimavaroina, joihin siis pitäisi resursoida nyt niin taloudessa kuin koulutuksessakin. Taloudellista lisäarvoa ammennetaan yhä suuremmalla kauhalla kulttuurisesta osaamisesta ja siihen perustuvasta elämystuotannosta. Tämä tarkoittaa sitä, että elinkeinorakenteemme on muuttumassa nopeassa tahdissa materiaali-intensiivisestä merkitysintensiiviseen samalla, kun talous dematerialisoituu eli koostuu yhä enemmän yhä abstraktimmista ja aineettomammista ilmiöistä ja asioista. Samalla kuitenkin hyvin konkreettiset tehokkuus- ja tuotanto-vaatimukset kasvavat niin aineellisessa tuotannossa kuin aineettomassa merkitysvirrassa. Jopa hallitusohjelmaan on kirjattu pyrkimys tiedon ja luovuuden varaan rakentuvasta hyvinvointiyhteiskunnasta, jossa korostetaan osaamista ja yrittämistä. (Koivunen 2005, Wilenius 2004, 25–37). Opetuksen kentässä puhutaankin kulttuurisen lukutaidon lisäämisestä, symbolituotannosta ja elämysoppimisesta.

Strategisen kehittämisen tehtävä on yliopistoissa ohjata opetusta siten, että se tukee yliopiston päämääriä ja visiota. Kehittämistyössä tärkeimpiä tekijöitä ovat tarkkaan määriteltyjen tavoitteiden lisäksi kaikkien osapuolten sitoutuminen niihin, kollegiaalinen toimintakulttuuri ja tarpeellisten taitojen ja tietojen jatkuva ylläpito. Yliopiston oma ilme ja luonne muodostuvat näistä tekijöistä. (Löfström & Nevgi 2005, 12.)

Muutama vuosi sitten tehdystä korkeakoulujen arviointineuvoston kauppa-korkeakouluja koskevasta arvioinnista käy ilmi, että tulevaisuuden tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiseen liittyvä mielipideilmasto näyttää olevan alan yliopistoissa hyvässä kunnossa. Opetuksen kansainvälisyys nähdään raportin mukaan yleisesti itsestäänselvyytensä ja vankka teknologiaosaaminen muodostaa luonnollisen osan opetus- ja oppimiskokonaisuutta. Suomen parhaat liiketoimintaosaamisen tutkijat ja tutkijaryhmät sekä yliopistoista että ammattikorkeakouluista tekevät aktiivisesti yhteistyötä keskenään ja kuuluvat EU:n huippuosaamisen verkostoihin. Täydennyskoulutuksen ja alumnitoiminnan koetaan myös muodostavan kiinteän osan toimintaa ja koulutusohjelmat on jo nykyisellään suunniteltu pääosin siten, että ne pystyvät joustavasti sopeutumaan uuteen tutkimustietoon. (Kettunen ym. 2003, 60–61)

Vaikka Turun kauppakorkeakoulun kansainvälisiä yliopistoyhteyksiä pidetään korkeakoulujen arviointineuvoston raportissa laajoina, ne kuitenkin perustuivat neuvoston mielestä liikaa henkilökohtaisille tutkimus- ja opetusyhteisille. Neuvosto toivookin TuKKK:lta selkeästi systemaattisempaa kansainvälistymisstrategiaa, jossa olisi mukana myös kv. yritysverkostoja. Arviointineuvosto esittää julkaisussaan lisäksi, että Turun kauppakorkeakoulun osalta kehittämistyössä lisättäisiin laitosten ja aineiden välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Myös opetuksen suunnitteluprosessi kaipaisi tutkimusajankohtana vallinnutta tilannetta systemaattisempaa kehittämistä. (Kettunen ym. 2003, 84–91)

Tähän onkin sittemmin paneuduttu mm. TuKKK:n omassa Strategia 2015:ssa (2004), jossa korostetaan yliopistojen välisen yhteistyön tiivistämistä ja vakiinnuttamista sekä henkilökunnan verkottumista. Hyvän tulevaisuuden tavoitteina kuvataan koulutuksen ja tutkimuksen yhä tiiviimpää kytkeytymistä toisiinsa, kansainvälistymistä ja sellaista oppimiskulttuuria, joka korostaa opettajan ja opiskelijan vuorovaikutusta. Puhutaan opetuksen kehittämisestä ja henkilökunnan kansainvälisen kokemuksen lisäämisen tärkeydestä. Peräänkuulutetaan laajoja kv. tutkimushankkeita ja koulutuspalvelujen vientiä, henkilövaihtoa ja englanninkielisiä uusia maisteriohjelmiä, joita onkin jo tarjolla. Kehittämishankkeissa korostetaan niissäkin verkostoitumista ja mainitaan erityisesti kansainvälinen ja kotimainen koulutusyhteistyö eri yliopistojen kesken, englanninkieliset maisteriohjelmat ja muut opintokokonaisuudet. Lisäksi puhutaan oppimisympäristöjen kehittämisestä ja erityisesti tieto- ja viestintäteknikan soveltamisesta tähän tarkoitukseen. Erilaiset palkitsemis- ja kannustusjärjestelmät halutaan ottaa käyttöön henkilökunnan motivoimiseksi muutoksen aikaansaattamisessa.

Kaiken perustana strategian mukaan on osaamisen kehittäminen, tehokkuus ja taloudellisuus sekä viestinnän kautta saavutettava positiivinen näkyvyys. Erillistä kansainvälistymisstrategiaa ei kuitenkaan ole laadittu eikä verkostoitumista ole systematisoitu – edelleen toimitaan suurelta osin henkilökohtaisten verkostojen ja kontaktien pohjalta niin tutkimuksen kuin opetuksenkin alueilla. (Strategia 2015, 2004)

7.1 Yhteistyö muiden yliopistojen kanssa

Tässä kyselyssä haluttiin tuoda esille erityisesti opetushenkilökunnan näemyksiä niistä asioista, jotka he näkevät tärkeimpinä kehittämisen kohteina TuKKK:n tulevaisuutta ajatellen. Monet näistä kehittämistehtävistä ovat samoja kuin sekä korkeakoulujen kehittämisneuvoston arvioinnissa että koulun omassa strategiassa mainitut asiat. Kyselyssä pyydettiin ensin kommentoi-

maan väittämää, jossa sanottiin, että ”On tavallista, että Turun kauppakorkeakoulun opiskelijat suorittavat osan maisteritutkintovaatimuksistaan muissa yliopistoissa vuonna 2010.”

Kuvio 26. Vastausten jakauma prosentteina väittämään ”On tavallista, että Turun kauppakorkeakoulun opiskelijat suorittavat osan maisteritutkintovaatimuksistaan muissa yliopistoissa vuonna 2010.”

Kuvio 26 kertoo, kuinka suurin osa vastaajista oli selkeästi samaa mieltä väittämän kanssa, eri mieltä oli vain muutama. Kuitenkin vastausten vapaa-muotoisista kommentteista voidaan päätellä, että siinä, missä jotkut näkevät opiskelijoiden mobiilisuuden positiivisena ilmiönä, toisille se on torjumisen arvoisen uhka. Esimerkkinä positiivisesta asenteesta yliopistojen väliseen koulutusyhteistyöhön opetuksen osalta ovat seuraavat kommentit: ”*Poikkitieteellisyyttä on suosittava. Se antaa laajemman näkökulman asioihin ja paremman työllistymismahdollisuuden.*” Toinen vastaaja kommentoi, että ”*Ainakin toivon sitä! Turun muut yliopistot tarjoavat niin paljon mahdollisuuksia, että on sääli, jos ei niitä aleta hyödyntää paremmin.*”

Negatiivisena asiana asiaan suhtautuvat ehdottivat mm. erilaisia strategioita, joilla opiskelijat saataisiin pysymään täällä: ”*Tähän me joudutaan väkisin, ellemm pysty motivoimaan heitä suoraan maistereiksi. Se ei kuitenkaan ole niin kauhean vaikeaa. Vrt. nykyisten kandiinien pieni määrä.*” Resurssien lisäämistä kaivattiin: ”*Turku on pieni ja joutuu häviölle em. tilanteessa, jolleivät resurssit kasva.*”

Samalla opiskelijoiden kasvava mahdollisuus valita oppilaitoksensa voi olla sekä uhka että mahdollisuus samalla kertaa: *”Mutta samalla esim. monet luonnontieteilijät tms. koulutuksen saaneet varmasti hakeutuvat TuKKK:n tekemään maisteritutkintoa, joten opiskelijamäärä TuKKK:ssa ei vähene, mutta toki muuntuu huomattavasti.”*

Jotkut näkivät asian ennen kaikkea opiskelijan näkökulmasta: *”Vaihtoopiskelu tulee todennäköisesti kasvattamaan suosiotaan entisestään.”* *”Opiskelijan elämäntilanteeseen soveltuu joustavampi malli, jossa suorituksia voi tehdä myös muualla.”*

Silti muutama vastaaja oli eri mieltä väittämän kanssa, mutta näiden vastausten perusteluista heijastui pikemminkin toive kuin oletus, että asia todella olisi tulevaisuudessa näin: *”Yhteistyötä voidaan lisätä, mutta omavaraisuus on meille tärkeää.”*

7.2 Meille tärkeimmät strategiat

Tässä tutkimuksessa vastaajien tehtäväksi annettiin valita tai nimetä tärkeysjärjestyksessä listassa olevista strategioista viisi sellaista, joiden avulla TuKKK:ta yleisemmin voidaan kehittää. Strategiavertailua helpottamaan luotiin yksinkertainen indeksiluku¹⁵, jossa otetaan valintojen tärkeysjärjestys huomioon. Taulukossa strategiavalinnat on asetettu indeksinmukaiseen tärkeysjärjestykseen.

Taulukko 5. Turun kauppakorkeakoulun tärkeimmät strategiat vuoteen 2010.

STRATEGIA	Valittu 1.	Valittu 2.	Valittu 3.	Valittu 4.	Valittu 5.	Summa	Indeksi
Erikoistuminen	15	3	3	2	1	24	101
Kansainvälistyminen	9	6	8	3	2	28	101
Yhteistyön lisääminen alueen yrittäjien ja yritysten kanssa	4	5	3	1	10	23	61
Verkostoituminen maan muiden yliopistojen kanssa	2	3	4	6	2	17	48
Tietoteknologian nykyistä suurempi hyödyntäminen	4	3	1	1	1	10	38

¹⁵ Indeksilukuun ykkösvalinnat kerrotaan viidellä, kakkosvalinnat neljällä, kolmoset kolmosella ja niin edespäin. Indeksiluku on valintojen näin laskettu summa.

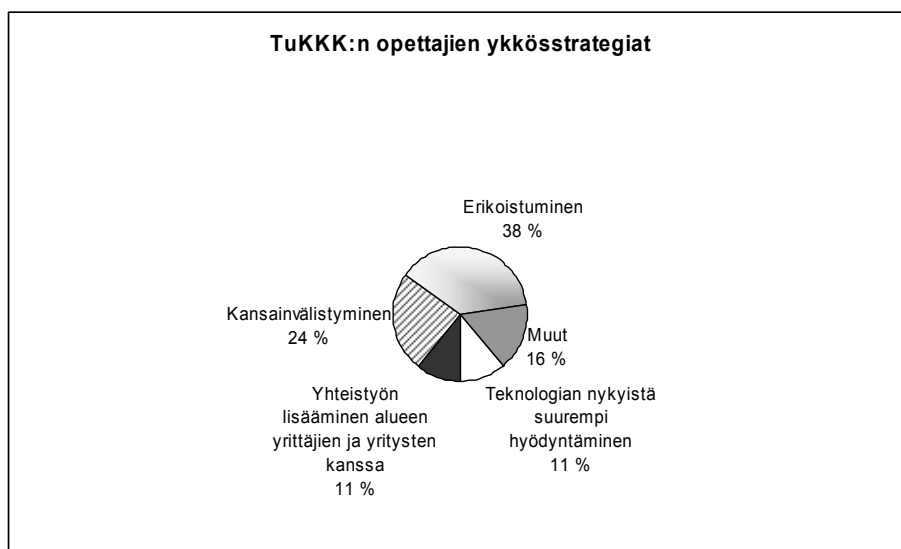
Yhteistyö alueen muiden op- pilaitosten kanssa	1	3	2	2	1	9	28
Yhteisten kansainvälisen tason asiantuntijoiden rekrytoiminen muiden yliopistojen kanssa		3	1	5	1	10	26
Sopeutuminen väheneviin re- sursseihin		4	2		3	9	25
Tiedottamisen ja markkinoin- nin lisääminen		1	4	3	2	10	24
Verkko-opetuksen ja verkko- opiskelun lisääminen		3	1	1	1	6	18
Maksullisten, yleisölle tarjot- tavien kurssien mukaan ot- taminen opetustarjontaan		1	3	2	1	7	18
Vaikuttaminen ”lobbaamalla” poliittisten toimijoiden kautta	1		2	1	2	6	15
Vaikuttaminen ”lobbaamalla” opetusalan virkamiesten kautta		1		2	1	4	9
Muut:							
* tieteellisyyden nostaminen					1	1	1
* onnistunut rekrytointi	1	1				2	9
* opetuksen laadun kehittämi- nen	1		1			2	8
* henkilökunnan sitouttaminen		1				1	4
* ulkoisen rahoituksen toimin- nan lisääminen				1		1	2
* resurssien keskittäminen				1		1	2

Kuten taulukosta näkyy, kärjessä ovat selvästi erottuen erikoistuminen ja kansainvälistyminen samalla pistemäärällä. Myös alueellinen yritys yhteistyö ja verkostoituminen yliopistojen kanssa nähtiin tärkeänä, mutta ne eivät kuitenkaan yltäneet ihan lähelle kahta edellistä. Tulos heijastaa sitä, että myös TuKKK:n opetushenkilökunta on sisäistänyt verkostoituminen ja verkostot, joita korostetaan aikamme strategiakeskusteluja ja kehittämissuunnitelmia koskevassa puheessa keskeisimpinä muutostekijöinä (ks. esim. Castells 1996, 1997, 1998).

Kommenteissa korostui ajatus siitä, että pienuus voi olla valtti, jota voitaisiin hyödyntää paremmin: ”Pienen yksikön vahvuus piilee yhteistyössä!” Toinen samanmielinen huomauttaa, että ”Pienen yliopiston pitää ottaa hyöty

pienuudestaan eikä yrittäkään olla suuri.” Toisaalta pienen voi olla muita tärkeämpää ymmärtää erikoistua: ”Profiloituminen pienelle yliopistolle tärkeää.” Ja toinen vastaaja sanoo, että olisi ”Tärkeää koota voimat kansallisesti ja erikoistua, mutta aivan yhtä tärkeää kansainvälistyä, koska tiede on kansainvälistä.”

Toimivan infrastruktuurin merkitystä painotettiin: *”Pitää ylläpitää/luoda infrastruktuuri joka on houkutteleva niin hyvälle oppilasainekselle kuin opettajille... Elinkeinoelämän sopiva hyödyntäminen pitäänee osaltaan menoja kurissa.”* Myös turhasta toiminnasta haluttaisiin päästä eroon: *”Resurssein keskittäminen ydintoimintoihin (byrokratiaa pienemmäksi ja aineita vähemmän)”*.

Kuvio 27. TuKKK:n opettajien ykkösstrategiat.

Kuviosta 27 voidaan nähdä, että ykkössijalle kun valitut strategiat nostetaan erilleen, esiin nousee myös mielenkiintoisia ja osin ristiriitaiseltakin vaikuttavia ilmiöitä. Yli kolmasosa vastaajista asettaa erikoistumisen tärkeimmälle sijalle. Esimerkiksi verkko-opetuksen kehittäminen ei noussut tärkeimpien strategioiden taulukossa kovin korkealle eikä sitä nostettu ykkösstrategiaksi yhdessäkään vastauksessa, vaikka tietoteknologian lisääminen sai kohtuullisesti ääniä. Samoin opetuksen laadun kehittäminen jäi taulukossa marginaaliseksi. Kun samaa asiaa tutkittiin pienten lukioden rehtorien tulevaisuudenkuvista, verkko-opetus sai siellä vankasti eniten kannatusta – 36 % vastaajista asetti sen ensimmäiseksi strategialistalla (Rubin & Linturi 2004, 111–113).

Vaikuttaa hiukan siltä, että vaikka tietoteknologia ja verkottuminen ymmärretään tulevaisuudessa yhä kriittisemmiksi tekijöiksi yliopiston kehittämisessä ja kilpailukyvyn ylläpitämisessä, TuKKK:n opettajat eivät kuitenkaan vielä tarkalleen ole sisäistäneet sitä, mitä nämä asiat todella tarkoittavat opetuksen ja tutkimuksen arjessa.

On myös mielenkiintoista tarkastella, kuinka kyselyn vastaukset ja valinnat suhtautuvat TuKKK:n omassa Strategia 2015:ssa esitettyihin tavoitteisiin ja kriittisiin menestystekijöihin opetuksen näkökulmasta. Kansainvälistyminen ja tietoteknologian kehittäminen opetustarkoituksiin ovat myös TuKKK:n Strategia 2015:n (2004) tärkeimpiä tavoitteita, mutta erikoistumisesta sellaisenaan siellä ei puhuta. Yritysyhteistyön merkitys näkyy virallisessa strategiassa erityisesti vastauksena yhteiskunnallisen palvelutehtävän haasteisiin.

7.3 Avoimen yliopiston merkityksestä

Kun elinikäisen oppimisen näkökulma ja muuttuvat osaamisen ja tietämyksen vaatimukset korostavat aikuisopiskelun merkitystä, myös Avoimen yliopiston rooli yliopistojen opetustarjonnassa on kasvanut ja kasvaa edelleen vuosi vuodelta. Avoin yliopisto ja täydennyskoulutus voidaan nähdä myös puuttuvana elementtinä yliopistoinstituution ja yhteiskunnan välissä. Myös TuKKK:n strategiassa (2004) korostetaan aikuiskoulutuksen aseman kehittämistä – volyymiksi suunnitellaan opintojaksoina jopa kymmentä prosenttia TuKKK:n antaman koulutuksen kokonaismäärästä.

Opettajien käsityksiä avoimen yliopiston roolista ja merkityksestä haravoiitiin väittämässä, jossa puhuttiin avoimen yliopiston merkityksestä opetusväylänä tulevaisuudessa.

Kuvio 28. Vastausten jakauma väittämään ”Avoimen yliopiston opetustarjonta muodostaa merkitykseltään yhä kasvavan väylän perustutkintoon opiskelijaksi hyväksytyjen joukosta.” (n=39)

Kuvion 28 mukaan väittämän kanssa enemmän tai vähemmän samaa mieltä oli 59 % eli 23 vastaajaa, siis suurin osa. Vapaamuotoisissa perusteluissa korostettiin avoimen yliopiston opiskelijoiden suurempaa motivoitumista oppimiseen ja iän tuomaa vakautta ja hiljaista tietoa: ”*On paljon hiukan iäkkäämpää väkeä, joilla on hyvä työkokemus ja avoimen kautta pääsevät vähitellen opiskeluun sisälle.*” Myös toinen kommentti korosti samaa asiaa: ”*On hyvä saada taloon työelämässä ansioitunutta, motivoitunutta opiskelija-ainesta. Laadusta ei silti pidä tinkiä!*” Ja vielä: ”*Tällä tavoin saadaan motivoituneita opiskelijoita, jotka voivat osaltaan siirtää omaa hiljaista tietoaan nuoremmille opiskelijoille.*”

Toisaalta lievää sarkasmiakin näkyi: ”*Näin kai OPM toivoo*”, tai ”*Tämän koulun resursseilla turhaa puuhastelua. Täydennyskoulutus on eri asia.*” Eri mieltä olleet eivät monetkaan kommentoineet vastaustaan. Silti muutamia huomautuksiakin löytyi: ”*Ei niitä enää tarvita: kaikki ovat korkeakouluissa.*”

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomessa yliopistolla on perinteisesti ollut laaja autonomia, joka on taannut vahvan itsesäätelyn. Ihanteena on ollut ns. humboldtilainen yliopisto, jonka mukaan vain tiedeyhteisön itsensä jäsenet saavat ohjata tieteen kehitystä. Vahvan autonomian toinen peruspilari on ollut vapaa sivistystyö, joka on taannut sen, että yliopistoilla oli 60-luvulle asti lähes täydellinen itsemääräämisoikeus. Valtio ei juurikaan rajoittanut taloudellista apuaan lakisääteisen ja yleisluonteisen tavoitteenmäärittelyn jälkeen. Valtionavun edellytyksenä nähtiin toisaalta pyrkimys opiskelijan persoonallisuuden kehittymiseen, toisaalta toiminnan opinnollisuus ja opiskelun omaehtoisuus.

8.1 Kansainvälistymisen haasteet

Suomalaista yliopistojärjestelmää on viime aikoina kritisoitu voimakkaasti. Kritiikki on kohdistunut erityisesti yliopistojemme asemaan globalisoituvassa korkeimman opetuksen kentässä. Michelsen (2004, 29–30) tiivistää Sitran julkaisemassa kirjassaan osan kritiikkiä seuraaviin väittämiin:

1. Suomalaisissa yliopistoissa on niiden korkeaan kansainväliseen tasoon nähden vain vähän ulkomaalaisia opiskelijoita.
2. Suomalaisissa yliopistoissa työskentelee suhteellisen vähän ulkomaalaisia tutkijoita ja professoreita.
3. Suomalaiset yliopistot eivät ole korkeasta kansainvälisestä maineestaan huolimatta erityisen tunnettuja maailmalla.
4. Suomalaiset tutkijat eivät ole saaneet viimeisten vuosikymmenien merkittäviä tiedepalkintoja.
5. Suomeen tulevat vaihto-opiskelijat ja professorit jäävät vain harvoin pysyvästi Suomeen.

Ratkaisuksi Michelsen esittää koko yliopistojärjestelmän rakenteellisia uudistuksia, jotka liittyisivät sekä johtamis- ja hallintokulttuuriin että rahoituskelliseen asemaan ja liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntämiseen. (ibid., 31.)

Turun kauppakorkeakoulun *Futures Learning-projektin* työryhmä laati työnsä tuotoksena oman tulevaisuusstrategiansa (2002) TuKKK:n laajemman strategiaprosessin yhdeksi taustapaperiksi ja keskustelumateriaaliksi. Tämän paperin lähtökohtana oli ajatus siitä, että TuKKK joutuu tulevaisuudessa (seu-

raavien 10–15 vuoden aikana) mukaan yhä kovenevaan kansainväliseen kilpailuun opiskelijoista ja hyvistä opettajista, kun mahdollisuudet opiskella eri puolilla maailmaa esimerkiksi tietoverkon välistyksellä kasvavat. Suuret yliopistot osallistuvat kilpailuun volyymillään ja resurssiensa laajuudella ja panostavat siksi todennäköisesti perinteisempään kauppatieteelliseen osaamiseen. Niillä on siten myös mahdollisuus palkata parhaat opettajat ja rekrytoida sitten opetus- ja tutkimusresurssiensa houkuttelevuudella lahjakkaimpia opiskelijoita Euroopan-laajuisesti ja globaalilla tasolla. Lisäksi monimuoto-opetus ja virtuaalistuminen samoin kuin fokusoidut maisteriohjelmat tuovat jokaisen opiskelijan ulottuville yhä laajempia ja mielenkiintoisempia opiskelumahdollisuuksia samalla, kun tutkintojen koostaminen monenlaisista osa-alueista ja eri yliopistojen tarjonnasta muodostuu yhä helpommaksi mm. JOO-sopimuksen myötä.

Sen vuoksi tässä strategian taustapaperissa esitettiin, että TuKKK:n on säilyäkseen, selvitäkseen ja menestyäkseen verkostoiduttava samalla, kun jokaisen verkoston jäsenen on yksikkönä erikoistuttava omalla alueellaan ja syvennettävä omaa erityisosaamistaan. Näin verkostolla on kokonaisuutena tarjottavanaan sekä parhaille opettajille, tutkijoille että opiskelijoille globaalilla tasolla niin houkutteleva toimintaympäristö, että se on kilpailukelpoinen suurten yliopistojen tarjonnan kanssa. Vahvistuva eurooppalainen ja kansainvälinen yhteistyö nähdään strategiassa pienen kaupallisen alan yliopiston mahdollisuutena yhä kovenevan kilpailun tuomiin haasteisiin. (F-Learning 2002)

Kansainvälistyminen on nostettu tärkeimmäksi kehittämisen painopistealueeksi myös TuKKK:n strategiassa (2004), jossa esitetään toiminnan tavoitteeksi *”olla kansainvälisesti tunnustettu liiketalouden asiantuntija valikoituneilla aloilla”*. Lisäksi koulutustehtävästä todetaan erityisesti, että *”[k]oulutuksen lähtökohtana on tutkimuksen ja opetuksen tiivis kytkeytyminen toisiinsa. Koulutuksessa jatketaan opettajien ja opiskelijoiden vuorovaikutusta korostavan oppimiskulttuurin vaalimista ja kehittämistä. Turun kauppatieteiden korkeakoulu on laadukas ja vaativa opiskelupaikka, jonka koulutustarjonta on laaja-alaista, mutta kuitenkin tarkoituksenmukaista niin sisällöllisesti kuin kohderyhmittäinkin tarkasteltuna.”*

Jotta TuKKK:n strategiassa kuvatut tavoitteet olisi mahdollista toteuttaa, siinä todetaan myös, että tarvitaan yhteistyötä niin yksilöiden kuin yksiköidenkin välillä samoin kuin kehittyvää verkostoa erityisesti ulkomaisten liiketalouden alan oppi- ja tutkimuslaitosten kanssa. Korkeakoulujen arviointineuvostonkin (2003) edellyttämää kansainvälistä tutkimusyhteistyötä kehitetään niin, että yksiköillä ja aineilla on laajoja hankkeita – erityisesti EU-rahoituksella – kotimaisten ja ulkomaisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi panostetaan erityisesti englanninkielisiin maisteriohjelmiin samalla, kun

opiskelijavaihtoa lisätään. Yritysyhteistyötä lisätään ja koulutuksessa panostetaan oppimisympäristön kehittämiseen. Tämä toteutetaan hyödyntämällä digitaalisia oppimisvälineitä sekä kehittämällä opintoneuvontaa ja opintojen ohjausta.

Perustana TuKKK:n strategian toteutumiseksi (2004) ovat osaaminen, tehokkuus ja toimiva viestintä. Osaamisella tarkoitetaan tasapainoisuutta henkilö- ja työjärjestelmässä, joka taas edellyttää sekä sitä, että lupaavia opiskelijoita ja jatko-opiskelijoita rekrytoidaan henkilökuntaan. Työntekijöille taataan strategiassa sekä mahdollisuus kehittää ja jatkokouluttaa itseään että hyvät työskentelyedellytykset kansainvälistyvässä tiede- ja koulutusympäristössä.

Kuitenkaan pelkkä hieno strategia ei riitä, vaan muutoksen haasteet ulottuvat väistämättä myös arkeen, koulun jokapäiväiseen työhön ja siinä tehtäviin päätöksiin saakka. Tämä puolestaan edellyttäisi myös TuKKK:n opetushenkilökunnalta uudentyyppistä asennetta ja aktiivisuutta niin laitosten kuin yksilötasolla. Opetusmateriaalien, kurssien opetusisältöjen, luentojen ja seminaarien muuttaminen englanninkieliseksi on vasta ensimmäinen askel matkalla kohti laajamittaista ja laadukasta kansainvälistä toimintaa arjen tasolla.

Strategiassa ei erityisesti painoteta erikoistumista, joka kuitenkin nousi sekä F-learning-projektissa (2002) että tässä julkaisussa raportoidussa kyselyssä yhdeksi tärkeimmistä TuKKK:n menestyksikkään tulevaisuuden tekijäksi. Erikoistuminen sellaisissa asioissa, joissa jo nyt olemme korkealla tasolla niin tutkimuksen kuin koulutuksen osalta, nähtiin tässä kyselyssä sekä TuKKK:n kaltaisen pienen yliopiston opetuksen ja tutkimuksen korkean laadun edellytyksenä että tärkeimpänä kilpailuvalttina kansainvälistyvässä toimintaympäristössä (ks. taulukko 5 ja kuvio 27, ks. myös kuvat 9 ja 21). Erityisesti yhteistyön merkitys korostui selvästi tulevaisuuden strategiaa koskevan listan vastauksissa, mutta onnistunutta rekrytointia ei kuitenkaan nostettu erityisen korkealle. Yhteistyö ja verkostoituminen sekä maan muiden yliopistojen, kansainvälisten partnereiden että yritysmaailman kanssa nähdään keinoiksi kehittää TuKKK:n tulevaisuutta. (Taulukko 5)

Kansainvälistyminen nousikin eri strategioita käsittävällä listalla toiseksi korkeimmalle sijalle (ks. kuvio 27, taulukko 5). Tästä huolimatta kyselyn pohjalta vaikuttaa siltä, että vaikka kansainvälistymisen väistämättömyys ja globalisoituvan maailman haasteet ymmärretään hyvin ja hyväksytään teoreettisella ”strategiakielen” tasolla, arjen päätöksissä ja valinnoissa yksittäisen opettajan tasolla asia ei ole vielä kovinkaan itsestään selvä. Siinä, missä monikulttuurisuuden nähtiin lisääntyvän niin omassa koulussamme kuin yliopistoissa yleensäkin kaikilla tasoilla (kuvio 11), TuKKK:n yleistilannetta tämän ei juurikaan koettu tulevaisuudessa hetkauttavan (kuvat 5 ja 6). Omat opiskelijamme tekevät vastaajien mukaan kyllä osan opinnoistaan

ulkomaisissa yliopistoissa (kuvio 26), mutta sama ilmiö, jonka toiset näkevät positiivisena tulevaisuutena, onkin osalle vastaajista selkeä uhkakuvana.

Yleistäen voidaan todeta, että opettajat näkevät sekä erikoistumisen että kansainväliset yhteydet, monikulttuurisuuden ja globaalin yhteistyön koulumme tulevaisuuden tärkeimpinä kulmakivinä.

8.2 Strategian tavoitteet vs. opettajien käsitykset

TuKKK:n strategiassa (2004) korostetaan sekä ulkoisen että sisäisen viestinnän toimivuutta. Tämä puolestaan edellyttää keskinäisen vuoropuhelun ja vaihtamismahdollisuuksien lisäämistä. Vastauksia analysoitaessa nousee voimakas käsitys siitä, että vastaajat kokivat liian monien muutosilmiöiden ja asioiden olevan heidän omien vaikutusmahdollisuuksiensa ulottumattomissa. Muutos tuntuu vain tapahtuvan riippumatta siitä, mitä yksittäinen opettaja siitä tuumii. Opetuksen työkentän opettajat ennakoivat tulevaisuudessa vain raastuvan ja jaksamisen muuttuvan yhä vaikeammaksi (kuvio 24).

Osaaminen näyttäytyy opettajille oman osaamisalueen reunojen laajenemisenä oman tieteenalan ulkopuolelle ja jatkuvan itsensä kehittämisen ja osaamisen päivittämisen pakkona (kuviot 21 ja 23). Opettajien pätkä- ja osa-aikatyöt lisääntyvät tai ainakin pysyvät ennallaan (kuvio 17), eikä helpotusta arjen puurtamiseen näy. Verkko-opetus tuo lisää paineita samalla, kun opetuksen sisällöt viihteellistyvät yhä enemmän (kuvio 25, kuvio 15). Tässä tilanteessa opettajalta vaaditaan vastaajien mielestä silti yhä enemmän toimimista eräänlaisena opiskelijan kokopäiväisenä mentorina, siis kykyä välittää hiljaista tietoa ja kokemusta (kuvio 22).

Herääkin kysymys, miten tämä kaikki voidaan käytännössä toteuttaa. Pätkä- tai osa-aikaisessa työsuhteessa oleva yksittäinen opettaja ahertaa yksinään yhä voimakkaammin mekaanisiin ja digitaalisiin välineisiin perustuvassa oppimisympäristössä. Miten esimerkiksi kokemuksen ja hiljaisen tiedon välittämiseen ylipäänsä voidaan lisäkoulututtautua, ja mistä löytyy se ylimääräinen aika ja resurssit, joiden turvin opettaja edes jaksaisi pysytellä oman tieteenalansa viimeisemmän tiedon kyydissä, saati sitten että hän pystyisi laajentamaan jatkuvasti osaamistaan muille tieteenaloille?

TuKKK:n strategiassa (2004) tarkoitetaan toiminnan tehokkuudella erityisesti tulostavoitteiden tarkoituksenmukaisuutta ja realistisuutta sekä sitä, että toiminta on taloudellisesti terveellä pohjalla. Niin yksiköiden kuin työntekijöidenkin toimintaa arvioidaan ja mitataan ja tavoitteiden mukaisista saavutuksista luvataan palkita. Tässä kyselyssä vastaajien mielestä tulosten mittaaminen kuitenkin muuttuu yhä enemmän määrällisin mittarein tehdyksi tutkimukseksi samalla, kun laadullinen kehitys ja laadullisin mittarein mitattava muutos

jäävät alakynteen (kuvio 8). Samalla ihmetellään yleisemminkin sitä, miten laadullisia ilmiöitä ja saavutuksia ylipäänsä voidaan mitata ja tuottavuutta määritellä niissä tapahtuvan pelkästään määrällisen kehityksen perusteella.

Strategiassa (2004) puhutaan siitä, että myös aikuiskoulutuksen asemaa vahvistetaan. Pedagogisena lähtökohtana säilyy vuorovaikutteinen oppimiskäsitys. Tausta-ajatuksena väikky perinteinen sivistysyliopiston ihanne ja vapaan sivistystyön aate. Kyselyvastauksissa Avoin yliopisto nähtiin kuitenkin pikemminkin merkityksellisenä väylänä erityisesti työelämässä jo kannuksensa hankkineille saada itselleen maisterintutkinto (kuvio 28). Tämä ajatus heijastaa pikemminkin sisäistettyä pärjäämisen eetosta (taulukko 4, kuvio 12) kuin yleistä sivistysihannetta. Opettajat näyttävät myös uskovan, että yliopistokoulutus on jo nyt ja erityisesti tulevaisuuden opiskelijalle enemmänkin väylä paremman elämän saavuttamiseksi kuin sivistyksellinen päämäärä itsessään (kuvio 13). Samalla kuitenkin jo vähän iäkkäämmällä ja kokeneemmalla opiskelijaryhmällä nähtiin olevan jotain todella tärkeää annettavaa perinteisille opiskelijoille esimerkiksi hiljaisen tiedon muodossa, ja tässä heijastuu taas usko hiljaisen tiedon ja kokemuksen välittymiseen tätä kautta (kuvio 22).

Uuden kaksiportaisen tutkintorakenteen nähtiin myös auttavan opiskelijoita työelämän sijoittumisessa. Toisaalta tässä kävi selvästi ilmi, että TuKKK:n opettajien mielestä myös yliopistotasaisen koulutuksen tarve on kasvamassa Suomessa (kuvio 19). Tämä näkökulma ehkä kuvastaa sitä, että OPM:n viime vuosien strategiat ja opetuspolitiikan painopisteet on sisäistetty vahvasti tältä osin.

8.3 Jakautunut tulevaisuus

Vastausten yhteenvedosta kootut kuvat yliopiston opettajasta ja opiskelijasta vuonna 2010 ovat pohjimmaltaan hyvin ristiriitaisia. Vaikka erikseen selvitetty ominaisuudet ja niistä johdetut tulevaisuudenkuvat ovat useammin negatiivisia kuin positiivisia, silti vastaajat näkivät TuKKK:n tulevaisuuden yleensä kokonaisuutena katsoen valoisana tai ainakin kohtuullisen mukavana. TuKKK:n omista toimintaedellytyksistä suurin osa vastaajista ei osannut sanoa mitään, mutta niistä, jotka osasivat, suurin osa näki tulevaisuuden myönteisenä. Samaten siinä, missä hiukan yli puolet näki toisaalta oman koulumme ja toisaalta yleensä maan yliopistojen tulevaisuuden jatkuvan suunnilleen ennallaan, 60 % vastaajista uskoi, että Suomenkin tulevaisuus on hyvä ja valloista.

Kun sitten pureuduttiin syvemmälle yksittäisiin asioihin, esille alkoi nousta huomattavasti pessimistisempiä sävyjä. Työttömyys lisääntyy ja yhteiskunta

kovenee. Samalla opettajat joutuvat yhä useammin osa-aika- tai pätkättöihin ja työttömyysjaksot on käytettävä oman osaamisen päivittämiseen ja kehittämiseen. Jaksamisesta tulee yhä suurempi ongelma. Opiskelijat muuttuvat vaativammiksi ja opetuksessa täytyy yhä enemmän ottaa huomioon opiskelijan viihtyminen. Kilpailu niin yksittäisen opettajan tasolla työpaikoista kuin yliopistojen tasolla opetustarjonnan tekemisestä opiskelijalle yhä houkuttelevammaksi kovenee samalla, kun osaamisvaatimukset kasvavat.

Ratkaisematta jää, kuinka yksittäisen opettajan pessimistinen tulevaisuus sitten voisi toteutua pääosin positiivisena nähdyssä tulevaisuuden yleisen tason toimintaympäristössä. Tämä ristiriita on samantyyppinen kuin aikaisemmissa tutkimuksissa havaittu (ks. esim. Rubin & Linturi 2004).

Toisaalta yleisen tason tulevaisuudenkuvia hallitsee käsitys teollisen yhteiskunnan perinteisten instituutioiden ja toimintatapojen pysyvyydestä. Ne ymmärretään itsestäänselvyyksiksi ja ”totuuksiksi”, joiden muutos järjestyttäisi koko olemassaoloa. Tietoisuuden tasolla kuitenkin on nyt tapahtumassa – ja jo osin – tapahtunutkin sellaisia muutoksia, jotka eivät selity enää perinteisen teollisen yhteiskunnan instituutioiden toiminnan normaaleilla vaihteluilla, vaan jotka kuvastavat syvempää yhteiskunnallista, kulttuurista ja taloudellista murrosta. Tämä tapahtumassa oleva ristiriitainen tila heijastuu tiedostamattomalla tasolla ilmeisesti myös TuKKK:n opettajien tulevaisuudenkuviin.

Tutkimukset osoittavat samalla, että omaa elämää ja arkea koskevien asioiden ja tapahtumien tulevaisuudet nähdään useammin positiivisina ja optimistisina, toiveiden ja odotusten toteutumina, kun taas itsen ja oman vaikutuskyvyn ulkopuolelle jäävät asiat saavat tulevaisuudenkuvissa negatiivisesti värittyneen sävyn. Niissä nähdään pelkojen toteutuminen. Kun tässä kyselyssä kysymykset osoitettiin suoraan koskettamaan Turun kauppakorkeakoulun ja/tai sen opettajien tulevaisuutta, tulevaisuus nähtiin mieluummin positiivisena kuin negatiivisena, siis pikemmin toiveen kuin pelon toteutumana. Kun kysymyksen viitekehystä ei ollut annettu ja kysymyksen muoto oli siis yleisempi, abstraktimpi, esiin nousivat useammin pelot. Myös tämä saa vahvistusta aiemmista tutkimuksista (Rubin 1998, 2000).

8.4 Elinkautinen uhka vai elämänikäinen ilo? TuKKK:n opettajan muotokuva 2010

Tässä tutkimuksessa kävi myös ilmi, että TuKKK:n opettajat näkevät opettajan tehtävän muuttuvan yhä raastavammaksi tulevaisuudessa. Jos vastausten tuloksista maalataan muotokuva yliopisto-opettajasta vuonna 2010, se näyttää aika lohduttomalta:

Opettaja on osan vuotta työttömänä, mutta saa välillä osa-aikaisia tai pätäkätöitä. Samalla tavalla kuitenkin sinnittelevät muihinkin ammatteihin valmistuneet – yhä kovenevassa maailmassa pätäkittäisestä työttömyydestä on tullut normaalia arkea. Opettajan työmarkkinoilla pysymisen ehtoja ovat vankka erikoistuminen ja opinnot kansainvälisissä yliopistoissa. Kilpailun valtteja ovat jatkuva pyrkimys pärjäämiseen ja selviytymiseen, elinikäinen ja elämänlaajuinen valmius oppimiseen – jotkut puhuvatkin tässä yhteydessä elinkautisesta – ja pakotettu luovuus.

Opettajan on jatkuvasti käytettävä lomiaan tai työttömyyskausia kouluttautumiseen pitääkseen yllä osaamistaan, vaikka työssäolojaksojen kiihtyvää työtahti ja kiire eivät anna siihen mahdollisuutta. Koulutuksessa on otettava huomioon myös muilla tieteenaloilla tapahtuva kehitys, koska oman tieteenalan osaaminen ei työmarkkinoilla enää riitä. Kun työtä sitten on tarjolla, se on muodoltaan yhä enenevässä määrin verkko- ja monimuoto-opetusta, perinteistä luento-opetusta on yhä vähemmän. Merkillistä kyllä, etänä tehtävän työn määrä ei tästä huolimatta kuitenkaan lisäännä. Samoin oppimisympäristön muuttuessa yhä enemmän Internet- ja mobiilipohjaiseksi tästä aiheutuva ja suurelta osin vapaa-ajalla tehtävää lisätyötä ei kuitenkaan korvata opettajalle taloudellisesti.

Opetusmateriaaleja ja -vaatimuksia rakentaessaan opettajan on otettava huomioon se, että opiskelija on yhä useammin muun kuin suomenkielinen. Materiaalit on siis tehtävä englanniksi. Lisäksi metodien on oltava viihdyttäviä – opiskelijat eivät halua pitkästyä. Pitkästynyt opiskelija on vaarallinen: hän vaihtaa nopeasti opinahjoaan ja se taas tietää kiihtyvässä kilpailussa huonoa sekä opettajalle että koko yliopistolle. Opettajan on siis osattava laatia tai etsiä markkinoilta uusia ja erilaisia oppimispeljä ja hauskoja tietokoneanimaatioita opetuskäyttöön. Tämä puolestaan tarkoittaa kustannusten kasvua, mutta koulussa keskustellaan jatkuvasti siitä, kuka maksaa yhä kalliimmaksi tulevat opetusmateriaalit. Niinpä opettajan luovuus ja omat ohjelmointitaidot sekä muu digitaalisen materiaalin kehittämistä koskeva osaaminen muuttuvat yhä tärkeämmiksi ammattitaitovaatimuksiksi.

Opettajan työssä suoriutumista mitataan yhä enemmän erilaisilla tehokkuutta tarkastelevilla määrällisillä mittareilla. Jaksaminen on elintärkeää, heikot tipahtavat työmarkkinoilta. Tämä kuitenkin todennäköisesti tietää opetushenkilökunnalle yhä enemmän loppuunpalamisia ja muita terveyshuolia, varsinkin iän karttuessa.

Opiskelija puolestaan viettää yhä useammin osan opiskeluaikaansa ulkomailla ja muokkaa oman tutkintonsa siten, että siihen sisältyy opintoja useissa eri yliopistoissa. Hän opiskelee saadakseen tulevaisuudessa vähän leveämmän leivän – sivistys ei sellaisenaan ole kiinnostavaa eikä tarpeellista. Viihtyminen

ja pitkäjännitteisen puurtamisen välttäminen nopeita tuloksia odottavassa välittömien palkkioiden maailmassa ovat itsestänselvyyksiä.

Akateeminen työttömyys on kuitenkin kasvava uhka. Opiskelu on pääasiassa kurssimuotoista ja se ymmärretään välineeksi paremman elämän saavuttamiseksi, ei itseisarvoksi. On siten todennäköistä, että suosituimpien kurssien ja opintokokonaisuuksien sisällöt muuttuvat yhä enemmän soveltavaan ja käytännönläheiseen suuntaan. Opiskeluvuosista on siis suoriuduttava mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman hyvin arvosanoin, eikä kaksi maisterintutkintoa ole enää harvinaisuus vaan itsestänselvyys.

Voidaankin aiheellisesti kysyä, eivätkö monet näistäkin ajatusmalleista ja strategioista kuvasta ainakin hienoista reaktiivista tai korkeintaan pre-aktiivista asennetta tulevaisuutta kohtaan (ks. taulukko 3). Niin koulun omassa strategiapaperissa (2004) kuin tähän kyselyyn vastanneiden opettajien vastauksissa korostuu kaiken kaikkiaan vankka suoriutumisen ja pärjäämisen eetos, joka näkyy tarpeena selviytyä tulevaisuudessa. Korostetaan erilaisia keinoja ja pyrkimyksiä, joiden avulla voidaan aina vain paremmin kehittää sekä Turun kauppakorkeakoulua että sen (opetus)henkilökuntaa tulevaisuuden haasteista selviytymiseen. Sitten luetellaan parhaat menetelmät ja käytännöt, joilla varustettuina nämä haasteet voidaan vastaanottaa. Tarkoituksena on hankkia vähitellen joukko sellaisia ominaisuuksia, kykyjä ja osaamista, joiden katsotaan olevan kriittisiä tulevaisuudessa selviämisen kannalta. Tulevaisuus on kuin joukko tuulimyllyjä, jotka näyttäytyvät nykyhetken täysissä varusteissa olevalta ritareilta. Sitä vastaan sitten varustaudutaan valmiiksi kuin don Guijote ainakin...

Aidosti proaktiivinen lähtökohta olisi kuitenkin samalla pyrkiä muuttamaan itse tulevaisuutta vaikuttamalla niihin haasteisiin, joita se tuo tullessaan. Proaktiivinen toimija – olipa tämä toimija sitten organisaatio kuten Turun kauppakorkeakoulu, instituutio kuten opetustehtävä, tai yksilö kuten yksittäinen opettaja – pyrkii selviämisen ja suoriutumisen lisäksi tai joskus jopa niiden asemesta vaikuttamaan tulevaisuuden luonteeseen. Tämä on mahdollista ainoastaan miettimällä yhteistuumin sitä, millaisia erilaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia tulevaisuudessa voisi olla tarjolla ja pohtimalla sitten erilaisia toimintatapoja, joilla tulevaisuuden suuntaan voidaan vaikuttaa. Tätä toimintaa kutsutaan tulevaisuuden tekemiseksi, erotuksena tulevaisuuden vastaanottamisesta ja sen haasteisiin sopeutumisesta.

8.5 ...Siis laukkaan, Rosinante!

Tämä kysely osoittaa lisäksi että yliopiston opettajat kaipaavat erityisesti tukea opetuksen kehittämiseen. Samalla nähdään kuitenkin, että uusien oppi-

misnäkemysten, -teknologioiden ja -ympäristöjen hankinnalla ja sisäistämisellä ei ole käytännössä merkitystä, jos näitä taitoja ei voida hyödyntää omassa työssä rakenteellisten tekijöiden vuoksi. Tässä mielessä opetuksen näkyminen sekä yliopiston strategiatyöskentelyn tasolla että yliopiston johdon puheissa ja valinnoissa edistää opetuksen uusien ideoiden ja pedagogisten taitojen arvostusta myös itse opettajakunnan keskuudessa.

LÄHDELUETTELO

- Aaltonen, M. – T. Heikkilä (2003) *Tarinoiden voima. Miten yritykset hyödyn-
tävät tarinoita?* Talentum: Helsinki.
- Aaltonen, M. – Wilenius, M. (2002) *Osaamisen ennakointi. Pidemmälle tule-
vaisuuteen, syvemmälle osaamiseen.* Edita: Helsinki.
- Antikainen, A. (1998) *Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta.* WSOY Oppima-
teriaalit: Porvoo.
- Ball, S. (2004) Suorituskeskeisyys ja yksityistäminen jälkihyvinvointivaltion
koulutuspolitiikassa. *Kasvatus*, Vol. 35, No: 1, 6–20.
- Bell, W. (1997) *Foundations of Futures Studies. Human Science for a New
Era. Volume I: History, Purposes, Knowledge. Volume II: Values,
Objectivity and the Good Society.* Transaction Publishers: New
Brunswick and London.
- Castells, M. (1996) *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol-
ume I, The Rise of the Network Society.* Blackwell Publishers:
Malden and Oxford.
- Castells, M. (1997) *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol-
ume II, The Power of Identity.* Blackwell Publishers: Malden and
Oxford.
- Castells, M. (1998) *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol-
ume III, The End of Millennium.* Blackwell Publishers: Malden
and Oxford.
- Futures Learning (2002) Turun kauppakorkeakoulun työryhmän tulevaisuus-
strategia. Julkaisematon keskustelupaperi.
- Haapala, A. (2002) Mitä on tulevaisuuskasvatus? Teoksessa: *Tulevaisuuskas-
vatus*, toim. A. Haapala, 125–140. Opetus 2000-sarja, PS-Kus-
tannus: Juva.
- Haring, M. (2002) Teoksessa: *Tulevaisuuskasvatus*, toim. A. Haapala, 69–84.
Opetus 2000-sarja, PS-Kustannus: Juva.
- Helve, H. (2002) *Arvot, muutos ja nuoret.* Yliopistopaino: Helsinki.
- Hietanen, O. – Rubin A. (2004) *Oppimisympäristöjen tulevaisuus. Tutkimuk-
sen ja yhteiskunnan haasteita.* Tulevaisuuden tutkimuskeskus,
TUTU-julkaisuja: 4.

- Hilpelä, J. (2004) Järjen epäilyä ja suunnittelemattomuuden ylistystä? Ekskursio uusliberalistiseen koulutuspolitiikkaan. *Kasvatus*, Vol. 35, No: 1, 55–65.
- Inayatullah, S. (1993) From 'Who Am I?' to 'When Am I?' Framing the shape and time of the future. *Futures*, April 1993, 235–253
- Jarvis, P. (2002) The Implications of Life-wide Learning for Lifelong Learning, <http://us.uvm.dk/lifelonglearning/pdf/peterjarvis.pdf>
- Johnston, R.J. –Gregory, D. –Pratt G. –Watts, M. (toim.) (2000) *The Dictionary of Human geography*. 4. p. Blackwell Publishers: USA.
- Jouvenel, H., de (1967) *The Art of Conjecture*. Basic Books, Inc. Publishers: New York. English translation from the French by N. Lary.
- Junes, S. (2003) *Opetus ja opettajuus yliopistokulttuurin kontekstissa*. Aikuis- kasvatuksen pro gradu -tutkielma, Kasvatustieteiden laitos, Tampereen yliopisto. (Julkaisematon.)
- Jussila, J. – Saari, S. (toim.) (1999) *Opettajankoulutus tulevaisuuden tekijänä. Yliopistoissa annettavan opettajankoulutuksen arviointi*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja: 11. Edita: Helsinki.
- Kaivo-oja, J. – Kuusi, O. – Koski, J.T. (1997) *Sivistyksen tulevaisuusbarometri 1997. Tietoyhteiskunta ja elinikäinen oppiminen tulevaisuuden haasteina*. Opetusministeriön suunnittelusihteeristön työpapereita: 25. Helsinki.
- Kankaala, K. –Kaukonen E. – Kutinlahti, P. – Lemola, T. – Nieminen, M. – Välimaa J. (2004) *Yliopistojen kolmas tehtävä?* Sitran julkaisusarja 264, Edita Prima: Helsinki.
- Keskinen A. – Aaltonen, M. – Mitleton-Kelly, E. (2002) *Organisational Complexity*. FFRC Publications 6/2002, Finland Futures Research Centre, Turku School of Economics and Business Administration: Turku.
- Kettunen, P – Carlsson, C. – Hukka, M. – Hyppänen, T. – Lyytinen, K. – Mehtälä, M. – Rissanen, R. – Suviranta, L. – Mustonen, K. (2003) *Suomalaista kilpailukykyä liiketoimintaosaamisella. Kauppatieteiden ja liiketalouden korkeakoulutuksen arviointi*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 6:2003, Edita: Helsinki.
- Kivinen, O. – Hedman, J. (2005a) Tieteellisen toiminnan tuloksellisuus. Tieteenaloittainen analyysi. *Tieteessä tapahtuu*, Vol. 22, No: 2, 26–32.
- Kivinen, O. – Hedman, J. (2005b) Jos tulokset eivät miellytä, riko peili. *Tieteessä tapahtuu – Keskustelua*, Vol. 22, No: 5, 43–47.
- Knuuttila, S. (1989) Selitykset. Teoksessa: *Aristoteles: Nikomakhoksen etiikka*. Gaudeamus: Helsinki.

- Koivisto, J. – Kylämä, M. – Listenmaa, J. – Vainio, L. (2002) *Virtuaaliopetuksen haasteet ja niihin vastaaminen. Malleja ja menetelmiä opetushenkilöstön ennakkointiin virtuaaliopetuksessa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa*. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 101, Opetusministeriö: Helsinki.
- Koivunen, H. (2005) Kulttuuriviennin avaintekijät. Merkitysintensiivinen tuotanto ja luova talous nousevat. *Economic Trends* 3, 36–39.
- Korhonen-Yrjänheikki, K. (2004) *Suomalainen teknillinen korkeakoulutus ja toimintaympäristön muutos 2015*. Tekniikan Akateemisten Liitto TEK: Helsinki
- Kortteinen, M. – Tuomikoski, H. (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Hanki ja jää*. Tammi: Helsinki.
- Kuure, T. (toim.) (2001) *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto, Julkaisuja 16; Nuorisosaian neuvottelukunta Nuora, julkaisuja 19. Stakes: Pieksämäki.
- Lehtisalo, L. (2002) *Tieto, oppiminen, sivistys. Avauksia ihmisen vuosisataan*. WSOY: Helsinki.
- Lengsfeld, T. (2004) *Information Overload, Infotainment and Responsible Citizenship: Challenges for Democracy*. Työryhmän puheenjohtajan alustus Rooman Klubin konferenssissa “Limits to Ignorance. The Challenge of Informed Humanity”, Helsinki 11.-12.10.2004. (Julkaisematon)
- Liiketoimintaosaamisen kehittäminen korkeakoululaitoksessa. Yliopistojen kauppatieteellinen ala, ammattikorkeakoulujen hallinnon ja kaupan ala*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 1:2001.
- Luukkanen, O. (2000a) *Opettaja vuonna 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakkointihankkeen (OPEPRO) selvitys 15*. Loppuraportti. Opetushallitus, Hakapaino: Helsinki.
- Luukkainen, O. (2000b) Olemme paljon vartijoina – Koulu tulevaisuutta varten. Teoksessa: *Kirjeitä rehtoreilta*, toim. M.-L- Toivanen, 178–201. PS-kustannus: Juva.
- Löfström, E. –Nevgi, A. (2005) Quality Online – Dimensions of Virtual Learning, English Summary. Teoksessa: *Laadukkaasti verkossa. Yliopistollisen verkko-opetuksen ulottuvuudet*, toim. A. Nevgi – E. Löfström – A. Evälä, 11–15. Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja, Yliopistopaino: Helsinki.
- Maffessoli, M. (1996) *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*. Sage Publications: London. Thousand Oaks: New Delhi.

- Malaska, P. (2000) Knowledge and Information in Futurology. *Foresight*, Vol. 2 No:2, 237–244.
- Mannermaa, M. (2004) *Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus*. WSOY: Helsinki.
- Michelsen, K-E. (2004) *Kansainvälistyvä yliopisto. Suomalaisen yliopistojärjestelmän haasteet*. Sitran julkaisusarja 270, Edita: Helsinki.
- Millennium Project 2005. 15 Global Challenges for Humanity. <http://www.acunu.org/millennium/ch-10.html>
- Moitus, S. (toim.) (2000) *Yliopistokoulutuksen laatuysiköt 2001–2003*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 6:2000. Edita: Helsinki.
- Nevgi, A, – Löfström, E. – Evälä, A. (toim.) (2005) *Laadukkaasti verkossa. Yliopistollisen verkko-opetuksen ulottuvuudet*. Kasvatustieteen laitoksen julkaisuja, Yliopistopaino: Helsinki.
- Niiniluoto, I. (1993) Tulevaisuudentutkimus – tiedettä vai taidetta? Teoksessa *Miten tutkimme tulevaisuutta?*, toim. M. Vapaavuori, 13–18. Acta Futua Fennica No: 5. Painatuskeskus: Helsinki.
- Niiniluoto, I. (1994) Sivistys ja arvot. Teoksessa: *Sivistys 2017*, toim. Liekki Lehtisalo, 45–66. Areena, WSOY: Jyväskylä.
- Niiniluoto, I. (1998) Kuuluuko tulevaisuuteen vaikuttaminen tieteen laatuvaatimukseen? *FUTURA*, Vol. 17, No: 4, 7–10.
- Niiniluoto, I (1999) Voidaanko tulevaisuudesta tietää? *Tieteessä tapahtuu*, Vol. 17, No: 1, 5–9.
- Nuutinen, A. (2000) Tieteenalojen opetuskulttuurien ja laatukäsitysten eroista. Teoksessa: *Yliopistokoulutuksen laatuysiköt 2001–2003*, toim. S. Moitus. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 6. Edita, Helsinki.
- Perusopetuslaki 1998.
- Popper, K. (1995) *Arvauksia ja kumoamisia. Tieteellisen tiedon kasvu*. [Conjectures and Refutations, 1963, käänn. suom. Eero Eerola.] Tammer-Paino: Tampere.
- Puohiniemi, M. (2002) *Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan*. Limor-Kustannus: Vantaa.
- Pyhältö, K. (2004) Pragmatistiskonstruktivistinen näkökulma opettajuuteen: Uusi opettajuus? *Lectio Praecursoria, Psykologia*, Vol. 39, No: 4, 314–317.
- Reponen, T. (2005) Henkilöstön asema yliopistojen rakenteellisessa kehittämisessä. Turun kauppakorkeakoulu, lukuvuoden 2005–2006 avajaispuhe. <http://www.tukkk.fi/ajankohtaista/avajaispuheet2005/avajaiset05.htm>

- Rinne, R. – Kallo, J. – Hokka, S. (2005) Liian innokas mukautumaan? OECD:n koulutuspolitiikka ja Suomen vastauksia. *Kasvatus*, Vol. 35, No: 1, 34–54.
- Rubin, A. (1995) *Ote huomiseen. Tulevaisuustietoisuus opetuksessa*. Tulevaisuussarja 5. Painatuskeskus: Helsinki.
- Rubin, A. (1996) Tulevaisuuskasvatuksen etiikka. Teoksessa: *Kasvatuksen etiikka*, toim. P. Pitkänen, 108–117. Edita, Helsinki 1996.
- Rubin, A. (1998) *The Images of the Future of Young Finnish People*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, Sarja D-2:1998. Turku.
- Rubin, A. (2000) *Growing up in Social Transition: In Search of a Late-modern Identity*. Annales Universitatis Turkuensis, Series B, Tom. 234, Humaniora. Turun yliopisto, Turku.
- Rubin, A. (2002a) Futures Learning: from eLearning towards a Futures-oriented Way of Learning. *Journal of Futures Studies*, November 2002, 7(2):21–34.
- Rubin, A. (2002b) Tulevaisuudenkuvat ja identiteetin rakentuminen myöhäis-modernissa. Teoksessa: *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*, toim. M. Kampainen – O. Kuusi – S. Söderlund, 887–906. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 896: Helsinki.
- Rubin, A. (2004) Tulevaisuustietoisuudesta tulevaisuusosaamiseen. Teoksessa: *Aihekokonaisuudet perusopetuksen opetussuunnitelmassa*, toim. Marja-Leena Loukola, 104–112. Opetushallitus. Gummerus: Jyväskylä.
- Rubin, A. – Linturi, H. (2001) Transition in the Making. The Images of the Future in Education and Decision-making. *Futures*, Vol. 33, No: 3–4, April/May 2001, 267–305.
- Rubin, A. – Linturi, H. (2004) *Muutoksen tuulissa. Pienten lukioiden tulevaisuudenkuvat*. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen julkaisusarja 3/2004.
- Räikkä, J. (1994) Muuttuvat arvot. Teoksessa: Pitkänen, P. (toim.), *Katse kohti tulevaa. Tulevaisuuskasvatuksen suuntaviivoja*, toim. P. Pitkänen, 15–30. Tulevaisuuden tutkimuksen seura, Tulevaisuus-sarja 5. Painatuskeskus: Helsinki.
- Sariola, J. (2002) Missä ovat yliopisto-opetuksen rajat? – Mobiiliopiskelu virtuaaliyliopiston kehittämisen strategisena valintana. Teoksessa: *Mobiiliopiskelu – joustavasti liikkeessä*, toim. P. Seppälä. Helsingin yliopisto, Opetusteknologiakeskus.
- Seppälä, P. (2002) Nopeammin, tehokkaammin, mobiilimmin – mobiiliopiskelu ilmiönä. Teoksessa: *Mobiiliopiskelu – joustavasti liikkeessä*, toim. P. Seppälä. Helsingin yliopisto, Opetusteknologiakeskus.

- Shell 2005. The Shell Global Scenarios to 2025.
http://www.shell.com/static/royal-en/downloads/scenarios/exsum_23052005.pdf
- Siltala, J. (1996) Yksilöllisyyden historialliset ja psykologiset ehdot. Teoksessa: *Yksilö modernin murroksessa*, toim. A. Hautamäki ym., 117–204. Gaudeamus: Helsinki.
- Sipilä J. – Vuorinen, T. (2005) Tuloksellisuudesta vailla tuloksia. *Tieteessä tapahtuu – Keskustelua*, Vol. 22, No: 4, 39–44.
- Starkey, K. – Tempest, S. (2005) The future of the business school: Knowledge challenges and opportunities. *Human Relations*, Vol. 58, No: 1, 61–82.
- Stompe, J. (1997) Teacher professionalism and identity beyond 2000. Teoksessa: *The teacher's changing role in society. Report, The 2nd Bi-annual Nordic Teacher Training Students Conference*, toim. S. Røang. MeriPaino Oy.
- Taylor, Ch. (1991) *The Ethics of Authenticity*. Harvard University Press: Cambridge and London.
- Turun kauppakorkeakoulun strategia 2015 (2004)
http://www.tukkk.fi/intranet/Organisaatio/strategia2015/strategia_kesäkuu2004_VALMIS.doc
- Uusikylä, K. (2003) *Vastatulia. Inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta*. PS-Kustannus, Opetus 2000: Juva.
- Vattimo, G. (1989) *Läpinäkyvä yhteiskunta*. Gaudeamus: Helsinki.
- Vesterinen, O. (2004) *Verkko-opetuksen arvot ja arviointi helsinkiläisten luokanopettajien näkökulmasta*. Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto, Kasvatustiede.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/pg/vesterinen/verkkkoop.pdf>
- Viherä, M.-L- (1999) *Ihminen tietoyhteiskunnassa – kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana*. Turun kauppakorkeakoulu Sarja A-1, Turku.
- Välimaa, J. (2004) Kolmas tehtävä korkeakoulutuksessa: Tavoitteena joustavuus ja yhteistyö. Teoksessa: *Yliopistojen kolmas tehtävä?*, toim. K. Kankaala – E. Kaukonen – P. Kutinlahti – T. Lemola – M. Nieminen – J. Välimaa, 43–68. Sitran julkaisusarja 264, Edita Prima: Helsinki.
- Wilenius, M. (2004) *Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana*. Edita: Helsinki.

- Willman, A. (2000) Opettajan jaksaminen puntarissa: Opettajuuden rajoja etsimässä. Teoksessa: *Opettajan professiosta*, toim. K. Harra, 107–116. Artikkelisarja. Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen opetus-säätiö OKKA. Vuosikirja No: 1, Helsinki.
- Wright, G.-H., von (1982) *Determinism and the Knowledge of the Future*. Tulevaisuuden tutkimuksen seuran julkaisusarja A-4:1982. Turku.
- Wright, G.-H., von (1989) Arvot ja tarpeet. Teoksessa: *Riittääkö energia, riittääkö järki?*, toim. P. Malaska – I. Kantola – P. Kasanen. Gaudeamus: Helsinki, ss. 151-66.
- Wright J., von (1996) Oppimisen tutkimuksen opetukselle asettamia haasteita. *Kasvatus*, Vol. 27, No: 1, 9–21.
- Yliopistojen imagotutkimus 2005.
http://intranet/Tiedotteet/5536_TUKKK_RAPORTTI_2005.pdf

Tiedosta osaamiseen: Opetuksen tulevaisuudenkuvat

Kysymykset Turun kauppakorkeakoulun opetushenkilökunnalle

Taustatiedot

1. Vastaajan ikä

- alle 25 v.
- 26-35 v.
- 36-45 v.
- 46-55 v.
- yli 55 v.

2. Vastaajan sukupuoli

- mies
- nainen

3. a) Vastaajan taustakoulutus:

b) Olen toiminut opetustehtävissä _____ vuotta.

4. Opetusnimikkeeni on

- professori
- yliassistentti
- assistentti
- lehtori
- tuntiopettaja
- dosentti
- muu, mikä? _____

5. Työsuhteeni muoto on

- jatkuva virka
- määräaikainen virka
- muu, mikä? _____

6. Toimenkuvaani kuuluu myös

- tutkimustyötä
- hallintotehtäviä.
- muu, mikä? _____

Muuttuvatko opetuksen arvot?

Nykyisin puhutaan yhä enemmän ns. edutainmentista, siis koulutuksen (**education**) ja viihteen (**entertainment**) yhdistämisestä. Samalla joudutaan pohtimaan myös sitä, onko oppimisen päämääränä elämyksien lisääminen vs. tyydytyksen ja täyttymyksen tunne, joka rakentuu ponnistelusta, saavutuksista, käytetystä ajasta ja vaivasta. Toisaalta voidaan myös kyseenalaistaa se, pitäisikö näitä asioita yleensä asettaa vastakkain.

7. Henkilökohtaisesti koen opetustehtävän tällä hetkellä

- professiona
- kutsumuksena
- välitilana lopulliseen elämäntehtävääni valmistautuessa
- kaikille yhteiskunnan jäsenille yhtäläisesti kuuluvana velvollisuutena, jota täytän omalta osaltani.

Miksi vastasin näin?

8. Opetuksen sisällöstä tulee yhä enemmän viihteellistä vuoteen 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

9. Tulevaisuudessa pärjäämisen kannalta tärkeimmät oppijan kolme ominaisuutta ovat mielestäni:

- kyky sitoutua päämääriin
- joustavuus
- elämyshakuisuus
- kyky nopeisiin ratkaisuihin
- kyky pitkäjänteiseen, päätösten ja valintojen tulevaisuusvaikutuksien harkintaan
- kyky kriittisyyteen
- sopeutumiskyky
- jatkuvan muutoksen sietokyky
- jokin muu, mikä?

Miksi vastasin näin?

Yhteiskunta ja yliopisto

Opetusministeriön tilaamassa vuoden 1997 Sivistysbarometrissä uskottiin, että tietoyhteiskunnassa sivistys itseisarvona ja perinteinen opiskelutraditio ovat syrjäytymässä ajattelutamme. Sivistyskäsityksen arveltiin painottuvan siten, että tämän tai tuon tietäminen ei ole enää tärkeää sinänsä, vaan tietoyhteiskuntakehitys edellyttää yhä laajempaa informaation ja tiedon arvottamisen kykyä. Tieto ei yksin enää riitä, vaan tarvitaan näkemyksellistä ymmärrystä. Seuraavassa selvitetään muutamia Sivistysbarometrissä esille nousseita oletuksia nykytietämyksen valossa:

10. Osaaminen vanhenee yhä nopeammin.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

Sivistysbarometrissä oletettiin myös, että tiedon määrän kasvun ja tiedonkulun nopeutumisen myötä kansalaisten todellisuudentaju ja toimintakykyisyys vähenevät ja ihmiset passivoituvat. Työttömyyden arveltiin vähenevän vuoteen 2017 mennessä, mutta lyhyemmällä aikavälillä menestyjien ja putoajien välisen kuilun oletettiin kasvavan. Maailmanlaajuisella tasolla oletettiin, että kehitysmaat ja kehittyneiden maiden pienyritykset jäävät suurten, monikansallisten yhtiöiden jalkoihin.

11. a) Vuonna 2010 Suomessa vallitsee samanaikaisesti rakenteellinen työttömyys ja työvoimapula.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

b) Vuonna 2010 Suomessa vallitsee täystyöllisyys.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

c) Pätkätyöt ja osa-aikatyöt yleistyvät / lisääntyvät nykyisestä v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

12. a) Vuoteen 2010 mennessä maassamme on rakennettu sellainen toimeentulojärjestelmä, jossa työ ja toimeentulo on erotettu toisistaan.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

b) Miten mielestäsi vuonna 2010 käytössä oleva toimeentulojärjestelmä vaikuttaa koulutukseen ja oppilaitoksiin?

(Vapaamuotoinen vastaus)

13. Korkeakoulutuksen tarve yhteiskunnassa vuoteen 2010 mennessä

kasvaa huomattavasti kasvaa vähän en osaa sanoa pienenee vähän pienenee huomattavasti

Miksi vastasin näin?

14. Opiskelijat arvostavat vuonna 2010 nykyistä enemmän pienten yliopistojen tarjoamia yksilöllistä palvelua.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

15 a) Suomeen on muodostunut maksullisten yliopistojen järjestelmä nykyisenkaltaisen julkishallinnollisen lukiojärjestelmän rinnalle vuoteen 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

b) Mitä mieltä olet tällaisesta kehityskulusta?

(Vapaamuotoinen vastaus)

Tutkintorakenteen uudistuminen

Vastauksena kaksipuolaisen ns. Bolognan mallin tuomiin tutkintorakenteen uudistushaasteisiin mm. Helsingin kauppakorkeakoulu on aikeissa siirtyä nykyisestä pääaine-sivuainetyyppisestä oppiainekokonaisuudesta sellaiseen malliin, joka muodostuu kauppatieteellisen alan ammattikuvien ja taitotarpeiden pohjalle rakentuvista opinto-ohjelmista. Tällainen malli tuo aivan uudentyypisiä haasteita niin opetuksen järjestämiselle, opiskelijoiden itsetuntemukselle, opettajan työnkuvalle kuin perustutkimuksen ja opetuksen suhteelle. Tulevaisuusperspektiivi seuraavissa kysymyksissä on vuoteen 2010 ulottuva ajanjakso.

16. Opinto-ohjelmamuotoinen opetus vastaa pääaine-sivuainetyyppistä mallia paremmin kauppatieteellisen alan tulevaisuuden osaamistarpeisiin.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

17. Opetuksen sisällöt irtautuvat perinteisestä tieteenala-ajattelusta.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

18. Mikä on mielestäsi oppiaineitten rooli tulevaisuudessa?

Vapaamuotoinen vastaus

19. Aidosti kaksiportainen tutkintorakenne auttaa opiskelijoita sijoittumaan nykyistä joustavammin työelämään.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

20. Aidosti kaksiportainen tutkintorakenne heikentää ns. perustutkimuksen tarvetta ja osaamisen tasoa .

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

21. Kaksiportaisen tutkintorakenteen myötä Turun kauppakorkeakoululle jää kandidaattitason koulutus ja varsinainen maisterikoulutus ja jatko-opiskelijat siirtyvät suurempiin yliopistoihin (esim. Helsinkiin).

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

22. On tavallista, että Turun kauppakorkeakoulun opiskelijat suorittavat osan maisteritutkintovaatimuksistaan muissa yliopistoissa vuonna 2010.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

23. Vuoteen 2010 mennessä muodostuu uusi opetusalan ammattilaisten ryhmä, verkko-oppimisympäristöjen ja siihen liittyvän teknisen ja avustavan työn osaajat.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

Turun kauppakorkeakoulun erityishaasteet

24. Turun kauppakorkeakoulun yleiset toimintaedellytykset ovat mielestäni v. 2010 paremmat kuin nyt.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

25. Turun kauppakorkeakoulu on yhdistetty muihin Turun yliopistoihin v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

26. Opiskelijamäärämme lisääntyy nykyisestä v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

27. Turun kauppakorkeakoulun ilme muuttuu nykyistä monikulttuurisemmaksi v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

28. Sijaintipaikkakuntamme tarjoamien palvelujen merkitys kasvaa opiskelijan valitessa yliopistoaan vuoteen 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

29. Opetuksen tehokkuuden määrälliset mittarit muodostavat Turun kauppakorkeakoulun rahoituksen pääasiallisen perustan v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

30. Opetuksen laadulliset mittarit muodostavat rahoituksemme pääasiallisen perustan v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

Yliopisto-opettajan kuva vuonna 2010

Vuoden 1997 Sivistysbarometrissä oletettiin opettajan ammatin merkityksen kasvavan vain vähän tietoyhteiskuntaprosessin syvetessä. Painopisteen nähtiin siirtyvän elinikäiseen oppimiseen ja tärkeimmiksi opetettaviksi asioiksi katsottiin kommunikaatiovalmiuksien lisääminen ja muutoksen sietokyky.

31. Perinteisen luentotyypin tuntiopetuksen määrä vähenee vuoteen 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

32. Erilaisten monimuoto- ja verkko-opetusmenetelmien ja ympäristöjen käyttö muodostaa suurimman osan opettajan tehtäväkenttää vuoteen 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

33. Etätyönä tehtävä opetus muodostaa suurimman osan opettajan tehtäväkenttää vuoteen 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

34. Verkko-opetusmateriaalien valmistelusta saatava korvaus vastaa tuntiopetusmateriaalien valmistelusta saatavaa korvausta vuonna 2010.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

35. Muuttuvatko opettajan ammattitaitovaatimukset v. 2010 mennessä? Miten?

(Vapaamuotoinen vastaus)

36. Opettajan aineenhallinnan vaatimukset kasvavat oman alkuperäisen oppiaineen rajojen ulkopuolelle v. 2010 mennessä.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

37. Opetusalaakohtaisen erityisosaamisen ylläpito edellyttää jokaiselta opettajalta jatkuvaa lisäkoulutusta v. 2010 mennessä.

- täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

38. Vuonna 2010 etäopetus muodostaa Turun kauppakorkeakoulun opettajan toimenkuvasta

- alle kolmanneksen
 yli kolmanneksen mutta alle puolet
 yli puolet
 prosenttimäärä vaihtelee ja on täysin riippuvainen oppiaineesta. Miten?

- en osaa sanoa

Miksi vastasin näin?

39. Vuonna 2010 Turun kauppakorkeakoulun opettajien pätkätyöt ja osa-aikatyöt ovat

- pysyneet ennallaan
 lisääntyneet nykyisestä tilanteesta, paljonko prosenteissa? _____
 vähentyneet nykyisestä tilanteesta, paljonko prosenteissa? _____
 En osaa sanoa

Miksi vastasin näin?

40. Kyky välittää kokemusta ja hiljaista tietoa muodostuvat vuoteen 2010 mennessä oleelliseksi ammatillisen osaamisen alueiksi opettajan työssä.

- täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

41. Opettajan jaksaminen ja työmotivaation ylläpito helpottuu vuoteen 2010 mennessä.

- täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

TUKKK:n strategiat

42. Onko yliopistotason koulutus mielestäsi tulevaisuudessa oppijan kannalta ensisijaisesti

- väline paremman elämän ja toimeentulon saavuttamiseksi
- väline ammattitaidon ja työelämässä vaadittavan osaamisen saavuttamiseksi
- itsestäänselvyys
- sivistyksellinen päämäärä sinänsä
- jotain muuta, mitä?

Miksi vastasin näin?

43. Valitse seuraavasta listasta mielestäsi Turun kauppakorkeakoulun viisi tärkeintä strategiaa ja laita ne numerorjestykseen (aikaperspektiivi vuoteen 2010).

- erikoistuminen
- tietoteknologian nykyistä suurempi hyödyntäminen
- verkko-opetuksen ja verkko-opiskelun lisääminen
- kansainvälistyminen
- sopeutuminen väheneviin resursseihin
- maksullisten, yleisölle tarjottavien kurssien mukaan ottaminen opetustarjontaan
- yhteistyö alueen muiden oppilaitosten kanssa, minkä?

-
- verkostoituminen maan muiden yliopistojen kanssa
 - tiedottamisen ja markkinoinnin lisääminen
 - yhteistyön lisääminen ammattijärjestöjen kanssa
 - vaikuttaminen ”lobbaamalla” poliittisten toimijoiden kautta
 - vaikuttaminen ”lobbaamalla” opetusalan virkamiesten kautta
 - yhteisten kansainvälisen tason asiantuntijoiden rekrytoiminen muiden yliopistojen kanssa
 - yhteistyön lisääminen alueen yrittäjien ja yritysten kanssa
 - muu, mikä

Perustele valitsemaasi listaa vapaamuotoisesti

Avoimen yliopiston rooli yliopistojen opetustarjonnassa on kasvanut vuosi vuodelta. Elinikäisen oppimisen näkökulma ja nopeasti muuttuvat osaamisen ja tietämyksen vaatimukset korostavat aikuisopiskelun merkitystä.

44. Avoimen yliopiston opetustarjonta muodostaa merkitykseltään yhä kasvavan väylän perustutkintoon opiskelijaksi hyväksytyjen joukosta.

täysin eri mieltä vähän eri mieltä en osaa sanoa vähän samaa mieltä täysin samaa mieltä

Miksi vastasin näin?

Yleiset tulevaisuudenkuvat

45. Näen Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuuden vuoteen 2010 mennessä

- erittäin valoisana
- valoisana
- tilanteemme säilyy suunnilleen nykyisen kaltaisena
- selviämme jotenkin
- tilanteemme heikkenee nykyisestä selvästi
- lakkaamme olemasta
- en osaa sanoa

Miksi vastasin näin?

46. Näen maamme yliopistojen tulevaisuuden vuoteen 2010 mennessä

- erittäin valoisana
- valoisana
- tilanne säilyy suunnilleen nykyisen kaltaisena
- selvitään jotenkin
- tilanne heikkenee nykyisestä selvästi
- suurin osa lakkaa olemasta
- en osaa sanoa

Miksi vastasin näin?

47. Näen maamme tulevaisuuden vuoteen 2010 mennessä

- erittäin valoisana
- valoisana
- tilanteemme säilyy suunnilleen nykyisen kaltaisena
- selviämme jotenkin
- tilanteemme heikkenee nykyisestä selvästi
- lakkaamme olemasta itsenäinen valtio
- en osaa sanoa

Miksi vastasin näin?

48. Muut kommenttini ja lisäykseni

Kiitos, että jaksoit vastata kysymyksiin!

.....

Palauta lomake 15.11.2003 mennessä.

Lähteet (mm.):

Helsingin kaupungin tiedote 13.6. 2002. Kuuden suurimman kaupungin kaupunginjohtajien tapaaminen. <http://www.hel.fi/uutiset/tiedotteet/2002/6pack.html>

Kelly, K.:. *New Rules for the New Economy: 10 radical Strategies for a Connected World*. Penguin Books, London 1998.

Kaivo-oja, Jari, Osmo Kuusi & Jussi T. Koski: *Sivistyksen tulevaisuusbarometri 1997. Tietoyhteiskunta ja elinikäinen oppiminen tulevaisuuden haasteina*. Opetusministeriön suunnittelusihteeristön keskustelumuistioita 25. Yliopistopaino, Helsinki 1997.

Kuntaliitto: *Kuntien asukasluku suuruusjärjestyksessä kuntamuodon mukaan 31.12.2002*. <http://www.kuntaliitto.fi/tilastot/asukasluvut/kmuot03.xls>

NUA Internet Surveys 2000. *How Many Online?* <http://www.NUA.ie>.

Oppimisella osallisuutta – vastauksia työn murrokseen. Sitran raportteja 29, Sitra, Helsinki 2002.

Rubin, Anita & Linturi, Hannu: *Transition in the Making. The Images of the Future in Education and Decision-making*. *FUTURES* Vol. 33 No. 3-4, April/May 2001, pp. 267-305.

**TURUN KAUPPAKORKEAKOULUN JULKAISUSARJASSA
KESKUSTELUA JA RAPORTTEJA OVAT VUODESTA 2005 LÄHTIEN
ILMESTYNEET SEURAAVAT JULKAISUT**

- KR-1:2005 Luis Alvarez – Jukka Virtanen
A Certainty Equivalent Characterization of a Class of
Perpetual American Contingent Claims
- KR-2:2005 Timo Toivonen – Leena Haanpää – Taru Virtanen (toim.)
Kansallinen, eurooppalainen, globaali. Taloussosiologian
tutkimusseminaarit vuonna 2004. National, European, Global.
Research Seminars of Economic Sociology 2004
- KR-3:2005 Mari Pitkäaho – Jemina Uusitalo – Heli Marjanen
Ostomatkojen suuntautuminen ja ostopaikan valintakriteerit
Turussa vuosina 2001–2003. Myllyprojektin toinen vaihe
- KR-4:2005 Tarja Ketola (toim.)
Ympäristöekonomia. Ympäristöä säästävien
liiketoimintojen tutkimusten anti liiketoimintaosaamiselle
- KR-5:2005 Jani Erola – Pekka Räsänen – Laura Halenius –
Veera Vasunta – Teemu Haapanen
Suomi 2004. Aineistonkeruu ja tutkimuseloste sekä
yhteiskunnan ja kulutuksen muutos 1999–2004
- KR-6:2005 Mari Pitkäaho – Jemina Uusitalo – Heli Marjanen
Suorittajia vai shoppailijoita? Ostopaikan valintaorientaatioon
perustuvat kuluttajatyypit Turun seudulla 2003
- KR-7:2005 Kristiina Nieminen
The Use of Translation Services. Case: International Companies
in the IT-Industry in Finland
- KR-8:2005 Torsten M. Hoffmann – Kalle Luhtinen – Peetu Eklund –
Tapio Naula – Lauri Ojala
Sähköisen asioinnin kartoitus Turun seudulla
- KR-9:2005 Paula Kirjavainen – Satu Lähteenmäki – Hannu Salmela –
Essi Saru (toim.)
Monta tietä oppivaan organisaatioon
- KR-10:2005 Tomi J. Kallio – Piia Nurmi (toim.)
Vastuullinen liiketoiminta. Peruskysymyksiä ja esimerkkejä
- KR-11:2005 Terhi-Anna Wilska – Leena Haanpää (eds.)
Lifestyles and Social Change. Essays in Economic Sociology
- KR-12:2005 Esa Stenberg – Salla Sutinen (eds.)
Perspectives on Corporate Social Responsibility in International
Business

- KR-13:2005 Raimo Nurmi
Emeritus –puhetta
- KR-1:2006 Tarja Ketola (ed.)
What Corporate Responsibility Research can give to Business
Know-How. Values, Strategies and Practices
- KR-2:2006 Teppo Rakkolainen
Optimal Investment for a Pension Insurer with Solvency
Constraints in a One-Period Diffusion Model
- KR-3:2006 Lauri Ojala – Pia Jämsä (eds.)
Third Party Logistics – Finnish and Swedish Experiences
- KR-4:2006 Anita Rubin
Muuttuva korkeakoulu – Turun kauppakorkeakoulun opettajien
tulevaisuudenkuvat

Kaikkia edellä mainittuja sekä muita Turun kauppakorkeakoulun
julkaisusarjoissa ilmestyneitä julkaisuja voi tilata osoitteella:

KY-Dealing Oy
Rehtorinpellonkatu 3
20500 Turku
Puh. (02) 481 4422, fax (02) 481 4433
E-mail: ky-dealing@tse.fi

All the publications can be ordered from

KY-Dealing Oy
Rehtorinpellonkatu 3
20500 Turku, Finland
Phone +358-2-481 4422, fax +358-2-481 4433
E-mail: ky-dealing@tse.fi